

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİLBİLİM ANABİLİM DALI

TÜRKÇEDEKİ FRANSIZCA KÖKENLİ ALINTI SÖZCÜKLERİN
YERLİLEŞME BİÇİMLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Fırat ŞAHİN

Ankara, 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİLBİLİM ANABİLİM DALI

TÜRKÇEDEKİ FRANSIZCA KÖKENLİ ALINTI SÖZCÜKLERİN
YERLİLEŞME BİÇİMLERİ

Fırat ŞAHİN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. İpek Pınar UZUN

Ankara, 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİLBİLİM ANABİLİM DALI

TÜRKÇEDEKİ FRANSIZCA KÖKENLİ ALINTI SÖZCÜKLERİN
YERLİLEŞME BİÇİMLERİ

Yüksek Lisans Tezi

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

1- Doç. Dr. İpek Pınar UZUN (Danışman)

2- Doç. Dr. Bahtiyar MAKAROĞLU

3- Doç. Dr. Murat ÖZGEN

Tez Savunması Tarihi

24.05.2024

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Doç. Dr. İpek Pınar UZUN danışmanlığında hazırladığım “**Türkçedeki Fransızca Kökenli Alıntı Sözcüklerin Yerleşme Biçimleri** (Ankara, 2024)” adlı yüksek lisans tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

27/05/2024

Fırat ŞAHİN

ÖNSÖZ

Sözcük geçişleri, birbirleri ile canlı organizmalardan farksız olarak etkileşime giren tüm dillerin doğasında kaçınılmaz olarak var olan bir olgudur. Her iki dilin ses dizgesel kurallarını karşı karşıya getiren bu süreçler, bir bilişsel yeti olarak dilin açıklanmasında oldukça özel veriler sunmaktadır. Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışma, Türkçede en yüksek kullanım sıklığına sahip Fransızca kökenli alıntı sözcüklerin sesbilimsel olarak betimlenmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın ilk bölümü alıntı sözcükler ve alıntılama süreci, süreçteki ses olayları ve sesbilimsel terimlere ilişkin genel bilgileri kapsamaktadır. İkinci bölümde alanyazındaki kuramsal yaklaşımlar ve örnekler sunulmuştur. Bulgular bölümünde, Fransızca alıntı sözcüklerde meydana gelen ses değişimleri etiketleri ile sınıflandırılmış ve tüm veriler sesbilimsel betimleme yöntemi çerçevesinde sonuç bölümünde değerlendirilmiştir. Türkçenin alıntı sözcüklerinin alanyazında son derece sınırlı çerçevede incelenmiş olması, bu alanda işitsel ve kuramsal çok sayıda yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu çalışmanın odak noktası, günlük dilde yabancı sözcük kullanım oranı son derece yüksek olan Türkçedeki yerlileştirme yönelimlerinin aydınlatılmasıdır.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı tamamlama sürecimde, tanıdığım ilk günden bu yana bilgisini ve deneyimini benden esirgemeyen, bana olan inancını her fırsatta belirten, akademik galakside kocaman bir yıldız gibi parlayan, gözlerinin içi hep gülen danışman hocam Doç. Dr. İpek Pınar UZUN'a,

Bana azmin ve sabrın değerini gösteren, birlikte nice yol yürüdüğümüz çok kıymetli hocam GÖNÜL ERDEM NAS'a,

Yüksek lisans eğitimim boyunca ufkumu açan, tartışmacı ruhum ve merakıma hep karşılık vermiş olan, çalışma disiplinlerine hayran olduğum Ankara Üniversitesi Dilbilim Bölümü hocalarıma,

Şeker gibi bebek yüzünü gördüğüm ilk andan bu güne tatlılığıyla kalbimi ısıtan, biricik kardeşim ELİF'e,

Karakteri, varlığı ve şefkati ile yolumu aydınlatan, her koşulda en büyük destekçim, izinden yürüdüğüm BABAM'a,

Sözlerine yaşamım boyunca atıfta bulunacağım gerçek öğretmenim, hakkını asla ödeyemeyeceğim neşe kaynağım, dünyalar güzeli ANNEM'e,

Her geceyi klavyemin önünde benimle geçiren, yazdıklarımı patileriyle düzelten kedim (ve editörüm) BAKIR'a,

Son olarak bu süreçte yanımda olan çocukluk arkadaşlarım, üzerimde emeği olan tüm sevdiklerim ve bana duydukları güveni her an hissettiren canım aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
TEŞEKKÜR	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	vi
TABLolar	vii
ŞEKİLLER	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Tezin Adı.....	1
1.2. Araştırma Sorunsalı	1
1.3. Tezin Konusu.....	2
1.4. Tezin Amacı	3
1.5. Araştırma Soruları ve Varsayımlar	3
1.6. Tezin Önemi.....	4
1.7. Tezin Sınırlılıkları	5
1.8. Kavramlar ve Terimler	5
1.8.1. Alıntı Sözcükler ve Yerleştirme Olgusu	5
1.8.2. Alıntı Sözcük Türleri.....	7
1.8.3. Sıklık Sözlükleri	7
1.8.4. Uluslararası Sesbilim Abecesi (IPA).....	8
1.8.5. Sesbirim	8
1.8.6. Sesbirimcik	9
1.8.7. Seslem	10
1.8.8. Ses Dizgesi.....	12
1.8.9. Türeme ve Silme	13
1.8.10. Ünsüz Yığılması	13
1.8.11. Ünlü Kayması	14
1.8.12. Titreşimlilik Hiyerarşisi	14
1.8.13. Ses Uyumu	15
1.8.14. Özellik Kurallaştırma	16
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	18
2.1. Kuramsal Tartışma	18
2.1.1. Ayırıcı Özellik Kuramı.....	18
2.1.2. Yerleştirme Sürecinde Temel Yaklaşımlar	18
2.1.2.1. Algısal (Sesbilgisel) Yaklaşım	19

2.1.2.2.	Sesbilimsel Yaklaşım	24
2.1.2.3.	Algı-Sesbilimsel Yaklaşım	30
3.	YÖNTEM	36
3.1.	Araştırma Kapsamı	36
3.2.	Verilerin Toplanması	37
3.3.	Etiketler ve Sınıflandırma	38
3.4.	Veri Analizi	41
4.	BULGULAR ve YORUMLAR	42
4.1.	Ses Değişimleri	42
4.1.1.	Ünsüzlere İlişkin Bulgular	43
4.1.1.1.	Ünsüz Yığılmaları ve Seslemsel Sorunlar	43
4.1.1.2.	Ünsüz Değişmeleri	50
4.1.1.3.	Ünsüz Türemeleri	52
4.1.1.4.	Ünsüz Silmeleri	53
4.1.1.5.	Benzeşmeler	54
4.1.1.6.	Yerleşmede Ötümlülük Olgusu	56
4.1.2.	Ünlülere İlişkin Bulgular	60
4.1.2.1.	Geniz Ünlüleri	61
4.1.2.1.1	/Û1/ → /Û1n/ Onarımı	61
4.1.2.1.2	/Û1/ → /Û1m/ Onarımı	62
4.1.2.1.3	/Û1/ → /Û2n/ Onarımı	62
4.1.2.1.4	/Û1/ → /Û2m/ Onarımı	63
4.1.2.2.	Ünlü Değişmeleri ve Ünlü Uyumu	64
4.1.2.3.	Ünlü Türemeleri	69
4.1.2.4.	Ünlü Silmeleri	76
4.2.	Alıntılama Sürecinde Yazımsal Etkiler	77
4.3.	İki Ünlü Dizimleri ve Seslemsel Görünümler	81
4.4.	İstatistiksel Veriler	85
5.	TARTIŞMA	87
5.1.	Ötüm Olgusu	87
5.2.	İki Ünlü Dizimleri ve Öneriler	87
5.3.	Ünsüz Yığılmaları	89
5.4.	Ünsüz Türemeleri	90
5.5.	Ünlü Türemeleri ve Ünlü Uyumu	90
5.6.	Seslemsel Görünümler	93

6. SONUÇ	95
7. İLERİ ARAŞTIRMA	97
KAYNAKÇA	98
Ek 1. Madde Başı ve IPA yazımları ile Türkçedeki Fransızca Sözcükler Listesi	107
ÖZET	124
ABSTRACT	125

KISALTMALAR

IPA : Uluslararası Sesbilim Abecesi (International Phonetic Alphabet)

Z : Ünsüz

Ü : Ünlü

TSS : Türkçenin Sıklık Sözlüğü

D1 : Alıcı (Ödünçleyen) Dil

D2 : Kaynak (Ödünç veren) Dil

Tr. : Türkçe

Fr. : Fransızca

Ar. : Arapça

Far. : Farsça

İng. : İngilizce

Jap. : Japonca

Kant. : Kantonca

Kik : Kikuyu Dili

YZ. : Yeni Zelanda

Yun. : Yunanca

TABLULAR

Tablo 1. Titreşimlilik Hiyerarşisi (Hayes, 2009:76).....	15
Tablo 2. Dilin Devinimi Açısından Ünlüler (Hayes, 2009:81)	15
Tablo 3. Sranan Dilinde Ünlü Türemesi Dağılımları (Uffmann, 2006:1088).....	28
Tablo 4. Samoacada Ünlü Türemesi Dağılımları (Uffmann, 2006:1092)	29
Tablo 5. Türkçenin Ünsüzleri.....	42
Tablo 6. Fransızcanın Ünsüzleri (International Phonetic Association, 1999: 79).....	42
Tablo 7. Önsesinde İki ve Üzeri Ünsüz bulunan Alıntı Sayıları	46
Tablo 8. Türkçenin Ünlüleri (Kabak, 2011: 2).....	60
Tablo 9. Fransızca Ünlüler (Granese ve Papakyritsis, 2013: 201)	60
Tablo 10. Fransızca Sözcüklerde Meydana Gelen Ünlü Türemeleri.....	69
Tablo 11. Fransızca Alıntılarda Öncül Konumdaki Ünlü Türemeleri	70
Tablo 12. Fransızca Alıntılarda Ardıl Konumdaki Ünlü Türemeleri	70
Tablo 13. Fransızca Sözcüklerde Meydana Gelen Ünlü Silmeleri.....	76
Tablo 14. Türkçede İki Ünlü Dizimi ile Yerleşmiş Sözcükler (TSS)	83
Tablo 15. Etiketleri ve Örnek Sayıları ile Fransızca Kökenli Sözcükler	86
Tablo 16. İki Ünlü Dizimleri İçin Madde Başı Önerileri.....	88
Tablo 17. Önses ve Sözcük Başı Ünsüz Yığılımları İçin Madde Başı Önerileri.....	90
Tablo 18. Sözcük Sonu /tr/ Dizimleri İçin Madde Başı Önerileri	92
Tablo 19. Fransızca Alıntılarda Seslem Onarımlarına İlişkin Başat Örnekler.....	93

ŞEKİLLER

Şekil 1. Temel Alıntılama Modeli.....	6
Şekil 2. Türkçedeki Seslemlerin Yapılarına Göre Dağılımı (Aşlıyan vd., 2006:2).....	12
Şekil 3. /ʔ/ Sesbirimi bulunan D1 için alıntılama modeli (Herd, 2005:71).....	21
Şekil 4. /ʔ/ Sesbirimi bulunmayan D1 için alıntılama modeli (Herd, 2005:72)	21
Şekil 5. İki aşamalı Yerlileştirme Modeli (Silverman, 1992:293).....	31
Şekil 6. Geliştirilmiş Algı-Sesbilimsel Yaklaşım Modeli (Kenstowicz, 2003:99).....	32

1. GİRİŞ

1.1. Tezin Adı

Türkçedeki Fransızca Kökenli Alıntı Sözcüklerin Yerlileşme Biçimleri

1.2. Araştırma Sorunsalı

Tarih boyunca süregelen dillerarası etkileşimler sonucunda gerçekleşen sözcük geçişleri, son derece doğal ve kaçınılmaz olgulardır. Her dilde olduğu gibi, Türkçede bulunan yabancı sözcükler de bu süreçler sonrasında pek çok ses değişimine uğrayarak yerlileşmişlerdir. Oldukça geniş bir yelpazede gerçekleşen bu ses değişimleri sonucunda sözcükler, kimi zaman kaynak dildeki biçimlerini korumuş kimi zaman ise Türkçenin ses yapılarına bütünüyle uyum sağlayarak Türkçe kökenli sözcüklerden ayırt edilemez biçimler kazanmışlardır.

Alıntılama sonrasında meydana gelen biçimsel değişimler ve bu süreçte etkili olan belirleyici faktörlere ilişkin alanyazında çeşitli kuramsal yaklaşımlar yer almaktadır. Sözcük geçişlerinde meydana gelen ses değişimlerine ilişkin **Algısal** (Shinohara, 1997; Peperkamp ve Dupoux, 2003; Dohlus, 2005; Itô, Kang ve Kenstowicz, 2006; Peperkamp vd., 2008), **Sesbilimsel** (Hyman, 1970; Smolensky, 1996; Paradis ve LaCharite, 1997; Jacobs ve Gussenhoven, 2000; Lacharite ve Paradis, 2005) ve **Algı-Sesbilimsel** (Silverman, 1992; Yip, 1993; Steriade, 2001b; Kenstowicz, 2003; Iverson ve Lee, 2004; Davis ve Cho 2006; Rose ve Demuth, 2006; Vendelin ve Peperkamp, 2006) olmak üzere temelde üç farklı yaklaşım modeli bulunmaktadır. Yerlileştirme sürecinin her modelde farklı yöntemler yoluyla ele alındığı “belirleyici unsurlar” problemi, alanyazında netleştirilmesi son derece güç bir konu olarak varlığını korumaktadır.

Özellikle işitsel veriler üzerinden yürütülen çalışmalarda, deney gruplarının verileri aksan, ikidillilik, eğitim düzeyi, ses kayıt ortamı ile akustik girdi ve çıktının kalitesi gibi hata payı bulunan pek çok yan unsur nedeniyle yanıltıcı olabilmektedir. Bu duruma ek olarak verilerin işlenmesinin güçlüğü nedeniyle işitsel çalışmalarda örneklem evreni çoğu zaman sınırlı kalmaktadır. Kuramsal çalışmalar, bu açıdan görece daha geniş sözcük havuzlarını barındıran daha kapsamlı veriler ortaya koymaktadır.

Alanyazında Çince, Japonca, Tayca ve Korece gibi Asya dillerinin yerlileştirme yönelimleri üzerine çok sayıda araştırma yer almaktadır. Diğer yandan Türkçenin alıntılanan dil konumunda incelendiği çalışmalarda, araştırma sahasında büyük bir boşluk bulunmaktadır. Türkçenin yabancı söz varlığını konu edinen araştırmaların, çoğunlukla alıntı sözcük sayılarının saptanması; Türkçenin alıntılarına Türkçe kökenli alternatif sözcük önerileri; Türkçeye çevrilen roman, öykü vb. yazılı eserlerde rastlanan yabancı kökenli sözcüklerin derlem çalışmaları ve Türkçe sözcüklerde yabancı kökenli eklerin görünümüleri gibi biçimbilimsel çözümler ile sınırlı kaldıkları görülmektedir (Durmuş, 2004; Bahar, 2006; Vural ve Böler, 2008; Öztürk ve Akbaşak, 2020 gibi).

İçerisinde 92.292 adet madde başı bulunan Büyük Türkçe Sözlük'te Türkçeye en çok sözcük geçişi görülen üç dil sırasıyla 6516 sözcük ile Arapça, 5540 sözcük ile Fransızca ve 1375 sözcük sayısı ile Farsçadır (TDK, 2011: 2674). Yalnızca bu üç dilden alıntılanan sözcük sayısı, bu yönüyle Türkçenin güncel söz varlığının altıda birine yaklaşılarak 13.000'den fazla madde başını kapsayan bir kümeye karşılık gelmektedir. Büyük bir kullanım yüzdesine sahip olmalarına karşın, yabancı sözcüklerin Türkçede yerleşme biçimlerine ilişkin araştırma sayısı son derece azdır. Ek olarak, Türkçedeki yabancı sözcük sayısı ve köken bilgisine ilişkin verilerin farklılığı, bu alanda hem deneysel hem de kuramsal çok sayıda çalışmayı gerekli kılmaktadır.

Türkçenin Sıklık Sözlüğü (Aksan, Mersinli ve Demirhan, 2016), sıklık ve dağılım oranları açısından Türkçede en sık kullanılan 5000 sözcük içerisinde 596 adet (+%12) Fransızca kökenli sözcüğün bulunduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşın bu birimlerin ne gibi denetimler çerçevesinde ve hangi biçimlerde yerleşmiş oldukları netlik kazanmamıştır. Bu yönüyle Türkçenin Fransızca alıntıları, yerleşme biçimleri üzerinden sesbilimsel betimleme yöntemi ile ilk kez bu çalışmada ele alınacaktır. Aynı zamanda bu araştırma, bir sıklık sözlüğü içerisinde tek bir kaynak dilin tüm sözcüklerini kapsayan özgün ve geniş bir örneklem evrenine sahiptir.

1.3. Tezin Konusu

Türkçede hem sıklık değeri hem de toplam sözcük sayısı olarak son derece önemli bir konumda bulunan Fransızca kökenli sözcüklerin sesbilimsel betimleme yöntemiyle incelenmesi ve Türkçenin yerlileştirme eğilimlerindeki tutarlılığın araştırılması bu tezin konusunu oluşturmaktadır.

1.4. Tezin Amacı

Türkçede en sık kullanılan Fransızca kökenli sözcüklerin yerlileştirilme örüntülerinin ortaya konması ve süreçte etkili olan ses dizgesel etkilerin sesbilimsel gözlem tekniği kullanılarak betimlenmesi bu tezin amacını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda ilk olarak, Türkçenin Sıklık Sözlüğünde yer alan tüm Fransızca kökenli sözcüklerin belirlenmesi ve sonraki aşamada sözcüklerin Türkçeye alıntılıandıktan sonra kazandıkları biçimlerde etkili olan sesbilimsel nedenlerin açıklığa kavuşturulması hedeflenmektedir. Alanyazında daha geniş kapsamlı çalışmaların yürütülebilmesi adına bu çalışmanın bir diğer amacı, Türkçenin yerlileştirme tutumlarına ilişkin temel kural örüntülerini ortaya koyabilmek ve genel izlenimlere ulaşmaktır.

1.5. Araştırma Soruları ve Varsayımlar

Bu tez çalışmasında aşağıdaki araştırma sorularına ilgili varsayımlar çerçevesinde yanıtlar aranmaktadır:

Araştırma Sorusu (1): Fransızca kökenli alıntılarda yerleşme sonrasında meydana gelen (önses, içses ve sonseste görülen ünsüz yığılmaları, silme ve türeme vb.) ses değişimleri üzerinde, Türkçe ses dizgesi hangi düzeylerde ve ne ölçüde etkili olmaktadır?

Varsayım (1): Süreçte meydana gelen ses değişimleri ve yerlileştirme yönelimlerinin büyük bölümünde, alıntılaman dil konumundaki Türkçenin ses dizgesel sınırlılıklarının rol oynadığı öngörülmektedir.

Araştırma Sorusu (2): Türkçe ses dizgesinin en temel özelliklerinden olan ünlü uyumları, Fransızca sözcüklerin yerleşme biçimlerinde ne derecede korunmaktadır?

Varsayım (2): Türkçenin söz varlığında ünlüler arasında özellikle devinim ve yuvarlaklık uyumlarının geçersiz kaldığı çok sayıda alıntı sözcük bulunmaktadır. Bu doğrultuda, Türkçeye en çok sözcük geçişi gerçekleşen ikinci dil konumundaki Fransızcanın alıntılarında da ünlü uyumu aykırılık oranının yüksek olması beklenmektedir.

Araştırma Sorusu (3): Türkçenin yerlileştirme yönelimlerinde ses çevresel (sesdizimsel) ve seslemsel etkiler nelerdir?

Varsayım (3): Uzun ünlü bulunmayan ve çekirdek konumunda yalnızca tek ünlüye izin veren Türkçenin seslem kurallarının, aykırı yapıdaki D2 seslemlerinin onarılmasında büyük ölçüde etkili olacağı öngörülmektedir. Ek olarak, onarımların çoğu durumda önses ve sones konumları üzerinden seslem sınırlarında gerçekleşeceği varsayılmaktadır.

Araştırma Sorusu (4): Türkçeye tek bir kaynak dilden alıntılanmış olan sözcükler üzerinde genel ve tutarlı bir yerleştirme örüntüsü bulunmakta mıdır?

Varsayım (4): Fransızca kökenli sözcüklerde meydana gelen değişimler ses olayları başlıkları ve etiket grupları altında değerlendirildiğinde, aynı etikete sahip alıntılar üzerinde Türkçenin kendi içerisinde tutarlı onarımlara yönelmiş olması beklenmektedir.

1.6. Tezin Önemi

Yerleşme sürecindeki evrensel yönelimlerin aydınlatılması, dillerarası sözcük geçişlerinin kapsamlı biçimde ortaya konduğu alıntı sözcük çalışmaları ile mümkündür. Bu çerçevede alıntı sözcüklerin yerleşme süreçlerini sesbilimsel düzlemde inceleyen çalışmalar, her dilde var olan ses dizgesel kuralların betimlenebilmesi bakımından yüksek öneme sahiptir.

Türkçenin en fazla alıntılama yaptığı ikinci dil olan Fransızca, diğer dillere oranla çok daha kısa bir dönem içerisinde ve sözcük geçişlerinin görece yapay yollarla gerçekleştiği bir dildir. Türkçe Sözlük (2005)'teki genel dağılım verisi esas alındığında, 63.818 madde başı olarak sunulan toplam söz varlığının 15.333 adedi yabancı kökenlidir. Dağılımsal açıdan alıntılama oranında Fransızcanın payı, 4947 sözcükle %24.02'dir (Karaca, 2012: 2063).

Bu çalışmanın örneklem grubunun oluşturulmasında kaynak olarak seçilen ve sözcüklerin sıklık-dağılım bilgilerinin yer alığı Türkçenin Sıklık Sözlüğü, Fransızca kökenli sözcüklere ilişkin önemli bir istatistik sunmaktadır: Türkçe anadili konuşurlarının en sık kullandığı sözcükler arasında Fransızca kökenli sözcük oranının %12'nin üzerinde olması, yabancı söz varlığı kullanım sıklığına ilişkin son derece çarpıcı bir veridir.

Fransızca ve Türkçe arasındaki derin ses dizgesel farklılıklara karşın alıntılama oranının bu derece yüksek olması, Türkçenin yerleştirme örüntülerinin betimlenebilmesi adına oldukça değerli bir araştırma konusudur. Bu noktada alıntılamanın dil konumundaki Türkçenin,

yerlileştirme sürecinde ses dizgesel yapısının ne ölçüde korunabildiğinin ortaya konması, gelecekteki deneysel ve kuramsal araştırmalar için önem taşımaktadır.

1.7. Tezin Sınırlılıkları

Bu çalışmada, Türkçenin Sıklık Sözlüğü kapsamındaki 5000 madde başında yer alan Fransızca kökenli sözcüklerin yerleşmiş biçimlerinin, sesbilimsel betimleme yöntemi çerçevesinde incelenmesi hedeflenmektedir.

Köken doğrulaması yapılacak olan sözlükler arasında uzlaşa bulunmayan alıntı sözcükler, Türkçe kökenli bir sözcüğe yabancı kökenli biçimbirimlerin eklenmesiyle oluşan (*iş+kolik*, *dokun+matik* vb.) sözcükler, yabancı kökenli bir sözcüğe Türkçe biçimbirimlerin eklenmesiyle oluşan (*kamp+laşmak*, *elektrik+lenmek*, *garanti+lemek*, *plan+lamak* vb.) sözcükler, her ikisi de Türkçe kökenli olmayan iki yabancı sözcüğün birleşmesiyle madde başı niteliği kazanan (Fr. *mikro* + Ar. *kimya*, Fr. *Amerikan* + Far. *vari* vb.) sözcükler ve ayrıca Fransızcadan Türkçeye geçmiş ancak “etmek”, “olmak” gibi Türkçe yardımcı eylemlerle kullanılan (*irite etmek*, *empoze etmek*, *provoke etmek* vb.) madde başları, tam alıntı koşulunu karşılamaması nedeniyle araştırma kapsamına alınmamıştır.

Bu araştırmanın sesbilimsel betimleme yöntemi çerçevesinde, Fransızca kökenli sözcükler sesbilimsel yazımları üzerinden sunulacaktır. Sözcüklerin işitsel verileri ile spektrogram görüntüleri, aksana ilişkin değişkenler gibi deneysel ölçümler ve parçalarüstü bürünbirimler (vurgu, süre, ritim, ezgi, durak, ton ve perde vb.) bu araştırmanın çerçevesi dışındadır.

1.8. Kavramlar ve Terimler

1.8.1. Alıntı Sözcükler ve Yerlileştirme Olgusu

Dillerarasında yaşanan sözcük geçişleri, bir diğer tanımla alıntılama, bir toplumun kavramsal gereksinimleri, toplumun ve kullanılan dilin tarihsel serüveni, benzer ve aykırı tipolojik özellikteki dillerin etkileşimleri, göç olgusu ve politik nedenler gibi pek çok farklı nedenle gerçekleşebilir (Aksan, 2015). Tüm bu süreçler doğrultusunda çok sayıda sözcük ve dilbilgisel ifade, kimi zaman tamamen farklı biçimler kazanarak bir dilden diğerine geçiş yaşamaktadırlar (Zhrenghea ve Greavu, 2010). Quirk ve Stein (1990), alıntılama sürecinin

toplumlar arasında gerçekleşen kültür, yaşam tarzı, moda ve teknoloji alanlarındaki etkileşimlere tamamıyla benzer bir yönelim ile gerçekleştiğini aktarmıştır.

Bir dilde ses değişimlerinin en belirgin ve yoğun şekilde gözlemlendiği birimler, o dilin alıntı sözcükleridir. Başka bir dilden sözcük alıntılanan dillerin tümünde açıkça gözlemlenebilen ve En Az Çaba İlkesi yoluyla gerçekleşen bu ses değişimleri, zaman içerisinde dilin yazılı birimlerine de yansımaktadır (Karaağaç, 2010; Ergenç ve Bekar, 2017).

Coetsem (1988), alıntılama sürecinde parçalı ya da parçalarüstü özelliklerin etkili olduğu alıntı sözcükler için genel bir tanım önererek sesbilimsel alıntı (*İng. phonological loan*) terimini kullanmış ve alıntılama sürecini modellemiştir (Şekil 1). Bu basit kurulum çerçevesinde alıntılama sürecinin betimlenebilmesi için her koşulda bir alıcı dil (buradan sonra D1) ve kaynak dilin (buradan sonra D2) bulunması zorunludur.

“Sesbilimsel alıntı, kaynak dildeki bir yapının alıcı dilde taklit edilmesi, kopyalanarak tekrarlanması ya da yeniden üretilmesi gibi süreçler yoluyla gerçekleşir.” (Coetsem, 1988:6) Türkçeleştirilerek.

D2 (KD) → D1 (AD)

Source Language (Kaynak Dil) → *Recipient Language* (Alıcı Dil)

Şekil 1. Temel Alıntılama Modeli (Coetsem, 1988:7)

Alıntılanan dilin söz varlığına bütünüyle yerleşerek kullanıma giren yabancı sözcükler, *alıntı sözcük* (*İng. loanword*) olarak tanımlanmıştır. Alanyazında alıntı sözcük teriminin yanı sıra ödünçleme (*İng. borrowing*), ödünç sözcük (*İng. borrowed word*) gibi farklı tanımlar kullanılmaktadır (Hudson, 1980). Her dilde rastlanan bu tür birimlere ilişkin en yüksek alıntılama oranı, sözcüksel alanda gerçekleşmektedir (İmer, 2001; Aksan, 2015).

Coetsem (1988), alıntılama sürecinde olası iki nedensel yönelim bulunduğundan söz etmiştir. Alıntılama sürecinin tamamlanmasını sağlayan bu yönelimler, bir dilin konuşurları tarafından gerçekleştirilen taklit (*İng. imitation*) ya da uyarılama (*İng. adaptation*) girişimleridir. Taklit yöneliminde, sosyal statü ya da öykünme gibi etkenler yoluyla alıcı dilde bulunmayan kaynak dil seslerinin gözlemlenebildiği örneklerle rastlanmaktadır. Uyarılama sözcükler ise alıcı

dilin ses dizgesi ve kuralları doğrultusunda dile giren ve alıntılama olgusunun doğal sürecine karşılık gelen sözcüklerdir. Dolayısıyla alıntı sözcüklerde meydana gelen değişimler, D2 ve D1 arasındaki ses dizgesel farklılıklar nedeniyle kaçınılmaz olarak gerçekleşen bir olgudur.

Fransızca kökenli *deja vu* ifadesinin İngilizcede rastlanan kullanım biçimleri taklitsel yönelimlere örnektir. Fransızcadan İngilizceye alıntılanmış olan bu yapının İngilizce sözlüklerde /deʒa'vu/ biçiminde yer almasına karşın, sözcüğün kimi konuşurlar tarafından İngilizcede bulunmayan /y/ ünlüsüyle [deʒa'vy] biçiminde sesletildiği görülmektedir. Fransızcada [deʒa'vy], [y] sesinin uyarlanması sonucunda İngilizcede bir sesbirim olan /u/ ile karşılanır. Diğer yandan, İngilizce anadili konuşurlarındaki taklit etme eğilimi nedeniyle *deja vu* sözcüğünün kimi zaman İngilizcede bulunmayan /y/ ünlüsü ile sesletildiği gözlemlenmektedir. Öykünme ve sosyal statü gibi doğrudan gözlemlenemeyen gerekçelere dayalı bu tarz yönelimler, yerlileştirmede sesbilimsel betimleme çalışmalarının araştırma konusu dışında kalmaktadır.

1.8.2. Alıntı Sözcük Türleri

İçerik sözcükleri (*Ing. content words*), kök durumunda biçimbirimlerin eklenebildiği ve anlambilimsel gönderimler barındıran bir iç evrene sahip sözcük türleridir. İşlevsel sözcükler (*Ing. function words*) ise tek başına bir bağlam ilişkisi bulunmayan, çoğunlukla bağlaçlar ve belirteçler gibi dilbilgisel işlevleri karşılayan sözcüklerdir.

Kaynak dil biçimbirimlerinin alıcı dildeki sözcüklerle birleşmesi sonucu oluşan (bkz. *iş+kolik, mikro+dalga* vb.) karma sözcükler, alıntı sözcük özelliği taşımamaktadır. Dilin söz varlığında 'tam alıntı' koşulunu karşılayan yabancı sözcükler, bağlamsal özellikleri gereğince içerik sözcükleridir. (Corver ve van Riemsdijk, 2001).

1.8.3. Sıklık Sözlükleri

Alıntılama sürecinde yaş grupları, sosyo-politik yapı, toplumda iki dillilik ya da çok dillilik oranı gibi toplumdilbilimsel değişkenler önemli ölçüde etkilidir. Dilin yaşayan doğası içinde sözcüklerin kullanım sıklığı ise bu değişkenlerin başında gelmektedir (Kertész, 2006). Özellikle alıntı sözcüklere ilişkin kullanım sıklığı, D2 ve D1 arasındaki etkileşimlerin yoğunluğu ile doğru orantılıdır. Bu etkileşimler sonucunda dile giren yabancı sözcükler ve alıcı dilin ses dizgesi arasında kaçınılmaz olarak birtakım yapısal ilişkiler kurulmaktadır.

Kullanım sıklığına ilişkin en net inceleme alanı, bir dilde oldukça geniş kapsamlı örneklem verisi yoluyla oluşturulan sıklık sözlükleridir. Sıklık sözlükleri, bir dilin hem sözlü hem de yazılı bağlamdaki söz varlığına ilişkin doğrudan veriyi yansıtan derlemelerdir (Halliday, 1971).

Bir dilin sıklık sözlüğünde yer alan ilk bin sözcük o dilin sözlü dil kullanımlarını %85 oranında yansıtırken, sıklık sözlüğündeki ilk 5000 sözcük ise yazılı dil söz varlığını %95 oranında yansıtmaktadır (Nation, 1990). Bu nedenle sıklık sözlükleri, alıntı sözcük çalışmalarında çoğunlukla göz ardı edilen ‘kullanıma dayalı sözcük verisi’nin önemini ortaya koymaktadır.

1.8.4. Uluslararası Sesbilim Abecesi (IPA)

Alanyazında yer alan betimsel çalışmalarda sözcük geçişleri, sesbilgisel gösterim (*Ing. phonetic transcription*) ve sesbirimsel gösterim (*Ing. phonemic transcription*) olmak üzere iki farklı biçimde betimlenmektedir. Her iki gösterim yönteminde de seslerin özel semboller aracılığıyla sunulduğu Uluslararası Sesbilim Abecesi olan IPA (*Ing. International Phonetic Alphabet*) yazımları kullanılmaktadır (Crystal, 2008).

Algısal tepkilerin ölçüldüğü deneysel çalışmalarda işitsel (akustik) verilerin sunulması, sesbilgisel gösterim yöntemi ile sağlanmaktadır. Diğer yandan, özellikle geniş örneklem grubuna yer verilen çalışmalarda sesbirimsel karşıtlık ve denkliklerin ortaya konması amacıyla sesbirimsel gösterim yöntemine başvurulmaktadır (Hayes, 2009). Bu yönüyle sesbilimsel gösterim yöntemi, konuşma seslerinin detaylı akustik veriden arındırılmış biçimde sesbirimler üzerinden betimlenmesine karşılık gelmektedir.

Akustik gösterimler iki köşeli parantez “[...]” ve sesbirimsel gösterimler iki eğik çizgi “/.../” imleriyle sunulmaktadır (Carr, 2009). IPA biçimleri, iki sunum yöntemi için de kullanılmaktadır (Trask, 2004). Söz gelimi *phonetics* sözcüğü için her iki gösterim yöntemi, /fənetıks/ ve [fənetɪks] biçimleriyle sağlanmaktadır (Roach, 2009).

1.8.5. Sesbirim

Sesbirimler, konuşma seslerinin zihindeki soyut ve tekil görünümüne karşılık gelen bileşenlerdir. Bir dilin ses dizgesel yapısının ortaya çıkarılmasını sağlayan zihinsel öğeler,

sesbirimlerdir. Carr (2009), sesbirimleri karşılık özellikleri bulunan ve sözcüklerde tek başlarına anlam değiştirebilme özellikleri bulunan soyut bileşenler olarak tanımlamıştır. Bu nitelikleriyle sesbirimlerin işitsel (fiziksel) düzeyde ölçülüp gözlemlenmeleri olanaksızdır.

Konuşurların zihinlerindeki sesbirimler, yüzey yapıda fiziksel olarak gözlemlenebilir değişkelere sahiptir. Bu gözlemlere ilişkin olarak Odden (2005), /k/ ve /p/ sesbirimlerini, [k] - [k^h] ve [p] - [p^h] değişkeleri için '*birleştiriciler*' (*İng. unity behind observed sounds*) olarak tanımlamıştır.

Bütün dillerde ortak olmak üzere, konuşma seslerine ilişkin birtakım farklılıklar ve ayırıcı özellikler bulunmaktadır. Söz gelimi İngilizcede *led*, *red* ve *wed* sözcüklerinin sesletiminde doğru anlam aktarımının sağlanabiliyor olması, İngilizce için /l/, /r/ ve /w/ ünsüzlerinin birer ayırıcı özellik taşıdıkları anlamına gelmektedir (Clark ve Yallop, 2007).

1.8.6. Sesbirimcik

Sesbirimler, konuşurların zihinlerinde soyut düzeyde yer alan tekil bileşenlerdir. Ancak sesbirimlerin işitsel özellikler ile birlikte konuşma seslerine dönüşmeleri, yüzey aşamadaki değişkeler yoluyla gerçekleşir. Bu değişkeler, sesbirimcikler (*İng. allophones*) olarak adlandırılmaktadır.

İngilizcede /r/ sesbirimi, lehçe farklılıkları nedeniyle sesletimde [ɹ] ve [r] sesbirimcikleri ile gerçekleştirilebilir (Clark ve Yallop, 2007). Benzer biçimde İngilizcede /t/, öngörülebilir bir biçimde soluksuz [t] ve soluklu [t^h] değişkelerine sahiptir. Örnek olarak /t/'nin farklı değişkelerinin bulunduğu *tooth* [t^huθ] ve *stick* [stɪk] sözcükleri gösterilebilir (Odden, 2005).

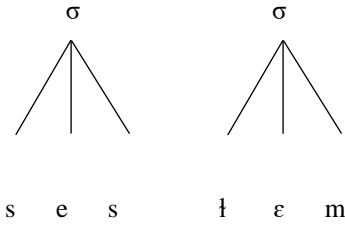
Türkçede /g/ için *göz* ve *giz* sözcüklerinde [j] ve *gaz* sözcüğünde [g] değişkeleri bu duruma örnektir. Benzer biçimde, *karargah* sözcüğündeki /a/ sesbirimi için ilk iki seslemdeki [ɑ] ve son seslemdeki [a] değişkeleri, sesbirimciklere örnektir. Bu nedenle sesbilgisel özelliklere (solukluluk vb.) gönderimde bulunan ve aynı zamanda çıkış yeri gibi özelliklerin belirleyici olduğu sesbirimcikler, sesbirimlerin işitsel düzeydeki değişkelerine karşılık gelmektedir.

1.8.7. Seslem

Seslemler (*İng. syllable*), dilde ünlü ve ünsüz dizimlerinin birliktelik ilişkilerinin belirlendiği yapılardır. Konuşma sözcüklerinin tamamı, seslem adı verilen bu kurucu yapılar yoluyla oluşturulur (Mwihaki, 2001). Bir seslem önses (*İng. onset*), çekirdek (*İng. nucleus*) ve sones (*İng. coda*) olmak üzere en fazla üç alt konumdan meydana gelmektedir. Ses dizgesel kurallar çerçevesinde bir dilin seslem yapıları, bu tür konum ilişkileri yoluyla belirlenmektedir.

“Aynı ses dizilişi kuralları çerçevesinde, Türkçede birden fazla aynı ya da farklı nitelikte ünlünün aynı seslem yapısı içerisinde bulunması söz konusu değildir. Ünlüler (Ü) tek başlarına seslem oluşturma özelliği taşıırken, ünsüzler (Z) mutlaka bir ünlüyle birlikte seslem oluşturmak zorundadır.” (Ergenç ve Bekar Uzun, 2017: 250)

Seslemin çatısal kuruluşu, / σ / (Yun. ‘*sigma*’) ile gösterilir. Hayes (2009)’da seslem sınırları ile akustik gösterimler bir arada sunulmuştur. Söz gelimi Türkçede *seslem* sözcüğü için bu gösterim, [ses] σ [ɛm] σ biçiminde olmaktadır :

Önses, seslem başında ve çekirdekten önce konumlanan bir ya da birden fazla ünsüze karşılık gelmektedir. Bir seslemde kaçınılmaz olarak önses bulunmak zorunda değildir. Seslem yapısının merkezi kabul edilen ve seslemin ana yapısını oluşturan çekirdek konumunda, bir ünlü ya da ünlü kayması yer alır. Sones ise önsese benzer olarak seslem sonundaki tek ya da birden fazla ünsüze karşılık gelir. Tüm seslemler bir çekirdeğe sahip olmak zorunluluğu taşıırken, önses ve sones konumlarında ünsüz bulunması zorunlu değildir (Hayes, 2009). Türkçede tüm ünlüler, tek başlarına bir seslem niteliği taşıyabilir (*ayak, izin, emek, uzun* vb.).

D1 seslem yapısının alıntı sözcükler üzerindeki etkileri, alanyazında önemini koruyan bir konudur. Mwihaki (2001), en yaygın seslem yapısının ZÜ olduğu Kenya dili Kikuyuda bulunan İngilizce sözcükleri incelemiş ve yerlileşmede D1 seslem yapısının korunduğunu

gözlemlemiştir. Sözcük başında ünsüz yığılması ve sonseste ünsüz bulunan alıntılarda, ZÜ seslem kurulumunun korunması adına ünlü türemelerinin önlerinde bir ünsüz türemesi ile birlikte gerçekleştiği bulgulanmıştır (1) :

(1)	İng.	Kik.
(ZÜZ > ZÜZÜ)	<i>bus</i> [bʌs]	→ [mbəθi]
(ZZÜ > ZÜZÜ)	<i>store</i> [stɔ:]	→ [θitɔ:]
(ZZÜZ > ZÜZÜZÜ)	<i>school</i> [sku:l]	→ [θukuru]
(ZÜZZ > ZÜZÜZÜ)	<i>desk</i> [desk]	→ [ndεθiki]

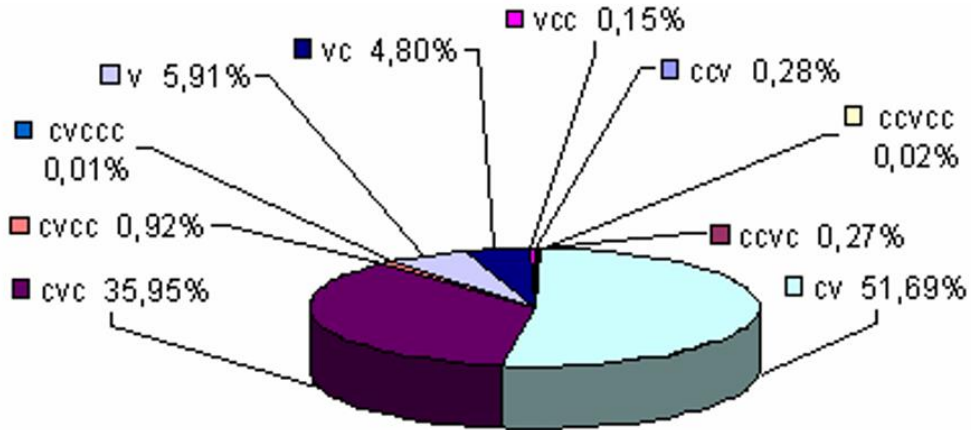
Kikuyunun yerlileştirme yönelimlerinde [±ötümlülük], [±titreşimlilik] ya da [±akıcılık] gibi akustik özelliklerin belirleyici olmadığı bulgulanmıştır. Diğer yandan İngilizcede seslemsel özellikteki /l/ yan daralma ünsüzünün, doğrudan /o/ ünlüsü ile sesleşerek yerleştiği (2) gözlemlenmiştir.

(2)	İng.	Kik.
<i>pencil</i>	[pensl]	→ [fɛɲjo]
<i>council</i>	[kaonsl]	→ [kaɲjo]
<i>double</i>	[dʌbl]	→ [ndaɸo]

Kikuyuda dil ucu ünsüzlerinin /i/, dudak ünsüzlerinin /u/ ve akıcı ünsüzlerin /o/ ünlülerinin önünde turedikleri ve ZÜ seslem yapısının bu yolla korunduğu görülmektedir. Türemelerdeki ünlü seçimlerinin çıkış yerine uyumları çerçevesinde görünümsergiledikleri saptanmıştır.

Türkçede ZÜ, ZÜZ, ÜZ, Ü, ZÜZZ, ÜZZ olmak üzere altı tür seslem yapısı bulunmaktadır (Ergenç, 1989; Banguoğlu, 1990; Ergin, 1993). Demircan (2009), yabancı kökenli sözcüklerde ayrıca rastlanan ZZÜ (*spi-ker, kri-ter*), ZZÜZ (*stok, flaş, tren*), ZZÜZZ (*flört, trans*) ve ZZZÜZ (*stres, strük-tür*) yapılarındaki seslemleri “alıntı sözcük seslemleri” olarak değerlendirmiştir.

Türkçede en yaygın seslem yapısına ilişkin olarak alanyazın son derece sınırlıdır. Güneş ve Işık (2018)'de, Türkçe metinler ile oluşturulan toplamda 8491 Türkçe sözcükteki 22.427 seslem incelenmiş ve en fazla rastlanan seslem yapısının %53.07 sıklık ile ZÜ ve %36.90 sıklık ile ZÜZ olduğu bulgulanmıştır. MATLAB algoritması ile beş farklı Türkçe külliyatı inceleyen Aşlıyan, Günel ve Filiz (2006)'da toplamda 890,974 sözcükte yer alan tüm seslemler çözümlenmiştir. Bu çalışma sonucunda bir milyona yakın Türkçe sözcük içerisinde %51,69 sıklık ile ZÜ ve %35,95 sıklık ile ZÜZ seslem yapılarının varlığı istatistiksel olarak sunulmuştur (Şekil 2). Her iki çalışmanın bulguları da yüksek ölçüde tutarlılık içindedir.

Şekil 2. Türkçedeki Seslemlerin Yapılarına Göre Dağılımı (Aşlıyan vd., 2006:2)

Bu tez çalışmasında D1 seslem yapılarının alıntı sözcükler üzerindeki etkilerinin ortaya konabilmesi amacıyla, Türkçede bulunmayan Fransızca sesbirimlerin yerleşme biçimleri seslemsel düzeyde ayrıca değerlendirilecektir.

1.8.8. Ses Dizgesi

Trask (2004), tüm dillerin doğası gereği ünlü ve ünsüzler arasında dizim ilişkilerinin düzenlendiği birtakım sınırlılıklar bulunduğunu belirtmiştir. Ses dizgesi, bir dilde sesbirimler arasındaki birliktelik örüntüleri ile konumsal ilişkileri düzenleyen ve anadili konuşurlarının zihinlerinde ortak biçimde var olan kurallar bütünüdür (McCarthy, 2002). Bir dilin kendi ses sistemine en uygun yapıların (*İng. well-formedness*) genel örüntüleri de bu kurallara karşılık gelen ses dizgesi çerçevesinde belirlenmiştir (Hayes, 2009). Crystal (2008)'de ses dizgesi, bir dilde izin verilen tüm dizim ilişkilerini düzenleyen kurallar olarak tanımlanmıştır.

Ses dizgesel sınırlılıklar seslemsel, biçimbirimsel ya da sözcüksel düzeyde olabilir. Bu kurallar, sesbirimlerin seslem ve sözcük içindeki konumlarına göre değişkenlik gösterirler. Söz gelimi İngilizcede /aʊ/ sesbiriminin sözcük başında bulunamaması ve /aʊ/ ardılında yalnızca dil ucu /t/, /d/, /s/, /z/, /n/, /θ/, /tʃ/, /dʒ/ ünsüzlerinin bulunabilmesi, İngilizcenin ses dizgesel kuralları yoluyla belirlenmiştir. Yine İngilizcede /t/ dizimi, sözcük içinde seslemsel konumdaki esnekliklere bir örnektir. İngilizcede sözcük başında rastlanamayan /t/ dizimine, *at.lan.tic* sözcüğünde ilk seslem sonundaki /t/ ve ikinci seslem başındaki /l/ ile rastlanabilir (Zsiga, 2013).

Türkçede yan yana iki ya da daha çok ünsüzün önseste bulunması ve bir seslemde birden fazla ünlünün bulunması, ses dizgesinde (seslem yapısına ilişkin) kuralların dışındadır (Ergenç ve Bekar Uzun, 2017). Diğer yandan önseste ünsüz yığılmalarına ilişkin bu sınırlılık, sonsesteki ünsüz yığılmalarında (örn. *tunç, hunç, fresk, tank* vb.) esneklik göstermektedir.

Yerleştirirmede D1 ve D2 arasındaki ses dizgesel farklılıklar ile alıntı sözcüklerde meydana gelen ses değişimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Özellikle aralarında çok farklı ses dizgesel kurallar bulunan diller arasındaki sözcük geçişlerinde, ses değişimleri çok daha gözlemlenebilir biçimde olmaktadır. Söz gelimi gırtlak sesleri bulunan Arapça ya da geniz ünlüleri bulunan Fransızca gibi dillerin sözcükleri, bu seslerin bulunmadığı Türkçe gibi bir dile alıntılındığında ses değişimlerinin meydana gelmesi son derece olasıdır.

1.8.9. Türeme ve Silme

Ses türemesi, çeşitli nedenler (ses çevresel, sesdizimsel ya da ses dizgesel etkiler vb.) yoluyla bir sözcüğe yeni bir sesbirimin eklenmesidir. Benzer biçimde bir sözcükte herhangi bir konumda bir sesbirimin yitimi uğraması ise silme olarak adlandırılır (Crystal, 2008).

Seslem yapılarını doğrudan etkileme özelliği bulunan silme ve türemeler, yerleştirme sürecinde en sık gözlemlenen ses olaylarıdır. Sözcük içerisinde seslemsel düzeyde gerçekleşen türemeler ve silmeler önseste, çekirdek ve sonseste olmak üzere tüm konumlarda gözlemlenebilir.

1.8.10. Ünsüz Yığılması

Ünsüz yığılması, bir seslem yapısı içinde önseste ya da sonseste birden fazla ünsüzün bulunması olarak tanımlanmıştır (Crystal, 2008). Bir dilde her ünsüzün yan yana bulunması mümkün olmadığı gibi her dilin sesdizimi farklı ünsüzlerin bir arada bulunmalarına izin

vermektedir. Söz gelimi Türkçede önseste ünsüz yığılmasına izin verilmemektedir. Bu durum sonseste ise en fazla iki ünsüz ile (*inanç, kent* vb.) sınırlıdır (Ergenç ve Bekar Uzun, 2017).

Trask (2004), ünsüz yığılmasını tek bir biçimbirim ya da sözcükte bulunan iki ya da daha fazla ünsüzün dizime girmesi olarak tanımlamıştır. Her dil, ünsüz yığılmalarına ilişkin farklı ses dizgesel kurallara sahiptir. Bu yapılara Hawaiiicede hiçbir seslemsel konumda izin verilmezken, Japoncada yalnızca sözcük ortasında sınırlı biçimde izin verilmektedir. İngilizcede sözcük başı ve sonunda üç ünsüz bulunabilirken Gürcücede altı ünsüze kadar yığılma meydana gelebilmektedir.

1.8.11. Ünlü Kayması

Ünlü kayması (*İng. diphthong*), çekirdek konumunda seslemsel nitelikteki bir sesin herhangi bir engele uğramadan ikinci bir ünlü ile bütünleşmesiyle oluşan ses geçiştir (Trask, 2004).

Ünlü kaymalarının sesbilgisel gösterimleri, ünlüler arasında yer alan nokta imleri yoluyla betimlenmektedir. Crystal (2008), ünlü kaymasını ünlülerin çıkış biçimlerine göre belirlenen ve ünlü geçişlerinde gözlemlenen fark edilebilir nitelikteki değer taşınmaları olarak açıklamıştır. Söz gelimi İngilizcede ‘cue’ [kju], ‘main’ [mein] ve ‘my’ [maɪ] sözcüklerinde ünlü kayması bulunmaktadır. Her ünlünün tek başına seslemsel nitelikte olduğu Türkçede, bir seslem çekirdeğinde yalnızca tek bir ünlü bulunabilir. Bu nedenle Türkçede ünlü kaymasının varlığından söz etmek olası değildir.

1.8.12. Titreşimlilik Hiyerarşisi

Akustik bir değer olan titreşimlilik (*İng. sonority*) özelliği, en temel tanımı ile bir sesin işitsel düzeydeki belirginliğine karşılık gelmektedir. Konuşma seslerinde titreşimlilik özelliği en yüksek birimler, ünlülerdir. Örneğin [a], titreşimlilik hiyerşisinde duraklamalı bir ünsüz olan [p] sesinden üstün bir konumdadır (Roach, 2009).

Titreşimlilik özelliği en yüksekte aza doğru öncelikle /a/ ve /o/ vb. açık ünlüler, sonrasında /i/ ve /u/ vb. kapalı ünlüler, daha sonra sırasıyla yarı ünlüler, /l/ ve /r/ gibi akıcı ünsüzler, genizsil ve sürtünücü ünsüzler ile son olarak titreşimlilik özelliği bulunmayan duraklamalı ünsüzler biçimindedir. Bu hiyerarşik ilişkiler yoluyla hangi seslerin daha yaygın

ve kolay biçimde dizime girecekleri öngörülebilir. Türkçenin ses kurulumu doğrultusunda *diünya* sözcüğünün /dnjya/ yerine /dynja/ biçiminde olması bu duruma örnektir.

Ünlü	Kayıcı	Akıcı	Genizsil	Duraklamalı
[+seslemsel]	[-seslemsel]			
[-ünsüz]		[+ünsüz]		
[+daralma]			[-daralma]	
[+titreşimli]				[-titreşimli]

Tablo 1. Titreşimlilik Hiyerarşisi (Hayes, 2009:76)

Tablo 1’de yer alan özellikler, doğal sınıflara karşılık gelmektedir. Söz gelimi Sırp-Hırvatça gibi seslemsel ünsüzlerin bulunduğu dillerde bu ünsüz grubu [+seslemsel, +ünsüz] biçiminde yazılmaktadır. Benzer bir yöntemle kayıcı, akıcı ve genizsil ünsüzleri kapsayan titreşimli ünsüzler, [-seslemsel, +titreşimli] formülü ile gösterilmektedir. Titreşimlilik hiyerarşisi çerçevesinde bir seslemde titreşimin en yüksek olduğu konum çekirdektir.

1.8.13. Ses Uyumu

Ses uyumu, ünlü ve ünsüzlerin temel özellikleri doğrultusunda oluşan bir arada bulunma koşullarına karşılık gelmektedir. Bu ses ilişkilerinin düzenlenmesi, öncül birimin kendinden sonra gelen ardıl birimleri etkilemesi yoluyla gerçekleşir. Ses uyumları, ünlü ve ünsüz uyumu olmak üzere iki ayrı düzlemde ele alınmaktadır.

Ünlü uyumu, öncelikle dilin ağız içerisindeki devinimi (öndil, arkadil) ve dudakların biçimi (düz, yuvarlak) karşılığı temelinde gerçekleşmektedir. Dilin ağız boşluğundaki biçimlenişine göre [±öndil], [±ortadil] ve [±arkadil] özelliği gösterebilen ünlüler (Tablo 1), dudakların biçimine göre ise [±yuvarlak] ve [±düz] formülleri ile gösterilmektedir.

Öndil	Ortadil	Arkadil
[-arka]		[+arka]
[+ön]	[-ön]	

Tablo 2. Dilin Devinimi Açısından Ünlüler (Hayes, 2009:81)

Ünsüz uyumu, bir evrensel ölçüt olan ve ses tellerinin titreşimi ulamına karşılık gelen ötümlülük özelliği yoluyla belirlenmektedir. Bu doğrultuda her dilde belirli ünsüzler, belirli ses çevrelerinde farklı seslemsel ya da sözcüksel konumlarda bulunabilmektedir. Söz gelimi Türkçede sonseste ya da sözcük sonunda [+ötümlü] /b/, /dʒ/, /d/ ve /g/ ünsüzlerine hiçbir koşulda izin verilmemektedir. Diğer yandan, Türkçede bir seslemin sonsesinde bulunan [-ötümlü] özellikteki bir ünsüzden sonra, ardıl seslemin önsesindeki ünsüz her koşulda [-ötümlü] özellikte olmak zorundadır (Ergenç ve Bekar, 2017).

1.8.14. Özellik Kurallaştırma

Üretici Sesbilim Kuramı çerçevesinde sesbirimler arasındaki farklar, sesbilimsel kurallar aracılığıyla formüleştirmektedir. Özellik kurallaştırma için kullanılan bu formüller, sesbilimsel betimleme yönteminde net gösterimler sağlayan biçimsel sunumlardır. Çevresel etkileşimler sonucunda meydana gelen ses değişimleri, ‘ses çevresi’ne karşılık gelen eğik çizgi “/” imiyle betimlenmektedir (Hayes, 2009). Kural şemalarına ilişkin en temel gösterimlere aşağıda (4) yer verilmiştir :

- (4)
/ ___ X	=	/x/’ten önce
/ ___ #	=	sözcük sonu
A → Ø /	=	silme
Ø → A /	=	türeme
Ø → Ü /	=	ünlü türemesi
Ø → Z /	=	ünsüz türemesi

Türeme ve silmeler, (5a)’daki gösterimler ile sunulmaktadır :

- (5a) Ø → [+ünlü] / Z ___ Z (iki ünsüz arasında ünlü türemesi)
 [+ünsüz] → Ø / Ü ___ Ü (iki ünlü arasında ünsüz silmesi)

Çeşitli seslemsel konumların gösterimlerine aşağıda yer verilmiştir (5b) :

- (5b) / [sözcük ___ : sözcük başında
 / ___]sözcük : sözcük sonunda
 / [σ ___ : önses konumunda

/ ____]σ : sones konumunda

Yerlileştirme sürecindeki ses değişimleri, benzer kural şemaları ile yazılarak betimlenmektedir (6):

(6)	Fransızca		Türkçe
	/tʁẽ/	>	/tren/
	/aksjõ/	>	/aksijõn/
	/diʁeksjõ/	>	/direksijõn/

- /Û/ → /Ün/ / ____ #

Kural açıklaması : Fransızcada sözcük sonunda bulunan geniz ünlüleri, geniz ünlüleri bulunmayan Türkçede aynı konumda bir ünlü ve geniz ünsüzü /n/ ile birlikte yerleşmektedir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kuramsal Tartışma

2.1.1. Ayırıcı Özellik Kuramı

İlk kez Jakobson (1941) ve sonrasında Chomsky ve Halle (1968) tarafından öne sürülen Ayırıcı Özellik Kuramı, akustik farklılıklar yoluyla birbirlerinden ayrılan sesbirimlerin oluşturdukları küme yapılarını ortaya koyan kuramsal yaklaşımdır (Clark ve Yallop, 2007).

Alanyazında ilk olarak, listeleme yöntemi ile sunulan ayırıcı özellikler, zamanla sesbirimsel doğal sınıflar (*İng. natural classes*) yoluyla farklı gruplar altında ele alınmıştır (Clements, 1985; McCarthy, 1988). Lahiri ve Reetz (2010)'da bu gruplar, benzer akustik özellikler taşıyan sesbirim kümeleri olarak tanımlanmıştır. Bu yönüyle Ayırıcı Özellik Kuramı, akustik farklılıklar yoluyla oluşan sesbilimsel yakınlık ve karşıtlık ilişkilerini betimlemektedir (Oden, 2005).

Yukarıda örnekleri sunulduğu gibi doğal sınıflar çerçevesinde sesbirimsel gruplar, [±ÖZELLİK] biçiminde gösterilir. Söz gelimi [+titreşimli] sınıfsal gösterimi, [-titreşimli] sınıfında yer alan duraklamalı, sürtünücü ve afrike sesler dışında tüm sesleri kapsamaktadır (Hayes, 2009).

Konuşma sesleri ile sözcüklerin oluşmasını sağlayan ayırıcı özellikler, sesbirimsel açıdan farklılık gösteren bileşenler arasında bulunmaktadır (Hayes, 2009). Türkçede /sel/ ve /gel/ sözcüklerinde önesteki iki farklı ünsüz, ayırıcı özellikleri ile birlikte [+sürtünücü, +dişyuvası, +ötümsüz] /s/ ve [+damaksıl, +patlamalı, +ötümlü] /g/ olarak gösterilmektedir. Bu yönüyle Ayırıcı Özellik Kuramı, özellikle sesbilimsel betimleme yöntemi kullanılan alıntı sözcük çalışmaları için önemli bir yere sahiptir.

2.1.2. Yerleştirme Sürecinde Temel Yaklaşımlar

Yerleştirme sürecinde rol oynayan etkenlere ilişkin çalışmalar kuramsal olarak ilk kez 20.yy ortalarında ele alınmıştır. Fries ve Pike (1949), ses dizgesel etkilerin matematiksel ve sorgulanamaz olmadığını vurgulamış ve bir dilde birbiriyle tamamen tutarlılık içerisinde işleyen ses dizgesel kuralların beklenemeyeceğini aktarmıştır.

Alıntılama sürecinde alıcı dilin hangi diller ile etkileşime girmiş olduğu bilgisine, o dilin söz varlığında bulunan yabancı sözcükler yoluyla ulaşılmaktadır. Ancak bu sözcüklerin hangi denetleyici kurallar çerçevesinde yerleştikleri, alanyazında tartışmalı bir konu olarak varlığını sürdürmektedir (Coetsem, 1988; Calabrese ve Wetzels, 2009; Haspelmath ve Tadmor, 2009).

Aynı kaynak dile ait benzer yapıların bir dilde farklı biçimlerle yerleştiği pek çok örnek bulunmaktadır. Bu gözlemler, yerleştirme eğilimlerinde tüm diller için geçerli olabilecek evrensel bir denetim modelinin sorgulanmasına yol açmış ve farklı kuramsal yaklaşımları beraberinde getirmiştir. Bunun sonucunda alıntı sözcüklerin farklı yöntemlerle açıklandığı Algısal (Sesbilgisel) Yaklaşım, Sesbilimsel Yaklaşım ve Algı-Sesbilimsel Yaklaşım olmak üzere üç temel yaklaşım ortaya çıkmıştır.

2.1.2.1. Algısal (Sesbilgisel) Yaklaşım

Anadili konuşurlarının kaynak dilin ses dizgesine ilişkin tüm bilgiden yoksun olduklarını savunan yaklaşım, Algısal Yaklaşım'dır. Bu yaklaşımda yerleştirme sürecinde kaynak dildeki yapıların sesbirimsel düzeyde çözümlenebilmeleri olanaksız kabul edilmektedir. Dolayısıyla kaynak dile ait tüm sesler, yüzeysel aşamada akustik özellikleri yoluyla algılanarak yine akustik yakınlık yoluyla çıkarılmaktadır (Shinohara, 1997; Peperkamp ve Dupoux, 2003; Dohlus, 2005; Itô, Kang ve Kenstowicz, 2006; Peperkamp vd., 2008; Kang, 2010).

Sesbilgisel Yaklaşım, kural tabanlı sesbilimsel açıklamaların karşısında yer almaktadır. Hayes (1999), sesbilimsel kuralların tümünün sesletimdeki çabanın en aza indirilmesi ilkesiyle oluştuğu ve dolayısıyla ses dizgesinde akustik bir altyapının bulunduğunu öne sürmüştür. Bu görüş Algısal Yaklaşımın merkezini oluşturmaktadır. Özellikle tek kaynak dilden alıntılanan aynı yapıların düzensiz ve tutarsız biçimlerde yerleştiği örnekler, Sesbilgisel Yaklaşım tarafından yerleştirmede ses dizgesinin öne çıkarıldığı açıklamalara getirilen eleştirilerin temelinde yer almaktadır.

Polinezya dillerinde İngilizce sözcüklerin yerleşme biçimlerine ilişkin çeşitli örnekler yer almaktadır. İngilizce sözcüklerdeki patlamalı dilucu-dişardı (/t/ vb.) ünsüzleri, ötümlülük özelliklerine bakılmaksızın Polinezya dillerine geçiş sonrasında korunmaktadır. Bu durum, Polinezya dillerinde tüm duraklamalı ünsüzlerin ötümsüz olması doğrultusunda akustik yakınlık ilkesi çerçevesinde açıklanmıştır.

Tüm Polinezya dillerinde benzer seslem yapılarına (ZÜ, Ü, ÜÜ, ZÜÜ) izin verilmektedir. Bu yapıdaki seslemler, sözcük içinde farklı konumlarda (7) bulunabilir.

(7)	'yaşamak'	/aoa/	(Tahitice)
	'burası'	/iaua/	(YZ Maoricesi)
	'paua' (bir deniz ürünü)	/paua/	(YZ Maoricesi)
	'yaşlı kadın'	/kuia/	(YZ Maoricesi)

Yerlileştirmede akustik etkileri araştıran Herd (2005), Avustralya ve Yeni Zelanda (buradan sonra YZ) İngilizcesinin farklı lehçelerinde bulunan gırtlaksız duraklamalı ünsüzlerin Polinezya dillerindeki görünümüne ilişkin bulgular sunmuştur. İngilizce sözcüklerde sözcük başında bulunan gırtlak ünsüzü kimi Polinezya dillerinde (8a) korunurken, diğerlerinde (8b) değişime uğramaktadır.

(8)	a.	<i>elephant</i>	[ʔæləfnt]	→ /ʔelepani/	(Hawaii)
		<i>India</i>	[ʔindijə]	→ /ʔinitia/	(Tongaca)
		<i>item</i>	[ʔajtım]	→ /ʔaaitamu/	(Cook Adaları Māoricesi)
	b.	<i>elephant</i>	[ʔæləfnt]	→ /elefani/	(Niuece)
		<i>agent</i>	[ʔejdʒnt]	→ /eiseni/	(Niuece)
		<i>orchid</i>	[ʔəkɪd]	→ /okiti/	(Niuece)
		<i>alter</i>	[ʔaltə]	→ /aata/	(YZ Maoricesi)
		<i>inch</i>	[ʔɪntʃ]	→ /iinihi/	(YZ Maoricesi)
		<i>ox</i>	[ʔɒks]	→ /okiha/	(YZ Maoricesi)

Duraklamalı gırtlak ünsüzü bulunmayan YZ Maoricesi ve Niuece anadili konuşurlarının, sunulan bu ünsüzün bulunduğu İngilizce sözcüklerdeki gırtlak ünsüzlerini işitmedikleri (8b) görülmüştür. Herd (2005)'te, sözcük başındaki gırtlak ünsüzlerinin Polinezya dillerindeki görünümüne ilişkin iki model (Şekil 3 ve Şekil 4) incelenmiştir.

$$\begin{array}{ccc} \text{D2} & & \text{D1} \\ /ZÜZ.../ & \rightarrow & [ʔZÜZ...] \end{array}$$

Şekil 3. /ʔ/ Sesbirimi bulunan D1 için alıntılama modeli (Herd, 2005:71)

$$\begin{array}{ccc} \text{D2} & & \text{D1} \\ /ZÜZ.../ & \rightarrow & [ZÜZ...] \end{array}$$

Şekil 4. /ʔ/ Sesbirimi bulunmayan D1 için alıntılama modeli (Herd, 2005:72)

Herd, YZ Maoricesinde yukarıda (8a) ve (8b) örneklerinde rastlanan gırtlak ünsüzü uyarlamalarının doğrudan sesbirimsel örtüşmeler olmadığını öne sürmüştür. YZ Maoricesinde /ʔ/ sesbirimi bulunmaması nedeniyle, sesbirim tabanlı bir açıklama doğrultusunda D2 sözcüklerindeki tüm /ʔ/ sesbirimlerinin işitilmemesi beklenmektedir. Ancak YZ Maoricesinde hem sözcük başında /h/ türemesi ile yerleşmiş olan İngilizce alıntılar (9a) hem de sözcük başında çeşitli ünlü silmeleri meydana gelen (9b) tutarsız yerleştirmeler gözlemlenmiştir¹.

(9)	İng.		YZ Maoricesi
a.	<i>umbrella</i>	[ʔʌmbɪɛlə]	→ /haamarara/
	<i>egg</i>	[ʔeg]	→ /heeki/
b.	<i>elastic</i>	[ʔɪləstɪk]	→ /raahiteke/
	<i>apricot</i>	[ʔeɪprɪkɔt]	→ /pirikooti/
	<i>accordion</i>	[ʔəkɔrdiən]	→ /kooriana/
	<i>account</i>	[ʔəkəʊnt]	→ /kaute/

YZ Maoricesindeki tutarsız gırtlak ünsüzüne ilişkin örnekler, Şekil 4'teki öneriye aykırı görünümde. Bu tür düzensiz yerleştirmeler, sözcük geçişlerinde seslem yapısının korunduğu yönündeki ses dizgesel açıklamaları yetersiz kılmaktadır. Aynı seslem yapılarına sahip olmalarına karşın Polinezya dillerinde farklı yerleştirme yönelimlerine rastlanması ve gırtlak ünsüzünün farklı yerleşme biçimleri, süreçte akustik etkilerin rolü ile açıklanmıştır (Herd, 2005).

¹ Sözcük başında ÜZ bulunan İngilizce sözcükler YZ Maoricesinde iki görünüme sahiptir. Bunlardan ilki, [ʔ] sesinin işitilmediği varsayımı doğrultusunda (9a)'da görülen sözcük başı /h/ türemeleridir. (9b)'deki ikinci örnek grubu ise bu durumun tam tersine ünlülerin silindiği alıntı sözcüklerdir.

Sözcük geçişlerinde ses değişimlerinin son derece fazla olması nedeniyle sıkça incelenmiş olan Asya dillerinde, aynı kaynak dil yapılarının farklı biçimlerde yerleştiği pek çok örnek bulunmaktadır. Ses dizgesel açıklamaların tek başına yeterli olmadığı bu tür örnekler, süreçte kural tabanlı açıklamalara karşı bulgular olarak gösterilmektedir.

Peperkamp vd., (2008)'de Japoncanın sözcük sonunda [n] bulunan alıntıları ele alınmış ve tutarsız yerleştirme biçimleri üzerinden sesbilimsel yaklaşımlar eleştirilmiştir. İngilizce ve Fransızca sözcüklerin Japoncadaki çeşitli yerleşme biçimleri aşağıda (10) ve (11)'de sunulmuştur.

(10) Japoncadaki İngilizce alıntı örnekleri

<i>pen</i>	[pen]	→	pen ²
<i>walkman</i>	[wɔ:kɾn]	→	wōkuman
<i>monsoon</i>	[mɔnsu:n]	→	monsūn
<i>pain</i>	[pein]	→	pein
<i>origin</i>	[ɔ:ɾdzɾn]	→	orizin
<i>salutation</i>	[sæljuteɪʃən]	→	sarūteişjon

(11) Japoncadaki Fransızca alıntı örnekleri

<i>cannes</i>	[kan]	→	kannu ³
<i>parisienne</i>	[parizjɛn]	→	parijennu
<i>terrine</i>	[teɾin]	→	terīnu
<i>douane</i>	[dwan]	→	duannu
<i>piscine</i>	[pisin]	→	pishinnu
<i>prochaine</i>	[pɔʃɛn]	→	puroshennu

Japoncanın İngilizce ve Fransızcadan alıntılarında özellikle sözcük sonunda /n/ ünsüzlerinin ses dizgesel sınırlılıklara rağmen tutarsız biçimlerde yerleştiği görülmektedir. İngilizceden alıntılanan sözcüklerde sonseste [n] herhangi bir değişim geçirmezken,

² Yukarıda Latinleştirilmiş gösterimleri yer alan Japonca sözcükler, Japoncanın yazımında kullanılan Latin alfabesi olan Rōmaji alfabesi ile sunulmuştur.

³ Japonca sözcüklerdeki <u>, Rōmaji alfabesinde geri düz ünlü niteliğindeki [u]'ya karşılık gelmektedir (Peperkamp vd., 2008: 130).

Fransızcadan alıntılanan sözcüklerde [n] sesinden sonra Japoncada bir sesbirim olan /u/ ünlüsü türemektedir.

(12)	<i>dessin</i>	[dɛsɛ̃]	→	dessan
	<i>jupon</i>	[ʒypɔ̃]	→	zubon
	<i>roman</i>	[romã]	→	roman
(13)	<i>Caen</i>	[kã]	→	kan
	<i>Cannes</i>	[kan]	→	kannu / *kan

Fransızca sözcüklerde sonsesteki geniz ünlüleri (/ɔ̃/, /ɛ̃/ ve ã) Japoncada /Ün/ biçiminde yerlileştirilmiştir (12). Fransızcada geniz ünlüleri bulunmayan /Ün/ dizimleri, Japoncaya sonseste bir ünlü türemesiyle /ÜnÜ/ olarak alıntılanırken (11), İngilizce sözcüklerdeki aynı /Ün/ dizimleri (10) değişikliğe uğramamıştır.⁴ (13)'te *Cannes* [kan] ve *Caen* [kã] örneklerinde ise sözcük sonunda görülen /n/ türemesi üzerinde, geniz ünlülerinin akustik özelliklerinin belirleyici oldukları öne sürülmüştür (Peperkamp vd., 2008).⁵

Yerlileştirmede meydana gelen ünlü türemelerinin, öne sürüldüğü gibi D1'de akustik belirginliği en az olan ünlüyle gerçekleşmesi son derece doğaldır. Söz gelimi Japoncada [u], süre ve eklenme açısından en az çaba gerektiren ünlüdür. Bu kapsamda tıpkı [u] ünlüsü gibi bir ortadil ünlüsü olan [i] de yerleşme sürecinde türeme sıklığı en yüksek sesler arasındadır. Bu gözlemler ışığında Türkçenin alıntı sözcüklerinde sıklıkla /u/ ve /i/ ünlü türemelerine rastlanması, sürecin doğasına uygun ve beklenen bir durumdur.

Algısal etkilere ilişkin olarak Miao (2005)'te, Japonca anadili konuşurlarının İngilizce 'hit' sözcüğüne verdikleri tepkiler örnek gösterilmiştir. İngilizce /hit/ sözcüğünün Japoncada /hito:/ olarak yerleşmiş olmasının nedeni, henüz işitsel aşamada gerçekleşen algı farklılığıdır.⁶

⁴ Japoncada, sözcük sonunda /Ün/ bulunan yabancı sözcüklerin uyarlanması sonseste gerçekleşmesi beklenen ünlü türemesi, Fransızca alıntılarda gözlemlenirken İngilizce alıntılarda gözlemlenmemiştir.

⁵ Fransızcadaki genizsil /n/ ünsüzünün, sonses konumunda geniz ünlülerine oranla akustik açıdan çok daha belirgin olması nedeniyle bu durum akustik izlerin yerleşme sürecindeki etkisi olarak yorumlanmıştır.

⁶ Miao (2005)'te Algısal Yaklaşımın bulguları yetersiz olarak nitelendirilmiştir. Dupoux ve Peperkamp (2002), Peperkamp (2002, 2003), Peperkamp ve Dupoux (2003)'te savunulan Algısal Yaklaşım bir eleştiri olarak özellikle kaynak dilin sesbilgisel kurallarına yabancı olmayan iki dilli bireylerin farklı algısal tepkiler verdikleri belirtilmiştir. Dolayısıyla bu bulguların, yerlileştirme sürecinde algısal etkilerin ötesinde başka birtakım etkilerin varlığına işaret edebileceği vurgulanmıştır.

Peperkamp (2005), alıntı sözcüklerin alıntılamanın dilin ses dizgesel kurallarına tamamiyle uyum sağlamak zorunda olmadıklarını belirtmiştir. Süreçte tek başına algısal etkileri (işitsel verileri) öne çıkaran çalışmalar, yalnızca anlık ses uyarlamaları olan bireysel tepkileri ortaya koymaktadır. Bu nedenle bir dile uzun süreçler sonucunda ve doğal yollarla giren sözcüklerin alıntılanma serüvenlerinin betimlenebilmesi için, tek başına anlık uyarlamaları içeren algısal bulgular yetersiz kalabilmektedir.

2.1.2.2. Sesbilimsel Yaklaşım

İşitsel çalışmalar anadili sözcüklerini aynı biçimde sesleten tek dilli ve iki dilli bireylerin, yabancı sözcüklere karşı farklı algısal tepkiler sergilediklerini ortaya koymuştur. Bu nedenle alıntı sözcüklere ilişkin yalnızca akustik bulguları kapsayan tümevarımsal sonuçlar tek başına yeterli görülmemiştir. Bu doğrultuda bir dilin alıntılama yöntemlerinin açıklığa kavuşturulması için bir dilde sesdizimsel yapıların ayrı ayrı ele alınması ve bu örüntülerin sistemli bir biçimde betimlenmesi gerekmektedir (Fries ve Pike, 1949).

Sesbilimsel Yaklaşım, yerileştirme sürecinde meydana gelen tüm ses değişimlerinin alıntılamanın dilin ses dizgesel yapısına (*İng. phonotactics*) bağlı olarak gerçekleştiğini savunan kural tabanlı yaklaşımdır. Bu yaklaşımda, yerileştirme sürecinin işitsel verilerden bağımsız olarak tamamiyle dilbilgisel üretim işlevleri sonucunda tamamlandığı kabul edilmektedir (Hyman, 1970; Ito ve Mester, 1995; Smolensky, 1996; Paradis ve LaCharite, 1997; Jacobs ve Gussenhoven, 2000; Lacharite ve Paradis, 2005). Uffmann (2006), alıcı dilin ses dizgesinde bulunmayan ya da aykırı dizimlere sahip sözcüklerdeki ses değişimlerinin, anadili konuşurlarının zihinlerinde bulunan ses dizgesel kurallar ve dile özgü sınırlılıklar çerçevesinde gerçekleştiğini aktarmıştır.⁷

Miao (2005), sesbilimsel uyarılama sürecinde iki temel koşul bulunduğunu aktarmıştır. Bunlar sesbirimsel eşleşmelerin sağlanabilmesi ve alıcı dildeki ses dizgesel kuralların karşılanmasıdır. D2 seslerinin D1 ses dizgesine uygun biçimde yerileşmeleri, bu iki koşulun birlikte işlemesine bağlıdır.

⁷ Sesbilimsel Yaklaşım, yerileştirme sürecinde hem kaynak dil hem de alıcı dilin ses dizgesel özelliklerinin birlikte rol oynadığını savunan kuramsal modeldir. Her iki dildeki ayırıcı özelliklere ilişkin sesbirimsel denklik ve karşıtlıklar, sözcüklerin alıntılanma biçimleri üzerinde belirleyicidir (Paradis ve LaCharité, 1997; LaCharité ve Paradis, 2005; Uffmann, 2006; Rose ve Demuth, 2006; Paradis, 2006).

Türemeler, yerleştirmede sesbilimsel etkilerin doğrudan gözlemlendiği ses değişimleridir. Alıntı sözcüklerde çeşitli ünlü türemesi örneklerini inceleyen Uffmann (2006), farklı dillerin alıntı sözcükleri ile bir derlem oluşturmuştur. Uffmann, seslem başı ya da sonunda ünsüz yığılması bulunamayan dillerde, seslem yapısının korunmasına yönelik ünlü türemeleri gerçekleştirdiğini öne sürmüştür (14).

İng.

(14)	<i>class</i>	→	kılaasi	(Yoruba)
	<i>glass</i>	→	ngirathi	(Kikuyu)
	<i>strike</i>	→	sutoraiku	(Japonca)
	<i>scout</i>	→	sikauti	(Samoaca)
	<i>spinach</i>	→	sipiiniiji	(Fijice)

Uffmann'ın derlemi, Bantu dil ailesinde bulunan ve çoğunlukla İngilizce kökenli sözcüklerin yer aldığı Şona (1709 alıntı), Sranan (1281 alıntı) ve Samoaca (891 alıntı) dillerindeki toplamda 3881 alıntı sözcüğü kapsamaktadır. Süreçte sesbilimsel etkilerin yanı sıra aynı zamanda dudak ünsüzlerinden sonra oluşan /u/ türemesi ve taçsı ünsüzlerden sonra oluşan /i/ türemesi gibi sesletim yerine ilişkin etkiler de sorgulanmıştır. Sözcüklerdeki ünlü türemeleri dillere göre sınıflandırılarak istatistiksel olarak sunulmuştur.

Katı biçimde ZÜ seslem yapısı sınırlılığı bulunan Şonada, 1709 adet alıntı sözcükte çeşitli ünlü türemeleri gözlemlenmiştir. Sonsesteki ünsüzden sonra meydana gelen ünlü türemeleri, ilk sırada %70 oran ile en büyük paya sahip /i/ ve ikinci sırada %13 oran ile /u/ ünlüleri ile gerçekleşmiştir. Diğer tüm ünlüler, düşük sıklık nedeniyle marjinal seçimler olarak değerlendirilmiştir.

Türemelerdeki ünlü seçimlerinde, bir önceki ünsüzün sesletim yeri özelliklerinin etkili olduğu bulgulanmıştır. Taçsı ünsüzlerden sonra oluşan ünlü türemeleri %92 oran ile /i/ ve dudak ünsüzlerinden sonra oluşan ünlü türemeleri ise %61 oranında /u/ ünlüsü ile gerçekleşmiştir.

$$\emptyset \rightarrow /u/ \quad / \quad \left(\begin{array}{l} +\text{dudaksıl} \\ +\text{ünsüz} \end{array} \right) \text{ — } \quad (\%61)$$

$$\emptyset \rightarrow /i/ \quad / \quad \left(\begin{array}{l} +\text{taçsı} \\ +\text{ünsüz} \end{array} \right) \text{ — } \quad (\%92)$$

(15) Şonada dudak ünsüzlerini izleyen ünlü türemeleri:

	İng.		Şona		İng.		Şona
(a)	<i>team</i>	→	timu		<i>cream</i>	→	kirimu
	<i>condom</i>	→	kondomu		<i>perfume</i>	→	pefiyumu
	<i>item</i>	→	aitemu		<i>gram</i>	→	giramu
(b)	<i>handkerchief</i>	→	hangachepfu		<i>club</i>	→	kirabhu
	<i>stove</i>	→	chitofu		<i>tube</i>	→	chubhu
	<i>proof</i>	→	puruvhu				
(c)	<i>clip</i>	→	kiripi		<i>dip tank</i>	→	dhibbi
	<i>cheap</i>	→	chipi		<i>pitch-pipe</i>	→	pichipaipi
	<i>brief</i>	→	bhirifi		<i>chief</i>	→	chifi

Şonada /e/, /a/, /o/ ve /u/ ünlülerinden sonra yaygın gerçekleşen bir /u/ türemesi (15a) gözlemlenmektedir. Özel bir durum olarak dudak ünsüzlerini /i/ ve bir duraklamalı ünsüzün izlediği durumlarda /i/ türemesi oluşmaktadır (15c). Dolayısıyla dudak ünsüzlerine ilişkin genel ünlü türemesi eğilimi, /u/ ünlüsüdür (Uffmann, 2006)⁸.

(16) Şonada taçsı ünsüzleri izleyen ünlü türemeleri:

	İng.		Şona		İng.		Şona
(a)	<i>ice</i>	→	aizi		<i>AIDS</i>	→	edzi
	<i>salad</i>	→	saradhi		<i>nylon</i>	→	naironi
(b)	<i>suit</i>	→	svutu		<i>doubt</i>	→	dhauti
(c)	<i>tampon</i>	→	tambuni		<i>bush</i>	→	bhushi

⁸ Uffmann (2006)'da sunulmuş olan İngilizce sözcüklere, makaledeki biçimleriyle aynı olarak IPA gösterimleri olmadan yer verilmiştir.

Son sesleminde /i, e, a, o/ ünlüleri bulunan alıntılarda ünlü türemesi, yaygın olarak /i/ ile gerçekleşmektedir (16a). /u/ ve duraklamalı bir ünsüzden sonra hem /u/ hem /i/ türemelerinin meydana geldiği görülmektedir (16b). Diğer yandan tek başına /u/ ünlüsünü izleyen türemeler ise baskın olan /i/ ünlüsüyle gerçekleşmiştir (16c).

(17) Şonada damak ünsüzlerini izleyen ünlü türemeleri:

İng.		Şona	İng.		Şona	
(a)	<i>wig</i>	→	wigi	<i>ink</i>	→	ingi
	<i>check</i>	→	cheki	<i>bag</i>	→	bhegi
(b)	<i>cork</i>	→	koko	<i>truck</i>	→	tiroko
(c)	<i>book</i>	→	bhuku	<i>crook</i>	→	kuruku
(d)	<i>mug</i>	→	magi	<i>clerk</i>	→	kiraki

(17)'deki yerleştirme örnekleri, ünlü türemelerinde ünlü uyumunun etkilerini ortaya koymaktadır. Ünlü türemelerinde /i/ ünlüsünü /i/; /u/ ünlüsünü /u/ ve /o/ ünlüsünü /o/ 'nun izlediği ve bu türemelerin çoğunlukla önceki ünlüye benzer yönde gerçekleştiğini bulgulanmıştır. Bu gözlem, genel hatlarıyla ünlü uyumu ile açıklanmış ve dolayısıyla sesbilgisel etkilerin yerleştirmede doğrudan rol oynadığı biçiminde yorumlanmıştır.

Yukarıda dudak ünsüzleri ve taçsı ünsüzleri izleyen ünlü türemeleri arasında tutarlı bir örüntü bulunmaktadır. Türemeler arasında /a/ ünlüsünü izleyen /i/ türemeleri (17d), Şonada ünlü uyumuna aykırı görünümlere örnektir (Uffmann, 2006). Başka bir ifade ile damak ünsüzleri, Şonanın ünlü uyumunu bozan niteliktedir.⁹ Bu tür örnekler, yerleştirme yönelimlerinde kurallı açıklamaları güçleştirmektedir.

Türemelerde hangi ünlünün seçileceği konusunda, önceki ünsüzün titreşim değerinin etkili olabileceği ayrıca öne sürülmüştür. Bu doğrultuda önceki ünsüzün titreşimlilik değerinin, ünlü türemesi görülme olasılığı ile ters orantılı olduğu gözlemlenmiştir.

İncelenen ikinci alıcı dil olan Sranan dilindeki tüm ünlü türemelerinin sözcük sonunda meydana geldiği görülmüştür. İngilizce sözcüklerin başında bulunan ünsüz yığılmaları, önseste ünsüzün silinmesi yoluyla dil sistemine uyarlanmıştır. Bu yönelim, sözcüğün seslem yapısına uygun biçime dönüştürülmesi olarak açıklanmıştır (Alber ve Plag, 2001).

⁹ Shona dilinin seslem onarımına ilişkin yerleştirme şemalarının tamamı için bkz., Uffmann (2006: 1084-1087)

vowel	/i/	/e/	/a/	/o/	/u/	Σ
frequency	287	5	35	42	134	503
	57.1%	1.0%	7.0%	8.3%	26.6%	100%

Tablo 3. Sranan Dilinde Ünlü Türemesi Dağılımları (Uffmann, 2006:1088)

(18) Sranan dilinde çeşitli ünlü uyumu örnekleri:

	İng.	→	Sranan		İng.	→	Sranan
(a)	<i>big</i>	→	bigi		<i>sleep</i>	→	sribi
	<i>place</i>	→	presi		<i>hill</i>	→	bergi < berg (Hollandaca)
(b)	<i>round</i>	→	lontu		<i>word</i>	→	wortu < wort (Hollandaca)
	<i>look</i>	→	luku		<i>wood</i>	→	udu

(18a)'daki örneklerde /i/ ve /e/ ön ünlülerinden sonra seslem yapısını korumaya yönelik /i/ türemesi gözlemlenmiştir. Aynı yönelim doğrultusunda (18b)'de /u/ ve /o/ arka ünlülerinden sonra /u/ türemesi görülmektedir. Şonaya benzer biçimde, /a/ ünlüsünün yerleştirilmede ünlü uyumuna aykırı görünüşler sergilediği bulgulanmıştır. Bu ünlünün bulunduğu alıntılarda seslemsel ünlü türemelerinin sırasıyla /i/ (%55.6), /a/ (%21.8) ve /u/ (%21.8) sıklık oranları ile gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Şonadan farklı olarak Sranan dilinde dudak ünsüzünü izleyen türemeler, bir dudak ünlüsü ile gerçekleşmemiştir (18a).

(19) Sranan dilinde /a/ türemesi görünüşleri :

	İng.	→	Sranan		İng.	→	Sranan
(a)	<i>laugh</i>	→	lafu		<i>grab</i>	→	grabu
(b)	<i>hot</i>	→	ati		<i>grass</i>	→	grassi
(c)	<i>walk</i>	→	waka		<i>talk</i>	→	taki
	<i>call</i>	→	kari		<i>all</i>	→	ala

(19)'da yer alan /a/ türemesi örnekleri de ünlü uyumu ile açıklanmış ve türeme sürecinde ünsüzlerin doğrudan rol oynamadıkları öne sürülmüştür. Sonsesteki dudak ünsüzlerinden sonra /u/ türemesi görülürken (19a), taçsı ünsüzlerden sonra /i/ ünlüsü türemiştir (19b). Damaksıl ve akıcı ünsüzlerde ise türemelerde ünlü seçimleri her iki ünlü ile karşılanmış (19c) ve düzensiz gerçekleşmiştir.

Yerleştirme eğilimleri ele alınmış üçüncü ve son dil Samoacadır. Son derece katı bir ZÜ seslem yapısı bulunan Samoacada, önseste yığılmalara ve sonseste ünsüzlere izin verilmemektedir. Toplamda 891 adet alıntı sözcükte, ses dizgesine aykırı nitelikteki ünsüz yığılmalarına karşı seslem yapısının korunması için sırasıyla /i/, /e/ ve /a/ olmak üzere çok sayıda ünlü türemesi örneğine rastlanmıştır.

vowel	/i/	/e/	/a/	/o/	/u/	Σ
frequency	467	176	176	27	45	891
	52.4%	19.8%	19.8%	3.0%	5.1%	100%

Tablo 4. Samoacada Ünlü Türemesi Dağılımları (Uffmann, 2006:1092)

Samoacada anarimsal ünlü türemelerinin bütünüyle tutarlı görünüm sergilemedikleri bulgulanmıştır. Sözcük içinde öncül konumdaki ünsüzlerden (taçsı ya da dudaksıl) bağımsız olarak, ön ünlülere ilişkin uyum izleri gözlemlenmiştir. Diğer yandan ünlü uyumlarının arka ünlüler için daha düzensiz olduğu görülmektedir. Bir arka ünlüyü izleyen dudak ünsüzü dizimi bulunan sözcüklerin yarısında /u/ türemesi gerçekleşirken türemelerin diğer yarısı /e/ ya da /i/ ünlüleri ile gerçekleşmiştir.

(20) Samoacada ünlü türemesi örnekleri :

	İng.		Samoaca		İng.		Samoaca
(a)	<i>jeep</i>	→	sipi		<i>teak</i>	→	tiki
	<i>pin</i>	→	pine		<i>gallon</i>	→	kalen
(b)	<i>Satan</i>	→	satane		<i>pelican</i>	→	pelikana
	<i>tulip</i>	→	tulupi		<i>palm</i>	→	pama
(c)	<i>pump</i>	→	pamu		<i>mop</i>	→	mopu
	<i>sauce</i>	→	sosi		<i>lettuce</i>	→	letusi
(d)	<i>furlong</i>	→	falelogi		<i>chalk</i>	→	sioka

(20)'de sunulan örnekler, Samoacada akustik yakınlıklar ile açıklanamayacak nitelikte çok farklı yerleştirme yönelimleri olduğunu ortaya koymaktadır. (20a)'da ön ünlüleri izleyen türemeler yüksek oranda /i/ ve düşük oranda /e/ ile gerçekleşirken arka ünlülerden sonra /a/, /i/ ya da /e/ ön ünlülerinin türedikleri (20b) bulgulanmıştır. (20c)'de dudak ünsüzlerini izleyen /u/

ve taçsı ünsüzleri izleyen /i/ türemelerinin gözlemlendiği örnekler, sesletim yeri benzeşmelerini yansıtmaktadır. Damak ünsüzleri ise ünlü türemesinde belirleyici nitelikte olmamıştır (20d).

Sesbilimsel Yaklaşım çerçevesinde yukarıdaki örnekler ses dizgesel sınırlılıklar ve seslem yapısının en yüksek derecede gözetildiğini ortaya koymaktadır. Bu tür gözlemler, akustik yakınlık ya da titreşimlilik özellikleri gibi sesbilgisel açıklamaları zayıflatarak alanyazında sesbilimsel açıklamaların temel savını oluşturmaktadır.

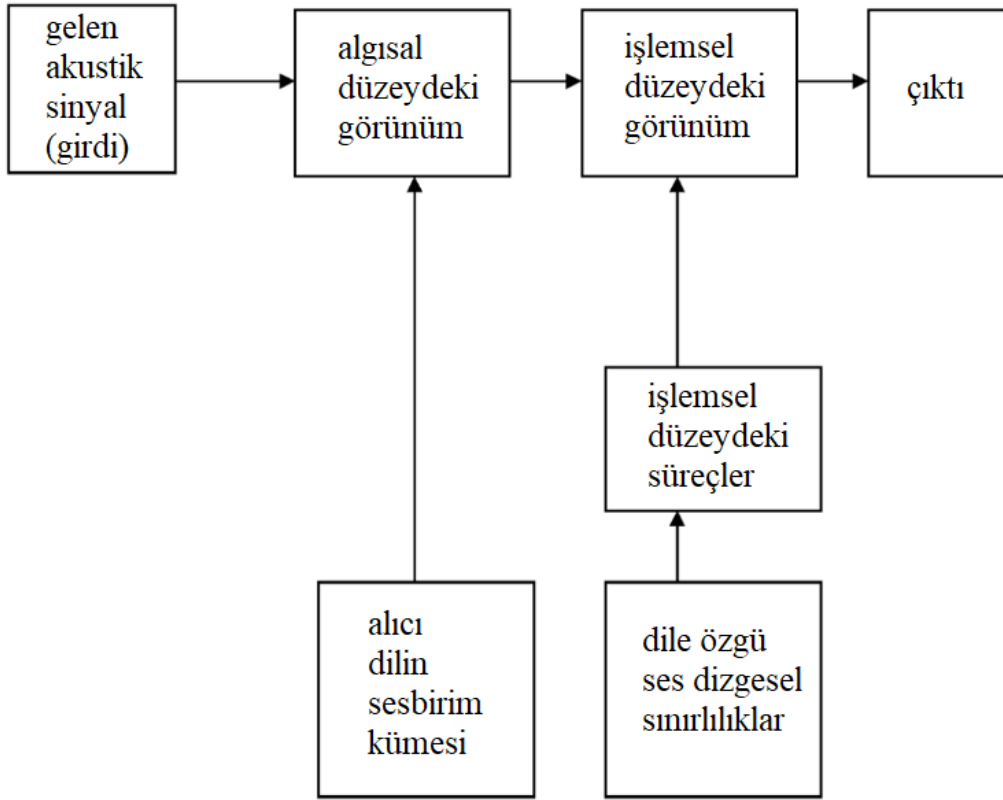
2.1.2.3. Algı-Sesbilimsel Yaklaşım

Yerlileştirme sürecine ilişkin olarak yukarıdaki iki farklı yaklaşım arasında konumlanan ve üçüncü bir alternatif niteliğinde olan görüş, Algı-Sesbilim (*Perceptual Phonology*) yaklaşımıdır. İlk kez Silverman (1992) tarafından geliştirilerek daha sonra Peperkamp ve Dupoux (2003)'te sistemleştirilmiş olan Algı-Sesbilimsel Yaklaşımında, yerlileştirme sürecinde akustik benzerlikler ile eşzamanlı olarak alıcı dil ses dizgesinin etkin rol oynadığı kabul edilmektedir. Bu çerçevede yerlileştirme sürecinde sesbilgisel ve sesbilimsel etkiler birlikte değerlendirilmektedir (Yip, 1993; Steriade, 2001b; Kenstowicz, 2003; Iverson ve Lee, 2004; Davis ve Cho 2006; Rose ve Demuth, 2006; Vendelin ve Peperkamp, 2006).

Kenstowicz ve Suchato (2006), anadili konuşurlarının alıntı sözcüklere verdikleri tepkiler doğrultusunda bu bireylerin pasif birer işitici olmadıklarından söz etmiş; aksine zihinlerinde doğuştan var olan akustik ayırt edici bileşenler yoluyla diller arasındaki sesbilgisel yakınlıkları ayırt etme yetilerine sahip olduklarını vurgulamıştır.

Silverman (1992) tarafından önerilen Alıntı Sözcük Sesbilimi (*Ing. Loan Phonology*) terimi, alıcı dil konuşurları için ilk aşamada işlenmemiş dilbilgisel veri (*Ing. raw linguistic representation*) niteliğindeki kaynak dil seslerinin sesbilimsel açıdan betimlenmesine karşılık gelmektedir. Kantoncaya İngilizceden geçen sözcükleri inceleyen Silverman, yerlileştirme süreci için algısal (*Ing. perceptual*) ve işletimsel (*Ing. operative*) olmak üzere iki aşamalı bir model önermiştir. Bu modelde kaynak dil sözcükleri, ilk olarak işitsel düzeyde D1 ve D2 sesleri arasındaki sesbilgisel yakınlıklar yoluyla (akustik özellikler çerçevesinde) algılanmaktadır. Daha sonra D1 konuşurları, zihinsel yetilerini kullanarak D2 yapılarını D1 (anadili) sesbirimleri ile eşleştirmektedir.

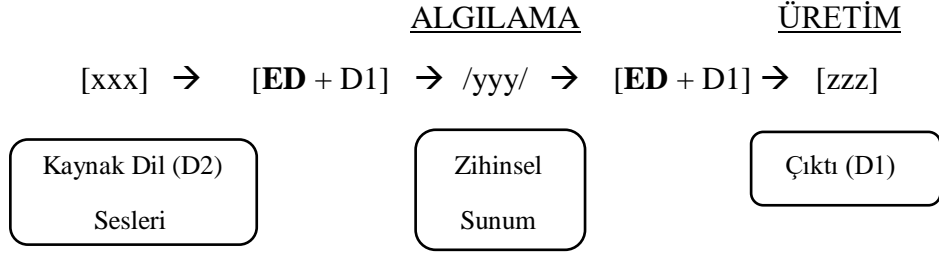
Algı-Sesbilim modelinde ilk aşama, D1 sesbirimlerinin ayırıcı özelliklerinin algılama sürecine katıldığı soyut aşamadır. İşlemsel düzeydeki ikinci aşamada, ses dizgesel sınırlılıkların (*İng. phonotactics*) devreye girmesi ve çıktının son biçimini alması sonucunda algısal süreç tamamlanmaktadır. Dolayısıyla alıcı dile aykırı ya da uygun olan tüm yapıların düzenlendiği çıktıyı (*İng. output*) biçimlendiren, işlemsel düzeydir (Şekil 5).

Şekil 5. İki aşamalı Yerleştirme Modeli (Silverman, 1992:293)

Silverman'ın önerisi ile yerleştirmeler ilk kez hem sesbilgisel hem de sesbilimsel düzeyde bir arada ve sistemli biçimde ele alınmıştır. İki aşamalı yerleştirme modeli ışığında aynı akustik özellikteki seslerin dile özgü ses dizgesel sınırlılıklar yoluyla her dilde farklı biçimler kazanması son derece doğal bir olgudur.

Kenstowicz (2003), Pater (2004)'te sunulan dil edinimi modelini alıntı sözcüklerin algılanma süreçlerine uyarlamıştır (Şekil 6). Bu modelde Evrensel Dilbilgisi (buradan sonra ED), soyut bir bileşen olarak D2 seslerinin D1 ses dizgesel yapısına uygun biçimlere dönüştürülme sürecine katılmaktadır. Benzer biçimde D1 konuşurlarının yabancı seslere karşı algısal tepkilerinde ED bileşeni devreye girmektedir.

Şekil 6. Geliştirilmiş Algı-Sesbilimsel Yaklaşım Modeli (Kenstowicz, 2003:99)

Ünsüz yığılmasına izin verilmeyen tek dilli Japonca konuşurlarına ünsüz yığılması bulunan sözcükler dinletilmiş ve ünsüzler arasında ünlülerin algılandığı bulgulanmıştır (Lovins, 1975; Dupoux, vd., 1999). Japonca gibi ünsüz yığılmasına izin verilmeyen Kantoncada, İngilizce kökenli alıntı sözcüklerin farklı biçimlerde yerleştikleri bulgulanmıştır. Sözcük başında bir akıcı ünsüz ile birlikte ünsüz yığılması bulunan İngilizce sözcükler, Kantoncadaki farklı biçimlerde algılanmıştır (21).

(21)	İng.	Kant.	İng.	Kant.	
(a)	<i>break</i>	→ [piklik]	(b)	<i>printer</i>	→ [penta]
	<i>print</i>	→ [pilin]		<i>broker</i>	→ [pukka]
	<i>cream</i>	→ [keylim]		<i>freezer</i>	→ [fisa]

(21)'deki örnekler, Kantonca konuşurlarının İngilizce sözcüklerdeki /l/ ve /r/ akıcı ünsüzlerine farklı algısal tepkiler verdiklerini ortaya koymuştur. (21a)'daki örneklerde akıcı ünsüzler korunurken, (21b)'deki örneklerde akıcı ünsüzler algılanmamış ve silmeler meydana gelmiştir. Özellikle *print* sözcüğünde ünlü türemesi ile birlikte akıcı ünsüz işitilmiş, *printer* sözcüğündeki akıcı ünsüz ise algılanmamış ve silinmiştir.¹⁰

Seslem sonundaki ünsüz yığılmaları Kantoncada tek ünsüz ile yerleşmiş (22b) ancak seslem sonundaki yığılmalarda bu durumun aksine ünlü türemeleri meydana gelmiştir (22a).¹¹

¹⁰ Kendinden sonra gelen ünsüzler ile çıkış yeri açısından benzeşime giren /n/ ünsüzü, *print* ve *printer* sözcüklerinde farklı yerleşme görünümleri sergilemiştir. Kantonca konuşurları tarafından *print* sözcüğünün sonsesinde bulunan /nt/ diziminde /t/ algılanmamış, *printer* sözcüğünde ise bu dizim işitsel düzeyde bir seslem sınırı yaratarak sözcük [penta] biçiminde algılanmıştır.

¹¹ Ünsüz yığılmalarına Kantonca konuşurları tarafından verilen algısal tepkilerin seslem içi konumlara göre değişiklik göstermesi, Japoncada olduğu gibi seslem yapısının korunduğu yerleşirme yönelimleri olarak değerlendirilmiştir.

Bu açıdan Kantoncanın genel yerleştirme eğiliminin, seslem yapısının korunması ilkesi doğrultusunda Japonca ile tutarlılık içinde olduğu görülmektedir.

(22) Kantoncada konumsal ünsüz yığılmasına ilişkin yerleştirme örnekleri

(a) Seslem sonunda ünsüz yığılmaları

(b) Seslem başında ünsüz yığılmaları

İng.	Kant.	İng.	Kant.
<i>band</i>	[bænd] → [pen]	<i>pleat</i>	[plit] → [pilit]
<i>friend</i>	[frænd] → [fɛn]	<i>fluke</i>	[fluk] → [fuluk]
<i>lift</i>	[lɪft] → [lip]	<i>flea</i>	[fli] → [fuli]
<i>shaft</i>	[ʃæft] → [səp]		

Japoncada sesbirimsel eşdeğeri bulunmayan İngilizce ünsüzler çıkış yeri, çıkış biçimi ve ötümlülük özellikleri açısından benzer sesbirimlerle yerleşmiştir. Söz gelimi İngilizce *fly* ve *fry* sözcüklerinde [l] ve [ɹ] ünsüzleri (23), Japoncadaki tek akıcı ünsüz olan [r] ile karşılanmıştır (Tsuchida, 1995). Bu gözlem, Silverman (1992)'de önerilen Algı-Sesbilim modelinin ikinci aşaması olan işlemsel aşama ile uyumludur.

(23) İng.		Jap.	
<i>fur</i>	→	[ɸaa]	[f] → [ɸ]
<i>view</i>	→	[bjuu]	[v] → [b]
<i>Ithaca</i>	→	[isaka]	[θ] → [s]
<i>mother</i>	→	[mazaa]	[ð] → [z]
<i>fly, fry</i>	→	[ɸurɹai]	[l], [ɹ] → [r]
<i>star</i>	→	[sutaa]	
<i>grill</i>	→	[guriru]	
<i>friend</i>	→	[furendo] ¹²	

Ünsüz yığılması bulunan İngilizce sözcüklerin Çinceye yerleşme biçimlerini inceleyen Lin (2009), seslem yapısının ünlü türemeleri ile korunduğunu bulgulamıştır. Süreçte en sık meydana gelen ünlü türemesinin, sesletimde daha az çaba gerektiren [ɹ] ve [i] orta dil ünlüleri

¹² Daha önceki bölümlerde söz edildiği gibi /u/ ünlüsü, Japoncada ses dizgesine aykırı olan ünsüz yığınlarının parçalanması amacıyla meydana gelen türemelerde en sık rastlanan ünlüdür.

ile gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Bir orta ünlünün açık ya da kapalı bir ünlüye dönüşerek yerlileşmesi sıkça gerçekleşirken, açık ve kapalı ünlüler arasında doğrudan dönüşme örnekleri çok daha seyrek gerçekleşmiştir. Akustik açıdan daha belirgin olan gerilimli ünlüler (*Ing. tense vowels*), Çince de çok daha az değişime uğramıştır. Ünlülere ilişkin bu bulgular, yerlileşme sürecinde çıkış yeri ve çıkış biçimi etkilerine örnek gösterilmiştir.

Gbeto (1997)'nin Fon dili konuşurları ile yürüttüğü işitsel çalışmada yer alan algısal tepkileri yeniden ele alan Kenstowicz (2003), Fransızcadaki sürtünücü küçük dil ünsüzü /ʀ/'nin üç farklı biçimde algılandığını bulgulamıştır. Bu ses Fon dilinde sözcük başında [ʁ] olarak (24a) ve sözcük içi konumda [l] olarak algılanmaktadır. Sözcük sonunda ya da ünsüz önü konumunda ise [ʀ] işitilmemekte ve silme gerçekleşmektedir (24b).

(24) Fon dilinde çeşitli yerlileştirme örnekleri

Fr.		Fon		Fr.		Fon	
(a)				(b)			
<i>rideau</i>	[ʀido]	→	[ʁlido]	<i>gare</i>	[gaʀ]	→	[ga]
<i>radio</i>	[radjo]	→	[ʁladio]	<i>bureau</i>	[byʀo]	→	[bilo]
<i>raie</i>	[ʀε]	→	[ʁε]	<i>greve</i>	[gʀεv]	→	[glevu]
				<i>torche</i>	[tɔʀʃ]	→	[tɔʃi]

Fransızca da bir sesbirim olan [+titreşimli] /ʀ/, Fon dilinde [ʁ] ya da [l] olarak işitilmiştir. Bu durum, Fon dilinde bir duraklamalı ünsüz olan /ʁ/'nin [-titreşimli] olması nedeniyle [+titreşimli] özellikteki /l/ akıcı ünsüzünün algısal süreçlere katılması ile açıklanmıştır (Kenstowicz, 2003).¹³

$$/ʀ/ \rightarrow /ʁ/ \quad / \quad / \quad [sözcük \text{ ---}]$$

Fransızca kökenli *bureau* [byʀo] > [bilo] ve *greve* [gʀεv] > [glevu] sözcüklerindeki /ʀ/ → /l/ dönüşümleri, Fon dilinde ünlü öncesi konumunda gerçekleşmiştir (24b). Diğer yandan ünsüz önü ya da sözcük sonu konumlarındaki /l/ ünsüzü, kendinden sonra bir ünlü türemesi ile yerlileşmiştir (25):

¹³ /ʀ/ ve /ʁ/ ünsüzleri, çıkış yeri açısından [+küçük dil] olarak benzerlik gösterirken, çıkış biçimi açısından [-duraklamalı] ve [+duraklamalı] olarak karşıtlık içindedir.

	Fr.	Fon		Fr.	Fon
(25)	<i>Samuel</i>	→ [samjɛli]		<i>tuile</i>	→ [twilu]
	<i>col</i>	→ [kɔlu]		<i>Delphine</i>	→ [dɛlufini]

/l/ → /l̥/ / ___]_{seslem}

Algı-Sesbilimsel Yaklaşım çerçevesinde yukarıdaki bulgular, D2 sesbirimlerinin yerleştirilme sürecinde hem sözcük içi konumların hem de titreşimlilik gibi akustik özelliklerin bir arada etkili olduğu yönünde değerlendirilmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Kapsamı

Bu tezin kapsamı, TSS içerisinde yer alan ve kaynak dil (köken) verileri aşağıda sunulan altı sözlük üzerinden doğrulanmış olan toplam 595 adet Fransızca kökenli sözcükten oluşmaktadır. Sözcük havuzu oluşturulurken tam alıntı niteliğinin karşılanması koşulu ile sözcük türlerine (ad, sıfat, eylem vb.) ilişkin değişkenler gözletilmeyecektir. Araştırma kapsamını doğrudan etkilemesi nedeniyle, sözcüklerin sınıflandırılmaları ve sonrasında seçilme koşullarının açıklığa kavuşturulması yüksek önem taşımaktadır.

Türkçede yerleşmiş Fransızca sözcüklerin kökenleri ve sayılarına ilişkin alanyazında son derece farklı veriler yer almaktadır. TDK Türkçe Sözlük 9. Baskıyı (1998) kaynak alan Durmuş (2004)'te, Fransızca kökenli sözcük sayısı 4645 olarak aktarılmıştır. Türkçenin sözlü dil verilerinin derlendiği Derkunt (2001)'de 1989 Fransızca kökenli madde başına yer verilmiştir. Fransızca kökenli alıntı sayısı Vural ve Böler (2008)'de 4977 ve Özkan (2011)'de 5260 adet olarak belirtilmiştir. Daha güncel çalışmalar arasında olan Karaca (2012)'de ise bu sayı 4947 olarak sunulmuştur. Türkçenin Alıntılar Sözlüğünde Karaağaç (2015), Türkçede Fransızca kökenli 4974 sözcük bulunduğunu belirtmiş ancak sözlük içerisinde yer verdiği genel alıntı tablosunda birleşik sözcükler ile birlikte toplam Fransızca alıntı sayısını 5858 olarak göstermiştir. Bu farkların oluşmasında, özellikle Türkçe kökenli ekler ile birleşmiş olan Fransızca kökenli (bkz. *kooperatif+çi, rektör+lük, makyaj+sız* vb.) sözcüklerin önemli etkisi bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu resmi sitesi arşivinde bu sayı TDK Büyük Türkçe Sözlük (2005) için 4974'tür.¹⁴ Güncel Türkçe Sözlük (TDK, 2011) son baskısında ise bu sayı 5540 olarak kaydedilmiştir.

Bir diğer belirleyici olarak, sözcük geçişlerinde meydana gelen ses değişimleri üzerinde yazımsal (*İng. orthographic*) etkiler üzerine sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Basılı eserlerin incelenmesini kapsayan bu görüş, sesbilimsel örtüşme ya da karşıtlıklardan çoğu zaman bağımsız biçimde gerçekleşen ve iki dil arasındaki yazıbirimlerin tarihsel süreçlerine

¹⁴ “Türkçe Sözlük (2005)’teki Sözcüklerin Kökenlerine Ait Sayısal Döküm”, 22.09.2023 tarihinde erişildi. <https://web.archive.org/web/20070301064559/http://www.tdk.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF1A46C5FBFA979D0C>

ilişkin olgulardır (Owino, 2003). Betimsel çalışmaların doğrudan araştırma konusu olmayan ve geriye dönük izlenmeleri güç olan bu etkiler, araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

3.2.Verilerin Toplanması

Araştırmanın örneklem grubu oluşturulurken, uygun alıntı koşullarını karşılayan birimlerin saptanması adına sözcük sayısı ve köken bilgisi olmak üzere iki temel ölçüt gözetilecektir. Veriler toplanırken sözcük sayısının belirlenmesi için tamamı Türkçe söylemler ile oluşturulmuş en kapsamlı sıklık sözlüğü olan TSS kaynak alınmıştır.¹⁵ İlk aşamada, TSS kapsamında yer alan 5000 madde başı içerisindeki Fransızca kökenli tüm alıntı sözcükler belirlenecektir. Seçilen sözcüklerin *tam alıntı* koşulunu karşılaması gereğince, madde başları arasından içerik sözcüğü özelliği taşıyanlar örneklem grubuna alınacaktır.

İkinci ölçüt olan köken sorununun netleştirilmesi amacıyla TSS içerisinde seçilen Fransızca alıntılarının kaynak dil (son köken) doğrulamaları yapılacaktır. Bu amaçla, aşağıda belirtilen ve kaynak dil verisi sunan toplamda altı farklı sözlük taranacak ve sözcükler kontrol edilecektir.

- TDK Türkçe Sözlük (2011)
- TDK Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü (2015)
- Türkçedeki Yabancı Sözcükler Sözlüğü (2004)
- Türkçenin Alıntılar Sözlüğü (2015)
- Türkçede Kullanılan Fransızca Sözcükler Sözlüğü (2001)
- Yeni Özleştirme Kılavuzu (2016)

Yukarıdaki sözlüklerin tamamına girmiş olan ve köken bilgileri üzerine genel uzlaşa bulunan (kaynağı Fransızca gösterilen) tüm alıntılar, araştırma kapsamına alınacaktır.

¹⁵ Çağdaş Türkçenin sözlü ve yazılı dil verilerini içeren ve TSS verilerinin tabanını oluşturan Türkçenin Ulusal Derlemi (buradan sonra TUD), 1990-2013 yılları arasında birbirinden ayrı 4978 bağlam ve eseri kapsamaktadır. TUD kapsamında, toplamda elli bir milyona yakın (50,997,016) girdinin sıklık verileri istatistiksel olarak sıralanmış ve içlerinde en sık 5000 madde başı, sözcük türlerine göre sınıflandırılmıştır. Tüm madde başları, sayısal değerleri ile birlikte TSS içerisinde listelenmiştir.

Sözcüklerin Fransızcadaki biçimlerinin sesbirimsel gösterimlerinin sunumu, veri toplama aşamasının diğer kanadını oluşturmaktadır. Fransızca sözcüklere güncel IPA gösterimlerini de kapsayan biçimde ulaşılması evresinde Easy Pronunciation Online Dictionary¹⁶, Word Reference Online Dictionary¹⁷ ve Collins Online Dictionary¹⁸ olmak üzere birden fazla çevrim içi sözlükten faydalanılacaktır. Sesbirimsel gösterimlerin tamamı, üç internet sözlüğü üzerinden doğrulanacaktır.

3.3. Etiketler ve Sınıflandırma

Örnekleme evreninde köken doğrulamaları yapılan tüm sözcükler, geçirdikleri ses değişimleri ve yerleşme biçimleri üzerinden etiketlenmiştir. Her bulgu sınıfı için ayrı alt ve üst etiket grupları oluşturulmuş ve bu etiketler Excel tablosunda sunulmuştur.

3.3.1. Standart Alıntılar (ST)

Alıntılama sürecinde herhangi bir ses değişimine uğramadığı için Türkçe ses dizgesine (seslemsel ya da dizimsel olarak) aykırılık sergilemeyen sözcükler, standart alıntı (ST) imiyle etiketlenmiştir. Söz gelimi Fransızca küçük dil ünsüzü /ʁ/'nin Türkçede her koşulda /r/ olarak yerleşmesi, bu sesbirime sahip sözcükler özel bir durum yaratmamış ve ST etiketi kapsamında değerlendirilmiştir.

3.3.2. Geniz Ünlüleri (GÜ) ve Alternatif Yönelimler (ALT-GÜ)

Fransızcadaki dört geniz ünlüsünün (/ɛ̃/, /ɑ̃/, /œ̃/ ve /ɔ̃/) Türkçedeki görünümüne ilişkin en temel yönelim, bu ünsüzlerin geniz özelliklerini yitirerek ardıl konumda /n/ ünsüzü türemesi ile /Ü1/ → /Ü1n/ biçiminde yerleşmeleridir. Öte yandan, geniz ünsüzlerinin bulunduğu kimi sözcükler, birtakım çevresel (benzeşme vb.) etkiler nedeniyle farklı biçimlerde yerleşmiştir. Geniz ünlülerinde standart onarımların gözlemlendiği sözcükler GÜ ve bu örüntünün dışında alternatif yönelimler ile yerleşmiş sözcükler ise ALT-GÜ ile etiketlenmiştir.

¹⁶ <https://easypronunciation.com>

¹⁷ <https://wordreference.com>

¹⁸ <https://www.collinsdictionary.com>

3.3.3. Sonseste Ötüm Kuralı (ÖT-SONS) ve Kurala Aykırı Örnekler (AYK-ÖT-SONS)

Türkçede sonseste /b/, /dʒ/, /d/ ve /g/ ötümlü ünsüzlerinin bulunmasına izin verilmemektedir. Sonseste ilgili dört ünsüzün ötümsüzleştirilmesine yönelik bu kural, ÖT-SONS ile gösterilmiştir. ÖT-SONS kuralı etkisi ile seslem yapısına uygun biçimde ötümsüzleşme meydana gelen Fransızca sözcükler için KOR-ÖT-SONS etiketi kullanılmıştır. Ötüm kuralı sınırlamasına aykırı biçimde sonseste b/, /dʒ/, /d/ ve /g/ ünsüzlerinin değişmeden korunduğu alıntı sözcükler ise AYK-ÖT-SONS etiketi ile gösterilmiştir.

3.3.4. Ünsüz Değişmeleri (DE-Z) ve Ünlü Değişmeleri (DE-Ü)

Tüm ünsüz değişmeleri DE-Z ve aynı biçimde tüm ünlü değişmeleri DE-Ü etiketiyle gösterilmiştir.

3.3.5. İki Ünlü Dizimleri (İÜ)

İki ünlü dizimleri ile yerleşmiş sözcükler, İÜ etiketiyle gösterilmiştir.

3.3.6. Ünlü Türemesi (TÜR-Ü) ve Ünsüz Türemesi (TÜR-Z)

Süreçte meydana gelen ses türemeleri, ünlüler için TÜR-Ü ve ünsüzler için TÜR-Z etiketleriyle gösterilmiştir.

3.3.7. Ünlü Silmesi (SİL-Ü) ve Ünsüz Silmesi (SİL-Z)

Silmeler ünlüler için SİL-Ü ve ünsüzler için SİL-Z etiketleriyle gösterilmiştir.

3.3.8. Ökseste İki ve Daha Fazla Ünsüz Yığılması (/ZZ/-ÖNS, /ZZZ/-ÖNS)

Fransızca sözcüklerde bulunan kimi ünsüz yığılmaları değişime uğramamış ve Türkçenin seslem yapılarına aykırı biçimde ökseste birden çok ünsüz ile yerleşmiştir. Sözcük başı ya da sözcük içi ökseste iki ünsüz dizimi bulunan bu sözcük grubu için /ZZ/-ÖNS etiketi kullanılmıştır. Ökseste ünsüz sayısının üçe çıktığı örnekler ise /ZZZ/-ÖNS ile etiketlenmiştir.

3.3.9. Üç Ünsüz (/ZZZ/) ve Dört Ünsüz (/ZZZZ/) Dizimli Alıntılar

Bazı Fransızca sözcükler, Türkçeye üç ve dört ünsüz dizimi ile alıntılanmıştır. TDK Türkçe Sözlük baskıları dahil olmak üzere taranan sözlüklerin neredeyse hiçbirinde seslemsel

gösterimlerin yer almaması, bu tür sözcüklerde seslem sınırı belirsizliklerine neden olmaktadır. Bu alıntı grubunda, üç ünsüz bulunan sözcükler için /ZZZ/ ve dört ünsüz bulunan sözcükler için /ZZZZ/ etiketleri oluşturulmuştur.

3.3.10. Ötümlüleşme (ÖTL) ve Ötümsüzleşme (ÖTS) Örnekleri

Ünsüz değişimleri, ötümlüleşme (ÖTL) ve ötümsüzleşme (ÖTS) olmak üzere iki alt sınıfta etiketlenmiştir.

3.3.11. Yazımsal Etkilerin Gözlemlendiği Alıntılar (YAZ)

Türkçede kimi alıntılar, akustik ve sesbilimsel açıklamaların yetersiz kaldığı yerlileşme biçimlerine sahiptir. Bu aşamada sözcüklerin kaynak ve alıcı dildeki madde başı yazımları karşılaştırılmış ve süreçte yazımsal etkilerin doğrudan belirleyici olabildiği bulgulanmıştır. Bu örnekler YAZ etiketi ile sınıflandırılmıştır.

3.3.12. Seslem Yapısının Korunmasına Yönelik Onarımlar (KOR-SES)

Türkçe ses dizgesine son derece aykırı biçimde yerlileşmiş sözcüklerin yanı sıra, çeşitli yerlileşme biçimlerinde Türkçenin seslem yapısının gözetildiği bulgulanmıştır. Doğrudan seslemsel onarımların gerçekleştiği bu tür sözcüklerin tamamında bir ünlü türemesi meydana gelmiş ve seslem sayısı artırılarak ünsüz yığılmaları önlenmiştir. Bu alıntı grubu, KOR-SES ile etiketlenmiştir.

3.3.13. Benzeşmeler (BEN) ve Ünlü Uyumları (UY)

Yerlileşme sürecinde bazı sesbirimler, diğer sesbirimler ile çeşitli ses çevresel etkileşimlere girerek değişime uğramışlardır. Bu değişimlerde ünsüz benzeşmeleri için BEN ve ünlüler için uyum ilişkilerini gösteren UY etiketleri kullanılmıştır. Çıkış biçimi ekseninde gerçekleştiği bulgularan ünsüz benzeşmeleri BEN-BİÇ ve yine çıkış biçimi etkisiyle meydana gelen ünlü uyumları UY-BİÇ etiketleriyle gösterilmiştir.

3.3.14. Ünlülerde Devinim (UY-DEV) ve Yükseklik Uyumları (UY-YÜK)

Çok sayıda düzensiz alıntı örneği sunan ünlü uyumları, devinim ve yükseklik sınıflandırmaları altında UY-DEV ve UY-YÜK ile etiketlenmiştir. Her iki uyum türüne ilişkin ilerleyici (İL) ve gerileyici (GER) olmak üzere toplamda dört alt etiketlendirme yapılmıştır. Bu

gösterimler için dilin devinimine dayalı gerçekleşen uyumlar için UY-DEV-İL ile UY-DEV-GER ve dilin yükseliğine dayalı gerçekleşen uyumlar için UY-YÜK-İL ile UY-YÜK-GER etiketleri kullanılmıştır.

3.4. Veri Analizi

Türkçenin yerleştirme yönelimlerinin incelendiği bu çalışmada, TSS kullanılarak oluşturulan örneklemdaki Fransızca kökenli sözcüklerin alıntılanma biçimleri, sesbilimsel gözlem tekniği çerçevesinde incelenecektir. Köken doğrulaması yapılan sözcüklerin kaynak ve alıcı dildeki biçimleri bir arada sunularak Microsoft Excel programı ile ayrıca listelenecektir.

Tüm sözcükler, Uluslararası Sesbilim Abecesi (IPA, 2015) kullanılarak karşılaştırmalı biçimde sunulacaktır. Araştırmanın kuramsal temeli çerçevesinde, yerleştirmeye ilişkin alanyazında yaygın biçimde yararlanılan sesbirimsel gösterim yöntemi (*Ing. phonemic transcription*) kullanılacaktır.

Sözcüklerin yerleşme biçimleri, Ayırıcı Özellik Kuramı çerçevesinde oluşturulan kural şemaları yoluyla betimlenecektir. Kural şemalarının oluşturulmasında, Chomsky ve Halle (1968) ve Hayes (2009)'da yer verilen gösterim biçimlerinden yararlanılacaktır. Kural yazımlarında, sözcüklerin yerleştirilme sürecinde önses, içses ve sonseste meydana gelen (ünsüz yığılması, türeme, silme, ünlü kayması) vb. ses değişimleri, sesbirimler esas alınarak sunulacaktır. Diğer yandan yerleştirmede etkili olan ötümsel etkiler ve ses uyumları da örnekler üzerinden çözümlenecek; ek olarak seslem ve ses çevresi gibi ses dizgesel onarımlar sorgulanacaktır. Bu yolla Fransızca sözcüklerin yerleştirilmesinde genel örüntülerin ve aykırı görünümlerin ortaya konması hedeflenmektedir.

4. BULGULAR ve YORUMLAR

4.1. Ses Değişimleri

Bir dilin alıntı sözcükleri, o dilin yerileştirme yönelimlerini en açık biçimde yansıtmaktadır. Bu doğrultuda ilk olarak, alıcı ve kaynak diller arasındaki sesbirimsel yakınlık ve farklılıkların ortaya konması yüksek önem taşımaktadır. Ses değişimlerinin betimlenme aşamasından önce, Türkçe ve Fransızcadaki ünsüzler Tablo 5 ve Tablo 6’da sunulmuştur.

	Çift Dudak	Dudak-diş	Dişsil	Diş-yuvasil	Artdiş-yuvasil	Damaksıl	Artdamak	Gırtlak
Genizsil	m		n					
Patlamalı	p b		t d				k g	
Çarpmalı			r					
Sürtünücü		f v		s z	ʃ ʒ			h
Afrike					tʃ dʒ			
Yanal						j		
Yan daralmalı			l					

Tablo 5. Türkçenin Ünsüzleri¹⁹

	Çift Dudak	Dudak-diş	Dişsil	Diş-yuvasil	Artdiş-yuvasil	Damaksıl	Artdamak	Yumuşak Damak - Küçükdil
Genizsil	m		n			ɲ		
Patlamalı	p b		t d				k g	
Sürtünücü		f v		s z	ʃ ʒ			ʁ
Afrike								
Yanal						j ɥ	w	
Yan daralmalı			l					

Tablo 6. Fransızcanın Ünsüzleri (International Phonetic Association, 1999: 79)

¹⁹ Türkçede yalnızca öndil ünlüleri ile eklenenebilen [j] ve [ç] sesleri, yalnızca arkadil ünlüleri ile eklenenebilen [g] ve [k] sesleri ile karşıtlık yaratmamaktadır. Dolayısıyla anlam ayırt edici özelliği bulunmayan bu değişkeler, Türkçede en küçük çift niteliğinde kabul edilmemiş ve birer sesbirimcik olarak değerlendirilmiştir. İleri okumalar için bkz. Zimmer ve Orgun (1999: 155).

Örneklem evreninde kimi alıntıların birden fazla ses değişimi geçirmiş oldukları görülmüştür. Bu sözcükler çoklu etiketleme yoluyla farklı başlıklar altında birden fazla kez incelenmiştir. Tüm örnekler D1 ve D2 madde başı yazımları, D1 ve D2 sesbilimsel (IPA) gösterimleri ve yerleşme etiketleri ile birlikte EXCEL tablosunda detaylı biçimde listelenmiştir. Türkçede benzer yerleşme süreçleri geçirmiş sözcükler arasından başat örnekler seçilmiş ve bu yöntemle çeşitli başlıklar altında bulguların zenginleştirilmesi sağlanmıştır.

4.1.1. Ünsüzlere İlişkin Bulgular

4.1.1.1. Ünsüz Yığılmaları ve Seslemsel Sorunlar

Türkçede ünsüz yığılmalarına yalnızca sones konumunda iki ünsüz ile izin verilmektedir. Üç ünsüzden oluşan dizimler ise /tʃarkʃu/ (çark+çı) /danstʃu/, (dans+çı), /halkʃu/ (halk+çı) vb. sözcüklerde görüldüğü gibi sonesdeki iki ünsüze eklenen biçimbirimler ile gerçekleşmektedir. Aynı seslem içerisinde ya da biçimbirim eklenmemiş sözcüklerde yer alan üç ünsüz dizimleri, Türkçenin kendi seslem kurulumlarına (26) aykırı yapıdadır.

(26)	/Ü/	=	[Ü] _σ
	/ZÜ/	=	[ZÜ] _σ
	/ÜZ/	=	[ÜZ] _σ
	/ZÜZ/	=	[ZÜZ] _σ
	/ÜZZ/	=	[ÜZZ] _σ
	/ZÜZZ/	=	[ZÜZZ] _σ

Üç ünsüz yığılması (/ZZZ/) ile yerleştikleri saptanan alıntı sözcüklerde bu dizimlere sözcük başı ([sözcük ZZZ]), sözcük içi önses ([σ ZZZ]) ve sones (ZZZ]σ) olmak üzere tüm konumlarda rastlanmıştır.

İçsesteki yığılmaların /...ÜZZ.ZÜ.../ ve /...ÜZ.ZZÜ.../ biçiminde iki aday ortaya çıkarması, seslem sınırlarında belirsizliğe neden olmaktadır. Bu yapıları ek olarak Türkçede dört ünsüz dizimiyle (/ZZZZ/) yerleşmiş sözcüklerde seslem sınırı sorunları daha derindir. Söz gelimi Tr. /enstryman/ <enstrüman> sözcüğünde dört ünsüzden oluşan /nstr/ dizimi nedeniyle /enst.ry.man/ ([ÜZZZ]_σ[ZÜ]_σ[ZÜZ]_σ) ve /ens.try.man/ ([ÜZZ]_σ[ZZÜ]_σ[ZÜZ]_σ) biçiminde iki olası aday oluşmaktadır. Bu bölümde, ünsüz yığılmaları ile yerleşmiş alıntı sözcüklerin yanı sıra seslem sınırlarında meydana gelen çeşitli sorunlar da ele alınacaktır.

Büyükçül Önses İlkesine (*Ing. Maximal Onset Principle*) göre bir seslemin önses konumunda bulunabilen ünsüzler, o dilin ses dizgesel sınırlılıkları ile belirlenmektedir. Bu konuda Uzun (2020), Türkçede önsesinde iki ve fazla ünsüz bulunan yapılara yalnızca alıntı sözcüklerde izin verildiğini aktarmıştır. Tüm dillerde doğal olarak bulunan bu kısıtlamalar, dil içi seslem kurulumları üzerinde önemli rol oynamaktadır. Aşağıda seslem sınırları ile birlikte sunulan /ZZZ(Z)/ dizimli Fransızca alıntılar, önseste ünsüz yığılmalarının Türkçede her koşulda engellendiğini açık biçimde ortaya koymaktadır (27).

(27)	Fr.	Tr.	Seslem Kurulumları	
a.	/ɛ̃dystʁi/	→ /endystri/	[en]σ [dyst]σ [ri]σ	*[en]σ [dys]σ [tri]σ
	/ɛ̃flasjɔ̃/	→ /enflasjɔ̃n/	[enf]σ [las]σ [jɔ̃n]σ	*[en]σ [flas]σ [jɔ̃n]σ
	/fɔ̃ksjɔ̃/	→ /fɔ̃ksijɔ̃n/	[fɔ̃nk]σ [si]σ [jɔ̃n]σ	*[fɔ̃n]σ [ksi]σ [jɔ̃n]σ
	/tekstil/	→ /tekstil/	[teks]σ [til]σ	*[tek]σ [stil]σ
	/kɔ̃trɔl/	→ /kɔ̃ntrɔl/	[kɔ̃nt]σ [rɔl]σ	*[kɔ̃n]σ [trɔl]σ
	/ɛ̃stity/	→ /enstity/	[ens]σ [ti]σ [ty]σ	*[en]σ [sti]σ [ty]σ
	/sɛ̃dʁɔm/	→ /sendrɔm/	[send]σ [rɔm]σ	*[sen]σ [drɔm]σ
	/sɑ̃tral/	→ /santral/	[sant]σ [ral]σ	*[san]σ [tral]σ
b.	/ɛ̃stʁymɑ̃/	→ /enstryman/	[enst]σ [ry]σ [man]σ	*[ens]σ [try]σ [man]σ
	/ɛkstʁɛm/	→ /ekstrem/	[ekst]σ [rem]σ	*[eks]σ [trem]σ * [ek]σ [strem]σ
	/ɛkstʁa/	→ /ekstra/	[ekst]σ [ra]σ	*[ek]σ [stra]σ * [eks]σ [tra]σ

Özellikle üç ve daha fazla ünsüz yığılmasına sahip alıntılarının çokluğu, Türkçede bu yapılara ilişkin onarım örüntülerinin aydınlatılmasını gerektirmektedir. İçsesteki üç ünsüzlü yığılmaların, seslem sınırlarında ZZ]σ [σ Z biçiminde ayrıma uğradıkları saptanmıştır (27a).

Ünsüz yığılmalarının neden olduğu sorunlar, dört ünsüz dizimli alıntılarda daha belirgin biçimde göze çarpmaktadır. Fr. /ɛkstʁɛm/ sözcüğünün sözlüklerde *ekstrem* madde başı ile gösterilmesi, Türkçede /eks.trem/, /ek.strem/ ve /ekst.rem/ biçiminde seslem sınırları farklı olan üç olası aday meydana getirmektedir. Aynı /kstr/ yığılması ile alıntılanan Fr. /ɛkstʁa/ sözcüğü, benzer biçimde üç aday oluşturan bir diğer örnektir. Dört ünsüz dizimli bu alıntılar için Türkçede öncelenen seslem kurulumu ve engellenen adaylar, (27b)'de listelenmiştir. Bu örnek

grubunda /ZZZZ/ dizimlerinin seslemsel düzeyde [ZZZ]_σ[Z]_σ yapısı ile onarılması, Türkçede önsesteki ünsüz yığılmalarının engellenmesine yöneliktir (28).

$$(28) \quad /...ÜZZZZÜ.../ \rightarrow [...ÜZZZ]_σ[ZÜ...]_σ$$

Fransızca kökenli iki sözcüğün birleşmesi ile oluşmuş kimi sözcükler, Türkçede aynı birleşik yapılar ile tek sözcük biçiminde yerleşmişlerdir. TSS evreninde bulunmayan ancak bu tür alıntılara çarpıcı bir örnek olan Fr. /kõtɾplak/ sözcüğü, beş ünsüz dizimine (/ZZZZZ/) sahip olması nedeniyle Türkçenin genel seslem yapılarına bütünüyle aykırı bir örnektir. Türkçede /kõntrplak/ biçimi ile yerleşen bu örnekte seslem sınırı, kaçınılmaz olarak [kõntr]_σ[plak]_σ gerçekleşmek zorundadır. Bu örnek için *[kõnt]_σ[rplak]_σ, *[kõn]_σ[trplak]_σ ve *[kõntrp]_σ[lak]_σ adaylarının elenmiş olması, Türkçede beş ünsüz diziminin seslem sınırında yalnızca tek bir biçimde bulunabildiğini göstermektedir (29).

$$(29) \quad /...ZZZZZ.../ \rightarrow [...ZZZ]_σ[ZZ...]_σ$$

Fr. /fõksjõ/ sözcüğü, Türkçede */fõn.ksi.jõn/ adayının elenmesi ile /fõnk.si.jõn/ biçiminde yerleşmiştir. Bu alıntıda seslem sınırının [fõnk]_σ[si]_σ[jõn]_σ olarak gerçekleşmesi, önseste /ks/ ünsüzlerinin engellenmesine yöneliktir. Ancak bu onarımın aksine Fr. /gzilõfõn/ sözcüğünün alıntılama biçiminde, önsesteki aynı /ks/ diziminin değişime uğramadığı görülmektedir. Türkçede yerleşen /ksilõfõn/ biçiminde [sözcük /ks/ korunmuş ve önseste bu ünsüz yığılmasına izin verilmiştir.

TSS kapsamında kaynak biçimlerinde /ɲ/ ünsüzüne sahip yalnızca iki alıntı sözcük bulunmaktadır. Fransızcada /ɲ/ ünsüzünün Türkçede /ɲj/ olarak iki sesbirim ile karşılanması, bu ses geçişi üzerindeki akustik yakınlığa işaret etmektedir. Türkçede /ɲj/ dizimine hiçbir seslem konumunda izin verilmemesi, alıntılama sürecinde /ɲj/'nin seslem sınırlarında /n/ ve /j/ olarak bölünmesini zorunlu kılmıştır. Fransızcada /ɲ/ ünsüzüne sahip /sijal/ ve /majetik/ sözcüklerinin Türkçede /sin.jal/ ve /man.je.tik/ olarak yerleşmesi, ilgili seslemsel onarıma doğrudan kanıt niteliğindedir.

Türkçede /r/ sesbirimi, [+çarpmalı] bir dilucu-dişeti ünsüzüdür. Sesletimi [r] olarak gerçekleşen /r/'nin eklenme aşamasında, dil ucunun ön damağa çarpması sonucu kısa bir süre izi meydana gelmektedir. Çıkış biçimi etkisiyle gerçekleşen bu süre izi, /r/ ve öncülü olan

ünsüz arasında işitsel düzeyde seslemsel bir ses (kısa ünlü) oluşmasına neden olmaktadır. Fransızca'da bir sesbirim olan ötümlü sürtünücü küçük dil ünsüzü /ʁ/, Türkçedeki tüm örneklerde tutarlı biçimde /r/ ünsüzü ile karşılanmıştır. Fransızcanın aksine İngilizcede bir daralma ünsüzü olan /r/, [ɹ] biçiminde sesletilmekte ve kendinden sonra gelen diğer ünsüzler ile kolaylıkla eklemlenebilmektedir. (İng. /træp/ (*trap*), /trʌŋk/ (*trunk*), /fraɪdeɪ/ (*friday*) vb.). Bu durum, önseste ünsüz yığılmasına izin verilmeyen Türkçede özellikle [sözcük /Zr/ dizimlerine sahip (/gram/, /prens/, /tren/ vb.) alıntı sözcüklerin sesletimlerinde oluşan ünlülerin gösterilmesini gerekli kılmaktadır.

(27)'de listelenen sözcük içi ünsüz yığılmaları ve önseslerin onarım örüntüleri, sözcük başında ünsüz yığılmalarının neden olduğu sorunlar ile bir bütün olarak değerlendirilmelidir. TSS derleminde sözcük başı ve önseste ünsüz yığılması bulunan toplam 70 alıntı sözcüğe ulaşılmıştır. Bu grupta yer alan tüm dizimler, sayıları ile birlikte Tablo 7'de sunulmuştur.

/bl/ 1	/br/ 2	/dr/ 2	/fl/ 1	/fr/ 2	/gl/ 1	/gr/ 6	/kl/ 2	/kr/ 9	/pl/ 5
/pr/ 14	/ps/ 4	/sk/ 1	/sl/ 1	/sp/ 2	/st/ 4	/str/ 2	/st/ 1	/tr/ 10	Σ= 70

Tablo 7. Önsesinde İki ve Üzeri Ünsüz bulunan Alıntı Sayıları

Uzun ünlülerin bulunmadığı Türkçede *strateji*, *straför*, *plan*, *tren* vb. sözcüklerde önsesteki ünsüz yığılmalarının seslemsel nitelikte olup olmadıkları sorusu önemini korumaktadır. Kılıç ve Kılıç (2012)'de sözcük başında ünsüz yığılması bulunan anlamsız birimler ölçünlü Türkçe anadili konuşurlarına dinletilmiş ve algısal tepkileri incelenmiştir. ZZÜZ ve ZZÜ seslem yapılarındaki uydurma sözcükleri dinleyerek tekrar eden bireylerin, sözcük başındaki ünsüzler arasında algısal olarak [i] ve [i] seslerini işittikleri bulgulanmıştır. Spektrogram verileri sunulan bu algısal ünlü türemesinin, süre açısından kısa ünlüler ile aynı değerde oldukları ortaya konmuştur.

Sözcük başındaki ünsüz yığılmaları ve yazımsal gösterimler arasındaki ilişkileri inceleyen Kunduracı (2020), *prens* sözcüğünün sesletiminde [p^hirɛnsɛs] biçiminde [i] türemesi gerçekleştiğini bulgulanmıştır. Benzer biçimde Kabak (2011), özellikle sözcük başındaki ünsüz yığılmalarının sesletimde /u/ ünlülerini meydana getirdiklerini vurgulamış ve bu türemelerin Türkçenin ünlü uyumlarının önüne geçtiğini aktarmıştır. Kabak çalışmasında

ayrıca Türkçe anadili konuşurlarında ünlü türemesi olmaksızın sesletilen [grip], [kriz], [kredi], vb. sözcüklerin yabancı dile öykünme eğilimini yansıttıklarını ve kasıtlı yönelimler olduğunu belirtmiştir.

Sözcük içi konumlarına göre farklı biçimlerde onarılan ünsüz yığılmaları, alıcı dildeki tutarsız yerleşmelere ilişkin önemli örneklerdir. Üç ünsüz dizimli Fr. /finãsmã/ sözcüğünde, */fi.nan.sman/ adayının engellenmesi sonucunda seslem sınırı /fi.nans.man/ biçiminde oluşmuştur. Benzer biçimde Fr. /lãsmã/ (*lancement*) sözcüğünün seslem sınırı, Türkçede */lan.sman/ yerine /lans.man/ biçimindedir. Bu durumun nedeni, önseste yığılma oluşturan /sm/ diziminin engellenme yönelimidir. Buna karşın /smatʃ/ (*smaç*), /smatʃœr/ (*smaçör*) ve /smœkin/ (*smokin*) sözcüklerinde [sözcük /sm/ dizimlerinin korunduğu göze çarpmaktadır²⁰.

Türkçede sözcük başındaki ünsüz yığılmalarının ünlü türemesi yoluyla parçalandığı çeşitli alıntılar bulunmaktadır. *İskelet*, *istasyon* ve *istatistik* sözcüklerinde gerçekleşen türemeler, bu tür onarımlara örnektir. Fr. /skœlet/ örneğinde önsesteki /sk/ dizimi, sözcük başında ünlü türemesi yoluyla onarılmış ve Türkçe ses dizgesine uyumlu olan /is.ke.let/ biçimini kazanmıştır. *İstasyon* /is.tas.jœn/ ve *istatistik* /is.ta.tis.tik/ sözcüklerinde sözcük başındaki /st/ dizimleri seslem sınırlarında ayrılmış ve önsesteki ZZ yığılmaları onarılmıştır. Diğer yandan yine /st/ önsesine sahip *staj* (Fr. /staz/), *stor* (Fr. /stœr/) ve *stat* (Fr. /stad/), *stabil* (Fr. /stabl/), *statik* (Fr. /statik/), *stopaj* (Fr. /stœpaʒ/) vb. sözcükler söz konusu önses onarımına uğramamış ve ünlü türemeleri olmaksızın alıntılanmışlardır.

Türkçede /prens/ (Fr. /pœ̃s/) ve /prens/ (Fr. /pœ̃ses/) sözcüklerindeki /pr/ dizimleri de önseste onarıma uğramayan ünsüz yığılmaları arasındadır. Benzer dizime sahip /kœmp.res/ (*kompres*) ve /kœmp.re.sœr/ (*kompresör*) alıntıları incelendiğinde, /pr/ ünsüz diziminin önses konumundan taşınarak seslem sınırlarında ayrıldığı görülmektedir. Sözcük başında gerçekleşmeyen onarımların içseste gözlemlendiği bu örnekler, Türkçenin ünsüz yığılmalarına ilişkin yönelimleri üzerine daha net bulgular sunmaktadır.

Fr. /metœ/ sözcüğü, Türkçede tutarlı yerleşme biçimleri arasında başat örnekler arasındadır. Farklı kökenli pek çok sözcük ile birleşerek yeni yapılar türeten bu birim, Türkçede sözcük sonunda meydana gelen /e/ ünlü türemesi yoluyla seslem sayısı artarak [met]œ[re]œ

²⁰ Sözlüklerde *smaç* sözcüğünün kökeni İngilizce olarak gösterilirken aynı kökten türeyen *smaçör* sözcüğü Fransızca kökenli olarak gösterilmiştir.

<metre> biçimini kazanmıştır. TDK Türkçe Sözlük'te <metre> ile biten toplam 83 madde başı yer almaktadır. Bu örneklerin tamamında sözcük sonu konumdaki /tr/ yığılması seslem sınırında ayrılmış ve */metr/ adayı engellenmiştir (*parametre, santimetre, termometre, taksimetre, milimetre* vb.)

Metre alıntı grubunun aksine, sözcük sonunda Fr. /tʁ/ diziminin korunduğu çeşitli alıntılama örnekleri bulgulanmıştır. Bunlar arasında en belirgin örnekler /ãfiteatr/ (Tr. *amfiteatr*), /fötʁ/ (Tr. *fötr*), /nötʁ/ (Tr. *nötr*), /gwatr/ (Tr. *guatr*), /psikjatr/ (Tr. *psikiyatr*) ve /titʁ/ (Tr. *titr*) sözcükleridir. Tamamı Fransızca kökenli olan ve dikkate değer kullanım sıklığına sahip bu alıntılarda ise sözcük sonundaki iki ünsüzlü yığılmalar Türkçede herhangi bir onarıma uğramamıştır.

Kimi örnekler, yerleşme biçimlerinde kaynak dilin değişken niteliğinde olabileceğine işaret etmektedir. Türkçeye Arapçadan geçmiş olan <hatır> <خاطر> (Ar. /xa:tr/) sözcüğünde sonsesteki /t/ ve /r/ ünsüzleri arasında /u/ ünlü türemesi meydana gelmiştir. Bu örnekte /tr/]sözcük dizimine ilişkin onarım, /guatr/ sözcüğünde gerçekleşmemiştir.

Sözcük sonunda yer alan /tr/ dizimleri, sesletim düzeyinde /t/ ve /r/ arasında benzer bir süre izine sahiptir. Bu duruma ek olarak, Türkçedeki /(Ü1)tr/]sözcük yapısına sahip seslemlerde /t/'nin öncülü konumundaki Ü1, sesletimde oluşan ünlüye doğrudan etki etmektedir (30).

(30)	/...atr/	→	[...atur]	/ ____]	sözcük	(<i>guatr, psikiyatr, amfiteatr</i>)
	/...ætr/	→	[...ætyr]	/ ____]	sözcük	(<i>nötr, fötr</i>)
	/...itr/	→	[...itir]	/ ____]	sözcük	(<i>titr</i>)

Sesletimde ortaya çıkan ünlüler, /tr/ diziminden hemen önce konumlanan ünlü ile devinim ve yuvarlaklık açısından uyuma girmektedir. Bu bulgular ışığında, Türkçede onarılan ünsüz yığılmalarında akustik düzeyde belirginleşen ünlü uyumu etkilerinden söz etmek olasıdır.

Türkçede sonseste engellenen bir diğer ünsüz yığılması grubu, /Ztr/ dizimleridir. Alıntılama sonrasında /str/, /ntr/ vb. dizimlerin ardındaki ünlüler, /t/ ve /r/ ünsüzlerinin seslem sınırında bölünmesine yol açmaktadır. Bu seslemsel onarım sonucunda /r/ ünsüzü, önses konumuna taşınmaktadır. Söz gelimi Fr. /ɔʁkɛstʁ/ örneğinde sözcük sonundaki /stʁ/ yığılması, Türkçede ünlü türemesi yoluyla onarılmıştır. Sözcük sonundaki üç ünsüzlü /str/ dizimi,

/...Ü**st**.rÜ.../ olarak /ɔr.kest.ra/ biçiminde parçalanmış ve iki sesleme dağıtılmıştır. Türkçede bu yönelimin gözlemlendiği başlıca örneklere (31)'de yer verilmiştir.

(31) /...Ü str Ü.../ → [...Ü st] _σ [rÜ...] _σ	/...Ü ntr Ü.../ → [...Ü nt] _σ [rÜ...] _σ
/astrɔlɔg/ → [ast] _σ [rɔ] _σ [lɔg] _σ	/kɔntra/ → [kɔnt] _σ [ra] _σ
/astrɔnɔm/ → [ast] _σ [rɔ] _σ [nɔm] _σ	/antre/ → [ant] _σ [re] _σ
/astrɔnɔt/ → [ast] _σ [rɔ] _σ [nɔt] _σ	/kɔntrɔl/ → [kɔnt] _σ [rɔl] _σ
/æstrɔʒen/ → [æst] _σ [rɔ] _σ [ʒen] _σ	/entrika/ → [ent] _σ [ri] _σ [ka] _σ
/avustralja/ → [a] _σ [vust] _σ [ral] _σ [ja] _σ	/kɔntrat/ → [kɔnt] _σ [rat] _σ
/gastrɔnɔmi/ → [gast] _σ [rɔ] _σ [nɔ] _σ [mi] _σ	/entrɔpi/ → [ent] _σ [rɔ] _σ [pi] _σ
/kadastrɔ/ → [ka] _σ [dast] _σ [rɔ] _σ	

Sözcük sonu ve sonesse onarımlarında benzer bir yönelim, /ntr/ yığılması ile yerleşen Fr. /sɑ̃tr/ (*centre*) sözcüğünde gözlemlenmiştir. Türkçede /a/ yoluyla seslem sınırı [sant]_σ[ra]_σ biçiminde oluşmuş ve sözcük sonundaki üç ünsüz engellenmiştir.

Sözcük içinde gerçekleşen yukarıdaki onarımlara karşın *strateji* (Fr. /stʁatezi/), *stratejik* (Fr. /stʁatezik/) ve *stratosfer* (Fr. /stʁatɔsfɛʁ/) sözcükleri, madde başı yazımlarında sözcük başında üç ünsüz ile alıntılanmış gösterilmektedir.²¹ Türkçede sonesse konumunda dahi engellenen /str/ diziminin bu sözcüklerde önsesse yerleşmiş olarak sunulması, yığılmalara ilişkin önemli bir sorundur.

TSS içerisinde /grafik/, /gram/, /grev/, /gri/, /grip/ ve /grup/ sözcükleri, önsesse /gr/ ünsüz yığılmaları ile yerleşmişlerdir. Diğer yandan *telgraf* ve *kongre* sözcükleri, Türkçe ses dizgesinde önsesse engellenen ünsüz yığılmalarına ilişkin önemli veriler sunmaktadır. *Kongre* sözcüğünde /Zgr/ dizimi seslem sınırında /kɔng.re/ biçiminde bölünmüş ve önsesse /gr/ dizimi

²¹ Türkçede önsesteki üç ünsüz örnekleri, Fransızca ile sınırlı değildir. İngilizce kökenli *streç* (İng. /stretʃ/), *stres* (İng. /stres/) ve *striptiz* (İng. /striptiz/) sözcükleri de benzer biçimde aykırı olarak yerleşmiştir.

engellenmiştir. Benzer onarımın üç ünsüz için gerçekleştiği *telgraf* sözcüğünde, seslem sınırı /telg.raf/ biçiminde oluşmuş ve önseste /gr/ dizimi seslem sınırları ile onarılmıştır²².

Fr. /tekst/ sözcüğünde, sones konumunda üç ünsüzün /tekst/ biçiminde korunduğu saptanmıştır. Türkçede yığılmanın korunduğu *tekst*²³ sözcüğünde sones /t/, *tekstil* sözcüğünde [teks]σ[tıl]σ olarak seslem sınırında ayrılarak önses konumuna taşınmaktadır. Fr. /pɛkspektiv/ sözcüğü de seslemsel konuma göre değişkenlik gösteren alıntılama biçimleri arasındadır. Türkçede /spekt.rum/ (*spektrum*), /spe.ky.las.jɔn/ (*spekülasyon*), /spe.ky.la.tœr/ (*spekülatör*) vb. sözcüklerin önsesinde korunan /sp/ dizimi, /pers.pek.tif/ sözcüğünde seslem sınırında bölünmüştür. Süreçte */per.spek.tif/ adayı elenmiş ve üç ünsüzlü /rɛp/ dizimi seslemsel düzeyde .../rs/]σ [σ/p/... biçiminde onarılmıştır. Bu örnekler, ünsüz yığılması onarımlarında seslemsel konumun belirleyici rolünü ortaya koymaktadır.

4.1.1.2. Ünsüz Değişmeleri

Alıcı dilde düzensiz yerleşme örneklerinin ortaya konmasında yüksek öneme sahip bir diğer değişken, ses çevresel etkilerdir. Bu doğrultuda D1 ve D2 arasındaki sesbirimsel farkların yanı sıra ses değişimlerinde rol oynayan çeşitli dizimlerin de aydınlatılması gerekmektedir.

Fransızcanın aksine Türkçede bulunmayan [+dudaksıl] ötümlü ünsüz /w/'nin, farklı ses çevrelerinde farklı biçimlerde yerleştiği gözlemlenmiştir. Fr. /buʁʒwa/ sözcüğünde /w/ ünsüzü silinmiş ve öncülünde bir /u/ türemesi ile birlikte Türkçeye /burʒuva/ (*burjuva*) biçiminde alıntılanmıştır. Bu örnekteki /w/ → /uv/ dönüşümü, ötümlü dudak ünsüzü /w/'nin [+dudaksıl] özelliği etkisi altında gerçekleşmiştir. Ötümlü dudak-dış ünsüzü /v/'nin seçilmiş olması, /u/ ünlüsüne benzer biçimde akustik özelliklerin çevresel etkilerine işaret etmektedir. Ek olarak Fr. /buʁʒwa/ sözcüğünde yer alan /ʁʒw/ dizimi, Türkçede [...r]σ[ʒ]σ[v...]σ biçiminde üç sesleme dağıtılmış ve seslemsel onarım gerçekleşmiştir.

Türkçede /w/ ünsüzünün ünsüz ardılı konumda /uv/ biçiminde yerleştiği TSS alıntılarında (32)'de yer verilmiştir.

²² /telg.raf/ sözcüğünün seslem sınırında oluşan /lg/ sonesine, Türkçede /alg/ olarak yerleşen Fr. /alg/ (*algue*) sözcüğünde de rastlanmaktadır.

²³ Türkçede *tekst* ve *kontekst* sözcüklerinin madde başı gösterimleri, bu sözcüklerin özellikle ünsüz ile başlayan bir ek (+ler, +lar, +sız, + siz vb.) aldıklarında sesletimlerini daha güç kılmaktadır. Bu noktada Türkçede /tekstsiz/ ve /tekstler/ sözcüklerinin meydana getirdiği dört ünsüzlü örneklerin sesletimleri, [tekssiz] ve [tekstler] biçiminde gerçekleşmektedir.

(32)	Fr.		Tr.
	/buʁʒwa/	→	/burʒuva/
	/buʁʒwazi/	→	/burʒuvazi/
	/kõsɛʁvatwaʁ/	→	/kõnservatuvar/
	/labõʁatwaʁ/	→	/labõratuvar/
	/twalet/	→	/tuvalet/

Fransızca sözcüklerde önsesteki /Zw/ dizimlerine karşı Türkçede genel olarak iki farklı yerlileştirme yönelimi gözlemlenmiştir (33).

(33) a. /...Zw.../ → /...Zuv.../ b. /...Zw.../ → /...Zu.../

Fr.		Tr.	Fr.		Tr.
/buʁʒwa/	→	/burʒuva/	/fwaʁ/	→	/fuar/
/buʁʒwazi/	→	/burʒuvazi/	/pwẽ/	→	/puan/
/kõsɛʁvatwaʁ/	→	/kõnservatuvar/	/gwatʁ/	→	/guatr/
/labõʁatwaʁ/	→	/labõratuvar	/fɛʁmwaʁ/	→	/fermuar/
/piswaʁ/	→	/pisuvar/	/aksɛswaʁ/	→	/aksesuvar/
/twalet/	→	/tuvalet/	/kwafoʁ/	→	/kuafõr/

(33a)'da içseste /sw/ dizimi bulunan /piswaʁ/ sözcüğünün Türkçede /pisuvar/ (*/pisuar/) biçiminde yerlileşmesine karşın, aynı /sw/ dizimli /aksɛswaʁ/ sözcüğü /aksesuvar/ (*/aksesuvar/) biçiminde iki ünlü ile yerlileşmiştir (33b). Bu tür düzensiz örneklerin önemli bir bölümü, sözcüklerin madde başı yazımlarına ilişkin farklı gösterimlerden kaynaklanmaktadır (<pisuvar> , <aksesuvar>).

Fr. /twalet/ sözcüğünde önsesteki /tw/ yığılması, Türkçede */tvalet/ adayı yerine /u/ türemesi ile /tuvalet/ biçiminde yerlileşmiştir. Buna karşın ileri taramalarda ulaşılan İng. /twist/ (*twist*) sözcüğünde, önsesteki aynı /tv/ dizimi Türkçede onarılmamış ve sözcük /tvist/ (*tvist*) biçiminde alıntılanmıştır. Önsesteki ünsüz yığılmalarına karşı bu düzensiz yerlileşme örnekleri, bir değişken olarak kaynak dilin alıntılama biçimleri üzerindeki etkisini ön plana çıkarmaktadır.

Fransızca sözcüklerdeki /ʒ/ ünsüzleri, düzensiz yerlileşme örneklerine ilişkin çeşitli bulgular sunmaktadır (34). Türkçede /ʒ/, seslemsel konumu fark etmeksizin çoğu koşulda

korunmuş ve değişmeden alıntılanmıştır (34a). Buna karşın kimi örneklerde sözcük başında /z/→/g/ değişimleri meydana gelmiştir (34b).

(34)	a.	KOR-	[sözcük /z/		b.	[sözcük /z/ → [sözcük /g/	
	Fr.		Tr.		Fr.	Tr.	
	/zɛɔlɔzi/	→	/zɛɔlɔzi/		/zɛn/	→	/gen/
	/zɛɔlɔzik/	→	/zɛɔlɔzik/		/zɛɔmetʁi/	→	/geɔmetri/
	/zɛɔtɛʁmal/	→	/zɛɔtɛʁmal/		/zɛɔmetʁik/	→	/geɔmetrik/
	/zaɔwax/	→	/zaɔwar/		/zɛɔid/	→	/geɔit/
	/zãbõ/	→	/zambõn/				
	/zapõ/	→	/zapõn/				
	/zakɔõ/	→	/zarkõn/				
	/zãdakm/	→	/zandarma/				

(34b)'de[+sürtünücü] artdişyuvası ünsüz /z/'nin, çıkış biçimi oldukça farklı olan [+patlamalı] artdamak ünsüzü /g/'ye dönüştüğünü örnekler sunulmuştur. Bu geçişlerde ötümsel özelliğin değişmediği görülmektedir.

Madde başı yazımları incelendiğinde, aynı <géo+> yazımlarına sahip Fr. <géologique> ve <géométrie> sözcüklerinin Türkçede farklı önsesler ile yerleşmiş oldukları görülmektedir. Bu çerçevede, süreçte tek başına yazımsal etkilerin rol oynadığını öne sürmek güçtür. (34)'teki örneklere ek olarak kullanım sıklığı yüksek olan Fr. kökenli *jeton*, *jilet*, *joker*, *jajuzi*, *jübile*, *jöle*, *jinekolog*, *jelatin*, *jimnastik*, *jenerik*, *jüri*, *janti* vb. diğer pek çok alıntıda, sözcük başındaki /z/ ünsüzlerinin Türkçede korunduğu bulgulanmıştır.

4.1.1.3. Ünsüz Türemeleri

Türkçede rastlanan ünsüz türemelerinin, özellikle yazımsal etkilerin göze çarptığı örneklerde meydana geldiği gözlemlenmiştir. Bu türemelerin büyük bölümü, Fransızca sözcüklerin madde başı (yazımsal) biçimlerine benzeşerek gerçekleşmiştir. Bu grupta yer alan TÜR-Z örnekleri, Yazımsal Etkiler başlığı altında detaylıca ele alınacaktır.

Türkçede sözcük başında /h/ ünsüzü bulunan toplam sekiz Fransızca kökenli sözcük (*hara*, *helikopter*, *hidrojen*, *hipotez*, *hiyerarşi*, *hiyerarşik*, *homojen* ve *hormon*) bulunmaktadır.

Bu alıntıların Fransızcadaki biçimleri incelendiğinde dikkat çekici bulgulara ulaşılmıştır. Hiçbir kaynak biçimde sözcük başında /h/ bulunmamasına karşın, Türkçedeki biçimlerin tamamında /h/ türemesi meydana gelmiştir (35).

(35)	Fr.	Tr.	Fr.	Tr.
	/aʁɑ/	→ /hɑrɑ/	<haras>	→ <hara>
	/elikɔptɛʁ/	→ /helikɔptɛr/	<hélicoptère>	→ <helikopter>
	/idʁɔʒɛn/	→ /hidrɔʒɛn/	<hydrogène>	→ <hidrojen>
	/ipɔtɛz/	→ /hipɔtɛz/	<hypothèse>	→ <hipotez>
	/ʒɛʁaʁʃi/	→ /hijeraʁʃi/	<hiérarchie>	→ <hiyerarşi>
	/ʒɛʁaʁʃik/	→ /hijeraʁʃik/	<hiérarchique>	→ <hiyerarşik>
	/ɔmɔʒɛn/	→ /hɔmɔʒɛn/	<homogène>	→ <homojen>
	/ɔʁmɔn/	→ /hɔrmɔn/	<hormone>	→ <hormon>

Yukarıdaki örnekler arasında sözcük başında /j/ ünsüzü bulunan Fr. /ʒɛʁaʁʃi/ ve Fr. /ʒɛʁaʁʃik/ sözcüklerinin Türkçede /h/ ve /i/ türemeleri ile birlikte yerleştikleri görülmektedir. Sözcük başında aynı /j/ ünsüzüne sahip Fr. /jɔ̃/ (<ion>) sözcüğü ise Türkçeye yalnızca /i/ türemesi ile /ijɔn/ (iyon) biçiminde alıntılanmıştır. Türkçede */hijɔn/ adayının elenmiş olması nedeniyle bu gözlem, Fr. <hiérarchie> ve <hiérarchique> örneklerinde doğrudan yazımsal etkilere işaret etmektedir.

4.1.1.4. Ünsüz Silmeleri

Türkçenin alıntı onarımlarında ünsüz silme yöneliminin son derece az sayı ve oranda (3 sözcük) gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Ünsüz silmeleri arasında en yaygın örnekler, Fr. /Zw/ dizimine sahip kimi sözcüklerde gerçekleşen /w/ → /u/ dönüşümleridir.

Türkçede [σ Zw → [σ /Zu/ biçiminde meydana gelen alıntılama yönelimlerinin birçoğu, önsesteki ünsüz yığılmasının engellenmesine yöneliktir (36).

(36)	Fr.	Tr.		
	/fwaʁ/	→ /fuar/	*/far/	*/fuvar/
	/pwɛ̃/	→ /puan/	*/pan	*/pen/ */puvan/
	/gwatʁ/	→ /guatr/	*/gatr/	*/guvatʁ/

/kwafœʁ/	→	/kuafœʁ/	*/kafœʁ/	*/kuvafœʁ/
/kwɔta/	→	/kɔta/	*/kuɔta/	*/kuvɔta/

Benzer [σ Zw seslem yapısına sahip Fr. /kwɔta/ sözcüğü ise /w/ ünsüzünün doğrudan silindiği tek örnektir. Türkçede */kuɔta/ ve */kuvɔta/ adayları yerine seçilen /kɔta/ sözcüğü, [σ /Zw/ → [σ /Z/ biçiminde üçüncü bir yerleştirme yönelimini ortaya çıkarmıştır. İki ünlü birlikteliğinin engellendiği bu yönelim doğrultusunda, Fr. /kwafœʁ/ sözcüğü için Türkçede */kafœʁ/ adayının seçilmesi beklenebilir. Buna karşın Türkçenin seslem kurulumlarına aykırı nitelikteki /kuafœʁ/ adayının öncelendiği saptanmıştır. (36)'daki örnekler, Fr. /w/ sesbiriminin onarıldığı tüm durumlarda seslem çekirdeğinin zorunlu olarak değişime uğradığını ortaya koymaktadır. Diğer yandan aynı /kw/ dizimine sahip iki kaynak biçimin Türkçede farklı yönelimler ile onarılmış olması, süreçte dilbilgisel nedenlerin dışında daha ileri araştırmaları gerekli kılmaktadır.

4.1.1.5. Benzeşmeler

Ünsüz benzeşmeleri, aynı (önses ve sonses) konumda ya da seslem sınırlarında yer alan ünsüzlerin, ayırıcı özellikleri bakımından birbirlerine yakınsamaları yoluyla gerçekleşmektedir. İlerleyici ya da gerileyici biçimde meydana gelebilen benzeşmeler, özellikle yabancı sesbirimlerin alıcı dile uyarlanma sürecinde daha belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır.

Fransızca alıntılarda rastlanan benzeşmelerin büyük bölümü, genellikle iki farklı ses çevresel etki ekseninde açığa çıkmaktadır. Bunlardan ilki, [+dudaksıl] bir ünsüzün öncül konumundaki geniz ünlülerine ilişkin yerleşme örnekleridir (bkz. Geniz Ünlüleri).

Benzeşmelerde ikinci veri grubu ise ötümsel benzeşmelerin gözlemlendiği Fr. /ism/]sözcük biçimindeki sözcüklerdir. Fransızcada sözcük sonunda yer alan /sm/ dizimlerinin tamamının Türkçede /zm/ biçimini alması, sonseste bu dizimin açık biçimde engellendiğini göstermektedir. Sonseste [-ötümlü] /s/ ve [+ötümlü] /m/ ünsüzünün bir arada bulunduğu tüm alıntılar, tutarlı biçimde /sm/ → /zm/ dönüşümlerini geçirmişlerdir. (37)'de sunulan örnekler, Fr. /sm/]sözcük dizimlerindeki /s/ ünsüzünün Türkçede her koşulda ötümlüleştiğini ortaya koymaktadır.

(37)	Fr.		Tr.		Fr.		Tr.
	/dinamism/	→	/dinamizm/		/libeʁalism/	→	/liberalizm/
	/ẽperʁjalism/	→	/emperjalizm/		/kɔmynism/	→	/kɔmynizm/
	/faʃism/	→	/faʃizm/		/mɔdɛʁnism/	→	/mɔdɛrnizm/
	/kapitalism/	→	/kapitalizm/		/tɛʁɔʁism/	→	/tercœrizm/
	/sɔsʁjalism/	→	/sɔsʁjalizm/		/tuʁizm/	→	/turizm/

Titreşimlilik Hiyerarşisi, bir seslemin uç noktalarında fiziksel belirginliğin azalması ve akustik izin seslem çekirdeğinde tepe noktasına erişmesi olarak tanımlanmıştır (Pike, 1943). Bu noktada ötümsel uyum açısından bir örüntü oluşturan /sm/→/zm/ dönüşümleri, titreşimlilik hiyerarşisi ilkesi ile tutarlılık içerisinde değildir. Süreçte daha yüksek titreşime sahip [-ötümlü, +sürtünücü] /s/'nin yerini, titreşim hiyerarşisinde bir alt düzeyde yer alan [+ötümlü, +sürtünücü] /z/ ünsüzü almıştır. Ancak /z/'den sonraki ünsüz olan [+genizsil] /m/, öncülündeki ünsüze oranla yüksek titreşime sahip olmasına rağmen dizimin sonunda yer almaktadır. Buna karşın Arapçada sones /zm/ dizimine sahip /ʃazm/ <عزم> sözcüğü, Türkçede /azim/ (<azim>) olarak yerleşmiş ve sones dizimi bölünmüştür.

Soneste /sm/ dizimine ilişkin bir diğer onarım, bu iki ünsüzün seslem sınırında ayrılması ve /m/ ünsüzünün önses konumuna taşınmasıdır. Fransızca biçimlerinde sözcük sonunda /sm/ bulunan /kaʁism/ (*charisme*) ve /pʁism/ (*prisme*) örnekleri Türkçede /s/→/z/ ötümlüleşmesi ile yerleşmiş ve oluşan /zm/ dizimi sözcük sonunda /a/ türemesi ile bölünmüştür (38).

(38) sm] sözcük → [...z]σ[ma]σ

Fr.		Tr.	
/pʁism/	→	/prizma/	*/prizm/
/kaʁism/	→	/karizma/	*/karizm/

Sözcük sonunda bulunan /st/ dizimlerinde, /sm/ dizimlerinin aksine /s/ ünsüzünün korunduğu ve ötümlüleşmediği (*empeyalist, faşist, feminist, kapitalist, komünist, pist, sosyalist, terörist, turist* vb.) görülmüştür. Bu örüntüde ise en az titreşimli grupta yer alan

[+duraklamalı] /t/'nin sözcüğün en sonunda yer alması nedeniyle /s/ ünsüzünün herhangi bir onarıma uğramaması Titreşimlilik Hiyerarşisi çerçevesinde tutarlıdır.²⁴

Çıkış biçimi ve ötümlülük özellikleri olmak üzere iki ana düzlemde gerçekleşen benzeşmelere ek olarak, süreçte doğrudan benzeşme örneklerine de rastlanmıştır. Fr. /metɔd/ sözcüğünün [tɔd]σ sesleminde, ilerleyici benzeşme yoluyla [tɔt]σ onarımı gerçekleşmiştir. Aynı zamanda KOR-ÖT-SONS kuralına uyum sağlayan /d/→/t/ dönüşümü yoluyla sonsesteki ötümlü /d/ ünsüzü onarılmış ve engellenmiştir.

Türkçede /stat/ olarak yerleşen Fr. /stad/ sözcüğü, bir diğer ilerleyici benzeşme örneğidir. [ZZÜZ]σ seslem yapısındaki bu sözcükte, sonsesteki /d/ ünsüzünün önsessteki /t/ ile benzeşime girerek ötümsüzleştiği görülmektedir. Şaşırtıcı biçimde, bu sözcük ile aynı kökü paylaşan /stad.jum/ sözcüğünde ise /stat/ sözcüğündeki ÖT-SONS kuralının işlememiş ve /d/ sesi değişmeden alıntılanmıştır. /stad.jum/ sözcüğünde sonseste /d/→/t/ onarımının gerçekleşmemesi, ikinci seslemin önsesinde yer alan [+ötümlü] /j/ ünsüzünün seslem sınırındaki çevresel etkisi olarak değerlendirilmiştir.

4.1.1.6. Yerleşmede Ötümlülük Olgusu

Türkçe ses dizgesi, sonsesteki ünsüzlerin ötümlülük özelliklerine duyarlı bir sisteme sahiptir. Bu çalışmada ÖT-SONS etiketi ile tanımlanan bu sınırlama, Türkçe seslemlerin sonsesinde /b/, /dʒ/, /d ve /g/ ünsüzlerinin yer almasını engellemektedir²⁵. Sonseste ötümlülük onarımı gerçekleşmesi beklenen toplamda 34 alıntı sözcükten 13 örnekte bu kuralın öncelendiği ve 21 örnekte bu kuralın sürece katılmadığı bulgulanmıştır. Türkçede ÖT-SONS sınırlılığına aykırı biçimde yerleşmiş örneklerin çokluğu nedeniyle, sonsesteki ötümlülük onarımlarında genel bir örüntünün varlığından söz etmek güçtür.

Türkçeye /by.tʃe/ (bütçe) biçiminde alıntılanan Fr. /by.dʒe/ sözcüğü, ünsüz benzeşmelerinde aşamalı ötümlülük etkilerine ilişkin önemli bir örnektir. İlk aşamada, Fr. [dʒe]σ

²⁴ Türkçede düzensiz ve rastlantısal çok sayıda yerleşme örneğine rastlanması nedeniyle, Titreşimlilik Hiyerarşisi bu çalışmada sınırlı bir çerçevede ele alınmıştır.

²⁵ Türkçede yalnızca /b/, /dʒ/, /d ve /g/ ünsüzlerinin sonseste ötümsüzleşmesini kapsayan KOR-ÖT-SONS kuralının dışında kalan ötümsüzleşme örnekleri, ÖTS olarak ayrı bir etiket ile ele alınmıştır.

sesleminin önsesindeki [+ötümlü, +artdıyuvası] /dz/ afrike ünsüzünün Türkçede seslem sınırında d] σ ve [σ z olarak parçalanmış iki sesbirim ile karşılandığı varsayılmaktadır.

İkinci aşamada, Türkçede [byd] σ [zɛ] σ biçimindeki adayın ilk sesleminde KOR-ÖT-SONS onarımı gerçekleştirilerek sonseste /d/ → /t/ dönüşümü gerçekleşmiştir. Daha sonra [-ötümlü, +dıyuvası] /t/ ünsüzü, ikinci seslemin önsesindeki [+ötümlü] artdıyuvası /z/ ünsüzünün ötümsüzleşmesine yol açmıştır. Seslem sınırındaki sesbirimlerin hem çıkış biçimi hem de ötümlü özellikleri bakımından benzeşime girdiği bu onarım, ikinci seslemin önsesinde [σ z → [σ t̂ɛ dönüşümünü meydana getirmiştir (39)²⁶.

(39) Kaynak Dil (D2)	Alıcı Dil (D1)	Alıcı Dil (D1)
	Seslemsel Onarım	Sesbirimsel Onarım
	(1. Aşama)	(2. Aşama)
/by.dzɛ/ →	/byd.zɛ/ →	/byt.t̂ɛ/
[by] σ [dzɛ] σ →	[byd] σ [zɛ] σ →	[byt] σ [t̂ɛ] σ

Türkçede sesbirimsel değeri olmayan <ğ> yazıbiriminin konum ve işlevlerinin netleştirilmesi, ses dizgesel açıdan yüksek öneme sahiptir. Bu yazıbirimin en temel özelliği, Türkçede iki ünlü dizimlerini ve ünlü kaymalarını engelleyerek vurguyu tek ünlü üzerine taşımasıdır (*ağaç, siğil, buğu, boğul, değer, değil, sığır, ağıl, Moğol, düğün* vb.).

Türkçe ses dizgesinde <ğ>'nin bir ünsüz öncülünde yer aldığı tüm dizimler, seslem sınırı oluşturmaktadır (40). Yalnızca iki ünlü arasında iken önses konumunda bulunabilen <ğ>'nin bir ünsüz ile önseste bulunması olası değildir²⁷.

(40) /...<ğ>Z.../ → [...<ğ>] σ [Z...] σ (*ağrı, doğru, eğri, tuğra, iğrenç, öğrenci* vb.)

²⁶ Ses dizgesel tüm çözümlenmelerin yanı sıra yerleşme sürecinde her düzeyde yazımsal etkilerin devreye girmiş olma olasılığı unutulmamalıdır.

²⁷ Buradaki tanımda 'önses konumu', 'önses niteliği'nden farklıdır. Önses niteliği, sesbirimsel bir özelliktir. Bu kavram, sesbirimlerin aksine bir yazıbirim olarak seslem çekirdeğinin önünde yer alabilen <ğ> için kullanılmıştır.

Fr. /fɔtogʁaf/ sözcüğü, KOR-ÖT-SONS kural grubunda ender bir örnektir. Sözcüğün [toɣ]_σ sesleminde gerçekleşen /g/ → <ğ> onarımı, Türkçede aynı seslemdeki /ɔ/ ünlüsünün uzaması sonucunda /fɔtɔ:raf/ biçiminin yerleşmesine yol açmıştır.

Süreçte /fɔtɔ:raf/ sözcüğünde gerçekleşen onarımın aksine /paragraf/, /entegre/, /entegrasyon/ ve /program/ sözcüklerinde seslem sınırlarındaki /gr/ dizimlerinin hiçbirinin değişime uğramadığı görülmektedir. Örneklerin tümünde Türkçedeki KOR-ÖT-SONS sınırlılığı geçersiz kaldığı bu durum, yerleşme sürecinde kullanım sıklığı ve toplumdilbilimsel nedenler gibi diğer etkenlere işaret etmektedir.

Toplam 8 alıntı sözcükte, sonseste /d/ ünsüzünün ÖT-SONS kuralına aykırı biçimde korunduğu saptanmıştır. Bu alıntılar, Türkçedeki biçimleri ile /adres/, /kod/, /sendrom/, /medja/, /radjo/, /radjasyon/, /sadjum/ ve /stydjɔ/ sözcükleridir. Örnekler arasındaki /stydjɔ/ (Fr. /stydjɔ/) sözcüğü, hem AYK-ÖT-SONS hem de /ZZ/-ÖNS etiketlerini taşıması bakımından Türkçe ses dizgesine oldukça aykırı biçimde yerleşmiştir. Ek olarak Fr. /stad/ sözcüğünde ötüme ilişkin gerçekleşen /stat/ onarımı, /stydjɔ/ sözcüğünün [stydj]_σ seslemi için gerçekleşmemiş ve */styt.jɔ/ adayı elenmiştir.

Fr. /kyb/ ve /klœb/ sözcüklerinde devreye giren ÖT-SONS sınırlılığının Türkçede ötümsüzleşme onarımını tetiklemesi sonucunda /kyp/ (*küp*) ve /kulyp/ (*kulüp*) sözcükleri yerleşmiştir. Fr. /tyb/ (*tube*) örneğinde de gözlemlenen bu onarım, Türkçede /typ/ (*tüp*) biçiminin alıntılanmasına yol açmıştır.

Fr. /gɑʁdjɛ/ sözcüğündeki üç ünsüzlü /ɛdj/ dizimi Türkçede /i/ türemesi yoluyla seslem sınırında ayrılmış ve sözcük /gar.di.jan/ biçimini kazanmıştır. ÖT-SONS kuralına aykırı olan [gard]_σ seslemi engellenmiş ve ünlü türemesi yoluyla sözcükteki seslem sayısı artırılmıştır. Benzer KOR-ÖT-SONS yönelimi, Fr. /ɑ̃tibjɔtik/ örneğinde görülmektedir. Bu örnekte /i/ türemesi yoluyla oluşan /antibjɔtik/ biçimi ile /b/ ünsüzü sonses konumundan önses konumuna taşınmıştır. Bu örneklerde */gard.jan/ ve */antibjɔtik/ adayları elenmiştir. Diğer yandan Fr. /gɑʁdjɛ/ sözcüğü ile tamamıyla aynı seslem yapısına sahip olmasına karşın Fr. /gɑʁd/ sözcüğünün Türkçeye /gard/ (*/gart/) biçiminde alıntılanmıştır. Bu iki alıntılama biçimi, ÖT-SONS kuralına yönelik düzensiz yerleştirme örnekleridir.

Türkçede sözcük sonu ya da sones konumundaki /v/ ünsüzüne ilişkin bir engelleme yoktur. (41a)'daki bulgular, Fransızca alıntılarının sonundaki /f/ ünsüzlerinin Türkçede çok büyük oranda korunduğunu ortaya koymaktadır.

Dudak-dış ünsüzlerinde [-ötümlü] özelliğın korunmasına yönelik bu genel eğilim, sözcük sonunda [+ötümlü] /v/ bulunan Fr. /diɛktiv/, /pɛkspektiv/ ve /inisjativ/ örneklerinde meydana gelen /v/→/f/ ötümsüzleşmelerine net olarak yansımıştır (41b). Kaynak biçiminde /(i)v/]sözcük bulunan alıntılar arasında /ɑrʃiv/ (*arşiv*) sözcüğü, /v/ ünsüzünün sözcük sonunda korunduğı tek örnektir.²⁸

(41) a.	Fr.	Tr.	b.	Fr.	Tr.	
	/altɛnativ/	→	/alternatif/	/diɛktiv/	→	/direktif/
	/kɔlektiv/	→	/kɔlektiv/	/inisjativ/	→	/inisijatif/
	/ɔbzɛktiv/	→	/ɔbzɛktiv/	/pɛkspektiv/	→	/perspektif/
	/negativ/	→	/negatif/			
	/mɔtif/	→	/mɔtif/			
	/pasif/	→	/pasif/			
	/pozitif/	→	/pozitif/	/ɑrʃiv/	→	/ɑrʃiv/ * /ɑrʃif/

Türkçede sözcük sonunda [lɔ]σ seslemi bulunan yaklaşık 80 alıntı bulunmaktadır. Bu örneklerin hiçbirinde KOR-ÖT-SONS kuralının devreye girmediğı ve sözcük sonundaki /g/ ünsüzlerinin korunduğı bulgulanmıştır (*arkeolog, katalog, astrolog, diyalog, sosyolog, filolog, analog* vb.).²⁹ TSS sözcüklerinde Fr. /djalɔg/, /katalɔg/ ve /psikɔlɔg/ olmak üzere [lɔ]σ sesleminin korunarak yerlileştiğı üç örnek yer almaktadır.

Sözcük sonunda [Zis]σ seslemleri, görece tutarsız yerlileştirme görünümleri sergilemektedir. Fr. /ɛgzɛksis/ sözcüğünde [ɛg]σ seslemi için ÖT-SONS kuralının devre dışı bırakıldığı ve Türkçede [sis]σ→[siz]σ dönüşümü ile /egzersiz/ biçiminin yerlileştiğı görülmektedir. Öte yandan Fr. /sosis/ (*saucisse*) ile Fr. /kasis/ (*cassis*) örneklerinde ise aynı

²⁸ Türkçede /ɔtɔmɔtiv/ olarak yerlileşmiş olan İng. /ɔtɔmɔtiv/ (*automotive*) sözcüğü de sonseste /v/ ünsüzünün korunduğı az sayıda örnek arasındadır.

²⁹ /tyrkɔlɔg/ (*Türkolog*) gibi Türkçe kökenli sözcükler ile birleşerek oluşmuş karma yapıları kapsayan bu alıntı grubunda ÖT-SONS onarımlarının tamamen devre dışı kalması, belirgin bir sones sorunlarına yol açmaktadır.

/s/→/z/ dönüşümüne rastlanmamış ve sözcük sonundaki [-ötümlü] /s/ ünsüzü Türkçede korunmuştur. Sonesteki bu koruma yönelimine diğer örnekler, Fr. /ɔfis/→ Tr. /ɔfis/ (*ɔfiz/) ve Fr. /kulis/→ Tr. /kulis/ (*kuliz/) geçişleridir.³⁰

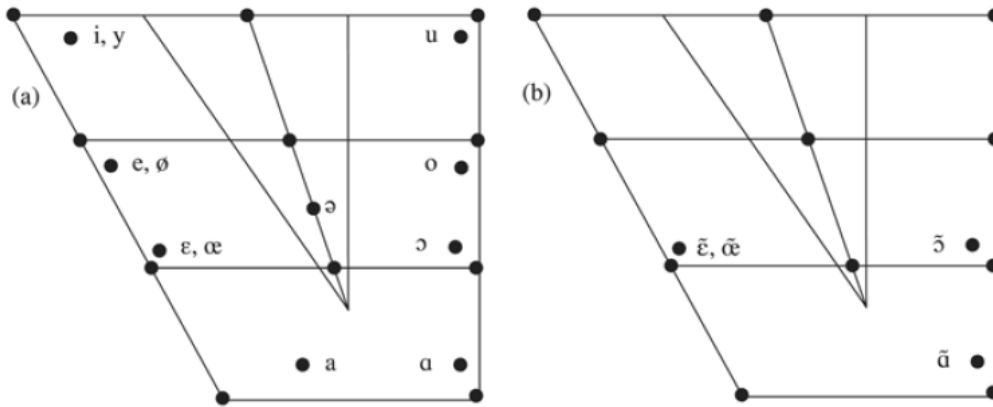
4.1.2. Ünlülere İlişkin Bulgular

Türkçedeki ünlülerin tamamı, kısa olma özelliği taşımaktadır. Yalnızca yabancı kökenli sözcükler ya da söyleyişte bir ünsüzün düşmesiyle ünlülerin uzama özelliği kazandığı sözcüklerde uzun ünlü bulunmaktadır.

	Öndil		Arkadil	
	Düz	Yuvarlak	Düz	Yuvarlak
Kapalı	i	y	u	u
Açık	e (ɛ)	œ (ø)	a (a)	ɔ (o)

Tablo 8. Türkçenin Ünlüleri (Kabak, 2011:2)

Ünlüler bakımından zengin bir dil olan Fransızcada 12 ağız ve 4 geniz ünlüsü bulunmaktadır (Tablo 9).

Tablo 9. Fransızca Ünlüleri (Granese ve Papakyritsis, 2013:201)

³⁰ Bu örneklerde seçilmeyen iz]sözcük dizimleri, Türkçede /analiz/, /dœviz/, /kriz/ ve /valiz/ sözcüklerinde korunmuştur.

4.1.2.1. Geniz Ünlüleri

Geniz ünlüleri, Fransızca sözcüklere ilişkin sesbirimsel onarımların belirgin biçimde gözlemlendiği grupların başında gelmektedir. Fransızcada /ã/, /ẽ/, /õ/ ve /œ/ olmak üzere toplam dört geniz ünlüsü bulunmaktadır. Bu seslerin bulunmadığı Türkçede ise geniz ünlülerine ilişkin temelde dört farklı onarıma rastlanılmıştır. Geniz ünlülerinin ses dizgesine uyarlanma sürecinde, bu ünlülerden sonra koşulsuz ve firesiz biçimde /n/ ve /m/ ünsüzlerinin türedikleri bulgulanmıştır. Bu durumun en temel nedeni, Türkçede yalnızca /m/ ve /n/ ünsüzlerinin [+genizsil] özelliği taşımasıdır.

4.1.2.1.1 /Û1/ → /Ü1n/ Onarımı

Geniz ünlülerine ilişkin Türkçede en sık rastlanan yerlileştirme yönelimi, ilk ünlünün (/Û1/) kaynak dildeki geniz özelliğini yitirmesi sonucu ardıl konumda bir /n/ türemesi ile /Ü1n/ biçiminde alıntılanmasıdır. Geniz ünlüsü bulunan toplam 153 alıntı sözcüğün 128'inde bu onarım gözlemlenmiştir. Kaynak biçimlerinde geniz ünlüleri bulunan *enfeksiyon*, *enflasyon*, *enformasyon* ve *konferans* sözcükleri, Türkçede en yaygın sıklığa sahip /Û1/ → /Ü1n/ yönelimi ile alıntılanmıştır (42a).

Buna karşın aynı /Ûf/ dizimlerine sahip Fr. /ãfi/ (*amphi*) ve /ãfiteatʁ/ (*amphithéâtre*) sözcükleri ise Türkçede yaygın yerlileştirme yönelimi olan /Û1/ → /Ü1n/ yerine /Û1/ → /Ü1m/ yönelimi ile alıntılanmıştır (42b). Geniz ünlülerinin /Üm/ biçimlerini kazandıkları bu örnekler, dudak-diş ünsüzü /f/'nin gerileyici benzeşme etkisi ile [+dudaksıl] özellikteki /m/ türemesine yol açmış olabileceğini ortaya koymaktadır.

(42)	/Û1/ → /Ü1n/	/ _____ /f/	/Û1/ → /Ü1m/	/ _____ /f/		
a.	Fr.	Tr.	b.	Fr.	Tr.	
	/ẽfeksjõ/	→	/enfeksijõn/	/ãfi/	→	/amfi/
	/ẽflasjõ/	→	/enflasjõn/	/ãfiteatʁ/	→	/amfiteatr/
	/ẽfɔʁmasjõ/	→	/enfɔʁmasjõn/			
	/kõfẽãs/	→	/kõnferans/			

(42)'de sesbirimsel düzeyde gerçekleşen düzensiz yerlileşmeler, Fr. /Ûf/ dizimlerine ilişkin Türkçede birden fazla onarımın varlığına işaret etmektedir.

4.1.2.1.2 /Ü1/ → /Ü1m/ Onarımı

Geniz ünlülerinde ikinci yerlileştirme örüntüsü, dudaksıllaşma yönelimidir. Çift dudak ünsüzleri /p/, /b/ ve /m/'nin öncülündeki geniz ünlüleri, Türkçede düzenli olarak /Ü/ → /Üm/ biçiminde yerleşmiştir (43). Bu gruptaki onarımlar, /Ü/→/Ü1m/ ve /Ü/→/Ü2m/ olmak üzere iki olasılık ile gerçekleşmektedir.

$$(43) \quad /Ü/ \rightarrow /Üm/ \quad (*/Ün/) \quad / \quad \text{---} \quad \left(\begin{array}{l} +\text{çift dudak} \\ -\text{ünlü} \end{array} \right)$$

TSS sözcükleri arasında bu onarımın gözlemlendiği başlıca örnekler /ãpul/→/ampul/, /ërepjalist/→/emperjalist/, /kãplo/→/kãmplo/, /kãpys/→/kãmpys/, /ʃãpjõ/→/ʃãmpijõn/, /bõbaɾdãmã/→/bõmbarduman/ ve /ãbalaʒ/→/ambalaʒ/ sözcükleridir. Bu örneklerde geniz ünlüsü ardılındaki çift dudak ünsüzü, gerileyici çıkış yeri benzeşmesini tetikleyerek */n/ yerine /m/ ünsüzünün türemesine yol açmaktadır.

4.1.2.1.3 /Ü1/ → /Ü2n/ Onarımı

Geniz ünlülerine ilişkin diğer iki onarım, ünlülerin Türkçe karşılıklarının değişime uğradığı örnekleri kapsamaktadır. Bunlardan ilki, dudak ünsüzlerinin sürece katılmadığı /Ü1/ → /Ü2n/ dönüşümleridir.

Fr. /ãzim/→/enzim/ dönüşümü, Türkçenin standart geniz ünlüsü onarımı ile yerleşmesi beklenen */anzim/ adayının seçilmediğini göstermektedir. Geniz ünlüsünde meydana gelen /a/→/e/ geçişinde, ikinci seslemdeki /i/ ünlüsünün gerileyici dil devinimi uyumunu tetiklediği ve [+öndil] özelliğinin öncelendiği görülmektedir.

/Ü1/ → /Ü2n/ grubunda bir diğer onarım, Fr. /gãɾdjẽ/ sözcüğünde meydana gelmiştir. Bu örnekte /ẽ/ ünlüsü Türkçede */en/ yerine /an/ ile onarılmıştır. Ek olarak, ünsüzler ile girdiği dizimlerde sıklıkla /i/ türemesine yol açan /j/ ünsüzü, kaynak biçimdeki /ɾdj/ yığılmasının seslem sınırında bölünmesine yol açmıştır. Benzer /ẽ/→/an/ (*en/) dönüşümlerine, /ɾefɛɾãdãm/→/referandum/ ve /pwẽ/→/puan/ geçişlerinde rastlanmıştır (44a). Öte yandan, Fr. /akademisjẽ/ ve /myzisjẽ/ örneklerinde aynı /ẽ/ ünlüleri, en yaygın onarım çerçevesinde /en/ biçiminde alıntılanmışlardır (44b).

(44) a. /Û1/ → /Û2n/ Onarımı		b. Standart GÜ Onarımı (/Û1/→/Û1n/)	
Fr.	Tr.	Fr.	Tr.
/gɑkdjẽ/	→ /gardijan/	/akademisjẽ/	→ /akademisjen/
/kɛfɛkẽdɔm/	→ /referandum/	/myzisjẽ/	→ /myzisjen/
/pwẽ/	→ /puan/		
/patãt/	→ /patent/		
/paɾlɔmãtɛɾ/	→ /parlamentɛr/		

Alıntılama sürecinde standart geniz ünlüsü onarımlarının devre dışı kaldığı diğer örnekler, Fr. /patãt/ ve /paɾlɔmãtɛɾ/ sözcükleridir. Bu alıntılar için */patant/ ve */parlamanter/ adayları elenerek /patent/ ve /parlamentɛr/ biçimleri yerleşmiştir (44a). Tr. /parlamentɛr/ biçiminde, [ter]_σ seslemindeki /e/ ünlüsünün gerileyici devinim uyumunu tetikleme ile /ã/ → /en/ dönüşümüne yol açmış olduğu çıkarılabilir. Bu çerçevede sözcük sonunda [mã]_σ→[men]_σ seslem değişiminin gerçekleşmesi son derece tutarlıdır (*[mã]_σ→[man]_σ).

Kaynak biçimlerinde /ã/ ünlüs bulunan Fr. /ãtɛn/, ãtibjɔtik/, /ãtik/, /avãtaʒ/, /ẽvãtɛɾ/, /fãtezi/, /gɑkãti/, /kɔsãtɛasjɔ/, /pãtalɔ/, /paɾãtɛz/, /kãt/, /kɔmãtik/ ve /sãtɛal/ sözcüklerindeki geniz ünlülerinin tümü, standart yönelim (ã→/an/) yoluyla yerleşmiştir.

4.1.2.1.4 /Û1/ → /Û2m/ Onarımı

Türkçede geniz ünlülerine ilişkin dördüncü ve son yönelim, dudaksıllaşma ve ünlü değişimini bir arada içeren /Û1/ → /Û2m/ onarımıdır. Bu grupta Fr. /ɔlẽpjad/ sözcüğünün yerleşme biçimi, aynı zamanda Türkçede aşamalı onarımlara önemli bir örnektir (45).

(45)	Fr.	Tr. (1. Onarım)	Tr. (2. Onarım)	Tr. (3. Onarım)
	/ɔlẽpjad/	→ /ɔlempjad/	→ /ɔlempijat/	→ /ɔlimpijat/ (Son biçim)
		*/ɔlenpjad/	→ */ɔlempjat/	

İlk aşamada geniz ünlüsü /ẽ/³¹ nin, hemen ardındaki /p/ ünsüzü etkisi ile dudaksıllaşmaya (/Û1/→/Û(?)m/)³¹ uğradığı görülmüştür. İkinci aşamada ise son seslemde bulunan /j/ ünsüzü, kendisi ile çıkış yeri bakımından ortak olan /i/ ünlüsünün türemesine yol

³¹ /Û(?)m/ gösterimi, [+dudaksıl] ünsüz öncülünde bulunan geniz ünlüleri için Türkçede henüz kesinleşmemiş olan /Û1m/ ve /Û2m/ adaylarını yansıtmaktadır.

açmıştır. Bunun sonucunda Türkçede üç ünsüzlü /mpj/ dizimine sahip */ɔlempjat/ adayı engellenmiş ve seslem sayısı ünlü türemesi yoluyla artırılmıştır. Süreçte /pj/ ünsüzleri arasında meydana gelen /i/ ünlüsü, son aşamada gerileyici yükseklik uyumu ile /ɛ/→/im/ dönüşümüne neden olmuştur (* /ɛ/→/em/).³²

4.1.2.2. Ünlü Değişmeleri ve Ünlü Uyumu

Türkçenin ünlü uyumu kuralları doğrultusunda, bir sözcükteki ünlüler arasında devinimsel yakınlık bulunmalıdır (Kunduracı, 2019). Öte yandan, Türkçe kökenli kimi sözcükler ve bu sözcüklere eklenen (-ken, -mtırak, -gil, -ki, -daş/-taş, -leyin, -(ı/i)yor vb.) biçimbirimler, devinim uyumlarına aykırı yapılar meydana getirebilmektedir. Geniz ünlülerine ek olarak, Türkçenin Fransızca alıntılarında önemli sayıda ünlü değişimi bulgulanmıştır. Bu değişimlerin dikkate değer bir bölümünde ünlü uyumu izlerine rastlanırken kimi örneklerde ses çevresel etkilerin rol oynadığı gözlemlenmiştir.

Fr. /kanape/ sözcüğü, [na]σ sesleminde gerçekleşen /a/→/e/ dönüşümü sonrasında /kanepe/ biçimi ile yerleşmiştir. Bu örnekte son seslemdeki [+öndil] /e/ ünlüsünün gerileyici devinim uyumunu tetiklediği görülmektedir.

Türkçede *potansiyel*, *endüstriyel*, *sosyal* ve *materyal* sözcükleri, ünlü etkileşimlerini yansıtan önemli yerleşme örnekleri yansıtmaktadır. Bu alıntılarda /ɛ/→/a/ dönüşümlerine ilişkin farklılıklar gözlemlenmiştir (46).

(46) Fr.		Tr
/pɔtãsjeł/	→	/pɔtansijel/
/ẽdystrɪjeł/	→	/endystrijel/
/mateɾjeł/	→	/materjal/ */materjel/
/sɔsjeł/	→	/sɔsjal/

Fr. /pɔtãsjeł/ ve Fr. /ẽdystrɪjeł/ sözcüklerinde korunan [jeł]σ sesleminin, Fr. /mateɾjeł/ sözcüğünde değişime uğradığı görülmektedir. Tr. /materjal/ biçiminde /ɛ/ ünlüsü yükseklik değişimine uğramış ve son seslem [jal]σ biçimini kazanmıştır. Türkçede /pɔtansijel/

³² Olimpiyat sözcüğü, TSS sözcükleri içinde /ɛ/→/im/ onarımının gözlemlendiği tek alıntılama örneğidir.

sözcüğünde üç ünsüzün ayrılması amacıyla meydana gelen /i/ türemesi, kaynak biçimlerdeki /ε/ ünlüsü ile devinim uyumu oluşturarak bu ünlünün korunmasını sağlamıştır (*/pɔtansjel/). Benzer biçimde Fr. /sɔsjal/ → Tr. /sɔsjal/ örneğinde /i/ türemesinin gerçekleşmemiş olması, süreçte /a/→/ε/ dönüşümünü gerektirmemiştir.

Önceki bölümlerde sunulan birçok örnek, eklemleme yerleri oldukça yakın olan /j/ ve /i/'nin çevresel olarak birbirlerini türetme eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur. Bu grupta yer alan Fr. /nilɔ/ sözcüğü, Türkçeye /najlɔn/ biçiminde alıntılanmış ve /i/ ünlüsü ardında /j/ ünsüzü türeyerek sones konumuna yerleşmiştir. Sonraki aşamada gerçekleşen [nij]σ → [naj]σ dönüşümünde /i/ ünlüsü, ikinci seslemin çekirdeği olan /ɔ/ ile yükseklik ve devinim uyumuna girerek /a/ ünlüsüne dönüşmüştür. Bu örnekteki /i/→/a/ geçişinde */nujlɔn/ ve */nojlɔn/ adaylarının engellenmiş olması, seçilen ünlüde [+düz] özelliğinin öncelendiğini göstermektedir.

Kaynak dil ünlülerinin, alıcı dilde çeşitli ünlü uyumlarını tetiklemeleri olasıdır. Aşamalı yerleştirme örnekleri arasındaki Fr. /pãtalɔ/ sözcüğünde ünlüler, Türkçenin dudak biçimi (düz-yuvarlak) ve devinim (öndil-arkadil) uyumlarının ikisine de aykırı niteliktedir. Ancak yine de kimi ünlülerin içeste küçük ölçekli uyumlara girdikleri bulgulanmıştır (47).

(47)	Fr.		Tr. (1. Onarım)		Tr. (2. Onarım)
	/pãtalɔ/	→	/pantalɔn/	→	/pantɔlɔn/ (Son biçim)
	[pã]σ[ta]σ[lɔ]σ	→	[pan]σ[ta]σ[lɔn]σ	→	[pan]σ[tɔ]σ[lɔn]σ
					*/pɔntɔlɔn/
					*/pantalan/

(47)'de ilk aşamada, /ã/ ve /ɔ/ ünlülerinin standart GÜ dönüşümleri ile /an/ ve /ɔn/ biçimlerinde onarıldıkları görülmektedir. /pantalɔn/ ara biçiminde son seslemedeki /ɔ/ ünlüsü, Fr. [ta]σ seslemi için /a/→/ɔ/ dönüşümünü tetiklemiştir. İkinci aşamada Türkçede [tɔ]σ < [lɔn]σ yönünde gerçekleşen bu dönüşümün nedeni, /ɔ/ ünlüsünün yol açtığı gerileyici biçim benzeşmesidir.

Fr. /viza/ sözcüğünde ise yükseklik, dudak biçimi ve devinim uyumlarının birlikte etkili olduğu gözlemlenmiştir. Bu örnekte /a/→/e/ dönüşümü sonucunda Türkçede /vize/ biçimi yerleşmiş ve süreçte */vuza/,*/vyze/ ve */vuza/ adayları elenmiştir.

Alıntılama sürecinde çeşitli ses çevrelerinde geniş yelpazede gerçekleşen diğer ünlü değişimleri, /ɔ/→/u/ dönüşüm gruplarıdır. Sözcük sonundaki [+dudaksıl] /m/ öncülünde gerçekleşen farklı onarımlara (48)'de yer verilmiştir.

(48)

a. ɔm]sözcük → um]sözcük Onarımı		b. KOR- ɔm]sözcük Onarımı	
Fr.	Tr.	Fr.	Tr.
/sɔdjɔm/	→ /sɔdjum/	/atom/	→ /atɔm/
/ʁefɛʁɛ̃dɔm/	→ /referandum/	/sɛ̃dɔm/	→ /sendrɔm/
/sɛʁɔm/	→ /serum/	/kɔmɔzɔm/	→ /krɔmɔzɔm/
/kalsjɔm/	→ /kalsijum/	/aksjɔm/	→ /aksijɔm/ */aksijum/
/minimɔm/	→ /minimum/		
/maksimɔm/	→ /maksimum/		
/sɛ̃pozjɔm/	→ /sempɔzjum/		

Fr. /krɔmɔzɔm/, /sɔdjɔm/ ve /sɛ̃pozjɔm/ sözcükleri, son seslem ve bir önceki seslemde aynı ünlülere sahiptir. Bir daralma ünsüzü olan /j/, sesletim yeri bakımından [+kapalı] /u/ ünlüsüne [-kapalı] /ɔ/ ünlüsünden daha yakındır. Türkçede /kalsijum/, /sɔdjum/ ve /sempɔzjum/ sözcüklerinde rastlanan /ɔ/→/u/ yükseklik değişimi (48a), öncül konumdaki /j/ ünsüzünün [+damaksıl] çıkış yeri ile açıklanabilir. Öte yandan daha geniş sözlük taramaları sonucunda ulaşılan Fr. /aksjɔm/ (*axiome*) sözcüğünün, bu açıklamaya aykırı olarak Türkçede /aksijɔm/ biçiminde yerleştiği bulgulanmıştır.

Türkçede /minimum/ ve /maksimum/ sözcüklerinde meydana gelen /ɔ/→/u/ değişimlerinde (48a), bir önceki seslemde bulunan /i/ ünlüsünün ilerleyici yükseklik uyumunun etkili olduğu söylenebilir. İlginç biçimde, hem ilk seslemlerinde aynı /e/ ünlüsü bulunan hem de aynı [ʁɔm]_σ seslemlerine sahip Fr. /sɛʁɔm/ ve Fr. /sɛ̃dɔm/ sözcüklerindeki /ɔ/ ünlüleri, Türkçede farklı biçimlerde yerleşmiştir. (48)'de sunulan düzensiz alıntılama, süreçte devinim ve yükseklik uyumlarının devre dışı kaldığı örneklerdir.

Ünlü dörtgeninde tam ortada yer alan ve Türkçede bulunmayan /ə/ (*Ing. schwa*), beklendiği gibi yerleşme sürecinde en fazla ses değişimine uğrayan ünlüdür. Bu ünlüye sahip toplam 11 Fransızca alıntı içerisinde 9 örnekte ünlü değişimi (49a) ve 2 örnekte silme (49b) meydana gelmiştir.

(49)

a.	/ə/ → Ü2	Onarımı	b.	/ə/ → Ø	Onarımı
Fr.		Tr.	Fr.		Tr.
/atəljə/	→	/atəljə/	/apartəmã/	→	/apartman/
/bɔ̃baʁdəmã/	→	/bɔ̃mbarduman	/pɔ̃ʁtəfœj/	→	/pɔ̃rtfœj/
/dəviz/	→	/dəviz/			
/məny/	→	/meny/			
/paʁləmãtɛʁ/	→	/parlamentɛʁ/			
/ʁəkɔʁ/	→	/rekɔʁ/			
/ʁənɛsãs/	→	/rɛnesans/			
/ʁɛpɔʁtaʒ/	→	/rɛpɔʁtaʒ/			
/sɛkʁɛtɛʁ/	→	/sekretɛʁ/			

Fr. /məny/ sözcüğü, Türkçede /ə/ ünlüsünün /y/ ile onarıldığı tek örnektir (49a). Sözcük sonundaki /y/, gerileyici devinim uyumu tetiklemiş ve ilk seslemdeki [+ortadil] ünlüsü /ə/, [+öndil] ünlüsü /e/’ye dönüşmüştür. Diğer yandan /y/ ünlüsü ile aynı açıklığa sahip [+kapalı] ünlüleri içeren */muny/, /myny/, */miny/ ve /muny/* adayları elenmiş ve yükseklik uyumu tam olarak onarılmamıştır. Bu gözlem, Fr. /məny/ sözcüğünde UY-DEV yöneliminin UY-YÜK yönelimine üstün geldiğini ortaya koymaktadır. Fr. /ʁəkɔʁ/ sözcüğü, herhangi bir ünlü uyumu gözetilmeyerek Türkçede /rekɔʁ/ biçiminde yerleşmiştir.

Fr. /ʁənɛsãs/ sözcüğünde tüm ünlüler, [-dudaksıl, -yuvarlak] özelliktedir. Buna karşın ilk seslemdeki /ə/ ünlüsünün [+dudaksıl, -yuvarlak] /œ/ ile yerleştiği bulgulanmıştır. Türkçede [-yuvarlak, -dudaksıl] ünlüleri içeren */renesans/, */rinesans/ ve /runesans/ adayları yerine seçilen /rɛnesans/ biçiminde, ikinci seslemdeki Fr. /ɛ/ ünlüsü ile devinim ve yükseklik uyumu korunmuştur.

Fr. /ʁɛpɔʁtaʒ/ sözcüğünde gerçekleşen /ə/→/œ/ dönüşümü ise /ʁənɛsãs/ örneğinden farklıdır. Bu örnekte /ə/, [+dudaksıl] /p/ ünsüzünün hemen öncülü konumundadır. Ayrıca sonraki seslemde yer alan /ɔ/ ünlüsü, her ikisi de [+dudaksıl] özelliğe sahip /pɔ/ dizimini

oluşturmaktadır. Türkçede yerlileşen /rœpœrtɑz/ biçiminde devinim uyumunun geri planda kaldığı görülmektedir. Buna karşın elenen */rypœrtɑz/ ve */rupœrtɑz/ adayları, süreçte yükseklik uyumu ve çıkış biçiminin etkili olduğuna işaret etmektedir.

Fr. /dœviz/ sözcüğünde, ikinci seslemin önsesindeki dudak-dış ünsüzü /v/ etkisi ile /œ/→/œ/ dönüşümü meydana gelmiştir. Ardıl ünsüz /v/'nin tetiklediği gerileyici çıkış biçimi benzeşmesi sonucunda Türkçede /dœviz/ biçimi yerlileşmiştir. Fr. /sœkœtœv/ örneğinde ise ikinci ve üçüncü seslemdeki ünlülerin neden olduğu gerileyici devinim uyum etkisi ile /œ/→/œ/ dönüşümü gerçekleşerek sözcük /sekretœr/ biçiminde alıntılanmıştır.

Fransızca alıntılarda sözcük sonundaki /œv/ dizimlerinin, Türkçede görece daha karmaşık ve düzensiz biçimde yerlileştikleri saptanmıştır. (50)'deki örnekler, süreçte Türkçenin ünlü uyumlarının tek başına etkili olduğunu öne sürmeyi güçleştirmektedir.

(50)

a. KOR- œv]sözcük		b. œv]sözcük → Ü2r]sözcük	
Fr.	Tr.	Fr.	Tr.
/amatœv/	→ /amatœr/	/dœktœv/	→ /dœktœr/
/asœsœv/	→ /asansœr/	/mœtœv/	→ /mœtœr/
/diktatœv/	→ /diktatœr/	/ekwatœv/	→ /ekvatœr/
/faktœv/	→ /faktœr/	/lidœv/	→ /lider/
/œpœratœv/	→ /œperatœr/	/vapœv/	→ /vapœr/
/pœfœsœv/	→ /pœfœsœr/		
/œaktœv/	→ /reaktœr/		
/sœktœv/	→ /sektœr/		
/œœfœv/	→ /œœfœr/		
/tœœv/	→ /terœr/		
/tœaktœv/	→ /traktœr/		
/œektœv/	→ /rektœr/		

(50a)'daki örneklerde œv]sözcük diziminde yer alan /œ/ ünlüleri, Türkçede değişime uğramadan yerlileşmiştir. Fr. /amatœv/, /diktatœv/, /œpœratœv/, /faktœv/, /œaktœv/, /sœktœv/ ve /tœaktœv/ sözcüklerinde /tœv/ dizimlerinin korunmasına karşın aynı dizime sahip Fr. /mœtœv/ ve /dœktœv/ örneklerinde ilerleyici devinim uyumu etkisiyle /œ/→/œ/ dönüşümleri

meydana gelmiştir. Fr. /ʃofœʁ/ örneğinde ilk seslemde yer /ɔ/ ünlüsünde söz konusu devinim uyumunun gözetilmemiş olması ise düzensiz yerleşmelere ilişkin önemli bir bulgudur.

Benzer biçimde Fr. tœʁ]sözcük dizimi de süreçte düzensiz görünüm sergilemektedir. Fr. /ek.va.tœʁ/ sözcüğünün Türkçede /ek.va.tœʁ/ (*ek.va.tœʁ/) biçimiyle yerleşmesi, önceki seslemdeki /a/ ile devinim uyumunun korunmasına yöneliktir. Ancak *amatör*, *diktatör*, *faktör*, *operatör* ve *traktör* sözcüklerinde (50a), [tœʁ]_σ seslemi öncesinde bulunan aynı /a/ ünlülerine rağmen Türkçede [tœʁ]_σ→[tœʁ]_σ dönüşümleri gerçekleşmemiş ve hiçbir sözcükte devinim uyumu öncelenmemiştir.

Fr. /lidœʁ/ sözcüğündeki ünlüler arasında bulunan yuvarlaklık aykırılığı, süreçte /œʁ/→/er/ dönüşümü sonucunda Türkçede oluşan /lider/ biçimi ile onarılmıştır. Bu örnekte devinim ve yükseklik uyumları aynı derecede gözetilmiştir. Ünlü değişimi grubunda yer alan Fr. /vapœʁ/ sözcüğü, Türkçede /œʁ/→/ur/ onarımının meydana geldiği tek alıntıdır (50b). Bu örnekte /p/ çift dudak ünsüzünün, ilerleyici çıkış biçimi benzeşmesi ile /œʁ/→/u/ dönüşümüne yol açmış olduğu açıktır.

Ünlü değişimlerinde ses çevresel etkilere bir diğer alıntılama örneği, Fr. /avœka/ sözcüğüdür. Dudak-diş ünsüzü /v/ ardılında, yarı açık */ɔ/ yerine kapalı /u/ ünlüsü seçilmiş ve Türkçede /avukat/ (/avœkat) biçimi yerleşmiştir. Ünlü değişimi aşamasında [+dudaksıl] özelliğın korunduğı ancak yükseklik uyumunun bozulduğı görölmektedir.

4.1.2.3. Ünlü Türemeleri

Türkçedeki tüm ünlüler, seslemsel özelliktedir. Bu doğrultuda bir sözcüğün herhangi bir konumunda gerçekleşen ünlü türemeleri, Türkçede seslem sayısının kaçınılmaz olarak artmasına yol açmaktadır. Fransızca alıntılarda meydana gelen ünlü türemelerine sayısal verileri ile birlikte Tablo 10'da yer verilmiştir.

Ünlü	/a/-/a/	/e/	/u/	/i/	/ɔ/-/o/	/œ/	/u/	/y/	Σ
Örnek Sayısı	7	4	-	32	1	-	6	-	50 (%100)

Tablo 10. Fransızca Sözcüklerde Meydana Gelen Ünlü Türemeleri

D2 biçimlerinde meydana gelen ünlü türemelerinin D1’de akustik belirginliği en az olan ünlüyle gerçekleşmesi yaygın bir olgudur. Akustik belirginlik düzeyinin düşük olması, çıkış biçimini de kapsayan En Az Çaba İlkesi’ne karşılık gelmektedir. Söz gelimi Japoncada süre ve eklenme açısından en az çaba gerektiren orta dil ünlüleri [u] ve [i], yerleşme sürecinde en yüksek türeme sıklığına sahiptir. Bu gözlem ile tutarlı olarak, TSS sözcüklerinde meydana gelen toplam 50 ünlü türemesi içinde, 32 türemenin /i/ ünlüsü ile gerçekleştiği bulgulanmıştır. Türkçenin ünlülerinin devinim ve çene açıklığı özellikleri dikkate alındığında, Tablo 10’daki veriler sürecin doğasına uygun ve beklenen niteliktedir.

Fransızca kökenli sözcüklerde meydana gelen tüm ünlü türemeleri, diğer ünlülerin öncül konumları (Tablo 11) ve ardıl konumlarındaki görünümüleri (Tablo 12) ile aşağıda sunulmuştur.

Ünlü Türemeleri (Öncülünde)	Ø → /a/	Ø → /e/	Ø → /i/	Ø → /ɔ/	Ø → /u/
/a/-/a/			8		6
/e/			6		
/u/					
/i/		1			
/ɔ/-/o/	1		16		
/œ/					
/u/					
/y/					

Tablo 11. Fransızca Alıntılarda Öncül Konumdaki Ünlü Türemeleri

Ünlü Türemeleri (Ardılında)	Ø → /a/	Ø → /e/	Ø → /i/	Ø → /ɔ/	Ø → /u/
/a/-/a/	2	1	9	1	2
/e/	1	3	5		
/u/					
/i/	3		5		
/ɔ/-/o/	1		2		
/œ/					
/u/					2
/y/					

Tablo 12. Fransızca Alıntılarda Ardıl Konumdaki Ünlü Türemeleri

Yukarıdaki bulgular, alıntı sözcüklerde meydana gelen ünlü türemelerinde Türkçenin ünlü uyumlarının son derece zayıf ve etkisiz kaldığını ortaya koymaktadır.

Daralma ünsüzleri arasında yer alan /j/, /w/ ünsüzünün aksine Türkçede bir sesbirimdir. Aynı zamanda [+kayıcı, +damaksıl] özellikteki /j/ ünsüzü, çıkış yeri ve dilin yüksekliği bakımından /i/ ünlüsüne /u/ ünlüsünden daha yakındır. Bu yakınlık, Türkçede sözcük başı ya da önses konumunda bulunan /Zj/ dizimlerinin /i/ türemesi ile onarılmasını açıklamaktadır. Türkçede /Zj/ ünsüzlerinin seslem sınırında ayrılarak onarıldıkları örnekler aşağıda sunulmuştur (51).

(51)	Ø → /i/	/	[sözcük Z _____ j
	Fr.		Tr.
	/bjɔləzi/	→	/bijɔləzi/
	/bjɔləzik/	→	/bijɔləzik/
	/djalɔg/	→	/dijalɔg/
	/djalektik/	→	/dijalektik/
	/djet/	→	/dijet/

Ünsüz yığılmalarının onarımına yönelik /i/ türemelerinde diğer örnek grubu, içsesteki /ZZj/ dizimleridir. Alıntılama sonrasında Türkçede /i/ türemesi ile onarılan üç ünsüzlü /ZZj/ dizimlerine (52)'de yer verilmiştir.

(52)	Fr.		Tr.		Fr.		Tr.
	/aksjɔ̃/	→	/ak.si.jɔ̃n/		/kɔləksjɔ̃/	→	/kɔlək.si.jɔ̃n/
	/diɛksjɔ̃/	→	/di.rek.si.jɔ̃n/		/pãsjɔ̃/	→	/pan.si.jɔ̃n/
	/ɛfɛksjɔ̃/	→	/en.fek.si.jɔ̃n/		/ɛaksjɔ̃/	→	/reak.si.jɔ̃n/
	/fɔ̃ksjɔ̃/	→	/fɔ̃nk.si.jɔ̃n/		/fãpjɔ̃/	→	/fam.pi.jɔ̃n/
	/fɔ̃ksjɔ̃nel/	→	/fɔ̃nk.si.jɔ̃.nel/		/tãsjɔ̃/	→	/tan.si.jɔ̃n/
	/vɛksjɔ̃/	→	/ver.si.jɔ̃n/				

Yukarıda /i/ türemeleri sonucunda oluşan yeni seslem yapılarının tümünde, üç ünsüzden ilki sones konumuna taşınmıştır. Sonraki seslemde bölünen iki ünsüz ise önses konumuna taşınarak yığılmanın üç farklı sesleme dağılması sağlanmıştır (51)³³.

³³ Türkçeye bu tür onarımlar ile alıntılanmış sözcük sayısı, (köken belirsizliği payı ile birlikte) yaklaşık olarak 55(±3)'tir (TDK Türkçe Sözlük, 2011).

(53) /ZZj/ → [...Z]_σ[ZÜ]_σ[j...]_σ (Ü= /i/)

Ø → /i/ / ZZ ____ j

(51) ve (52)'deki örneklere ek olarak, kimi alıntılarda /j/ ünsüzü çevresinde rastlantısal /i/ türemeleri bulgulanmıştır. Az sayıda örneğe sahip grupta yer alan /inisijatif/, /karijer/, /psikijatri/ ve /perijot/ sözcükleri, ses dizgesel açıdan herhangi bir onarım gerekmemesine karşın /i/ türemesi ile yerleşmiştir (54).³⁴

(54) Ø → /i/ / Z]_σ ____ [σ /j/

Fr.	→	Tr.	
/inisjativ/	→	/inisijatif/	*/inisijatif/
/kaxjεβ/	→	/karijer/	*/karjer/
/peɣjɔd/	→	/perijot/	*/perjot/
/psikjatrɪ/	→	/psikijatri/	*/psikjatri/

Türkçede /tm/ dizimleri, sones konumunda engellenmektedir. Fr. /bitm/ örneğindeki /tm/]sözcük dizimi, /i/ türemesi ile /ritim/ biçiminde yerleşmiştir. Benzer bir onarım, Arapçadan alıntılanan <hatim> (Ar. /xatm/ <حَاتِم>) sözcüğünde görülmektedir. Bu örnekte sonsesteki /tm/ ünsüz yığılması aynı biçimde /i/ türemesi ile onarılarak bölünmüş ve sözcük Türkçede /ha.tim/ (hatim) biçimini kazanmıştır. Sonseste engellenen /tm/ dizimlerinin aksine aynı konumda /mt/ dizimlerine izin verilmektedir (bkz. /semt/). Titreşimlilik değeri daha yüksek olan [+genizsil] /m/ ünsüzünün seslem çekirdeğine daha yakın konumlandığı bu durum, titreşimlilik hiyerarşisine uygundur.

Fr. /jɔ̃/ sözcüğü, ses dizgesine uygun yapıda olmasına karşın Türkçede sözcük başında /i/ türemesi ile /ijon/ biçiminde yerleşmiştir. Tek seslemlili * /jon/ adayının elenmiş olması, Fransızcada <ion> biçimindeki madde başı yazımının süreçteki etkisi olarak değerlendirilmiştir.

³⁴ Fransızcadan Türkçeye /Zj/ dizimi ile alıntılanan sözcüklerin tamamına yakını, seslem sınırında /i/ türemesi meydana gelmesinin yerleşmiştir (/akademisjen/, /depresjon/, /emperjalist/, /emperjalizm/, /enflasyon/, /enförmasjon/, /entegrasyon/, /erozjon/, /federasyon/, /fizyoloji/, /fizyolojik/, /förmasyon/, /istasjon/, /koadisyon/, /komisjon/, /kompözisyon/, /konsantrasyon/, /kordinasyon/, /manjak/, /medja/, /misjon/, /motivasyon/, /myzisjen/, /operasyon/, /organizasyon/, /pozisyon/, /profesyonel/, /radjo/, /radjasjon/, /rasjonel/, /södjum/, /sösjoloji/, /sösjolojik/, /sösjalist/, /sösjalizm/, /spekylasjon/, /sinjal/, /sempozjum/, /stydjö/, /televizjon/, /vizjon/ vb.)

Seslem sınırındaki /Zj/ dizimi arasında rastlantısal ünlü türemesi meydana gelen bir diğer örnek, Fr. /psikjatrɛi/ sözcüğüdür. Tr. /psikijatri/ biçiminde oluşan /i/ türemesi, k]σ ___ [σ j konumunda gerçekleşmiştir (55a). Bu örneğin tam aksine, Fr. /makijaz/ ve Fr. /makijœɛ/ sözcüklerinde aynı k]σ ___ [σ j konumundaki /i/ ünlüleri silinmiş ve seslem sayısı düşürülmüştür (55b).

(55) a. Ø → /i/ / k]σ ___ [σ j

Fr. /psikjatrɛi/ → Tr. /psikijatri/

b. /i/ → Ø / k]σ ___ [σ j

Fr. /makijaz/ → Tr. /makjaz/

Fr. /makijœɛ/ → Tr. /makjœɛr/

(55)'teki örnekler, [+damaksıl] iki ünsüzden oluşan aynı /kj/ dizimlerinin Türkçede tamamen farklı iki yönelim ile yerlileştiklerini ortaya koymaktadır.

Fr. /klœb/ sözcüğü, birbirine bağlı birden fazla onarımın gözlemlendiği alıntılar arasındadır. Türkçede sones konumundaki /b/ ünsüzü engellenmiş ve /b/ → /p/ ötümlenmesi (KOR-ÖT-SONS) onarımı sonucunda /kulyp/ biçimi yerlileşmiştir. Sonraki aşamada sözcük sonundaki çift dudak ünsüzü /p/'nin etkisiyle /œ/ ünlüsü yükseklik değişimine uğramış ve /œ/ → /y/ dönüşümü gerçekleşmiştir. Son onarım ise sözcük başında yığılma oluşturan /kl/ ünsüzleri arasında meydana gelen /u/ türemesidir. Bu türeme sonucunda Türkçede oluşan [ku]σ seslemindeki /u/ ve ikinci seslemdeki /y/ ünlüsü arasında çıkış biçimi ve yükseklik bakımından tam uyum sağlanmıştır.

ÖT-SONS kuralı çerçevesinde gerçekleşen bir diğer ünlü türemesi, Fr. /paʁadigm/ sözcüğünde meydana gelmiştir. Sones sınırlılığına yüksek aykırılık sergileyen /gm/ dizimi, sözcük sonunda /a/ türemesi yoluyla seslem sınırında ayrılarak Türkçede /pa.ra.dig.ma/ biçiminde yerlileşmiştir.

İçseste /kj/ dizimi bulunan Fransızca alıntılarda düzensiz yerleşme örneklerine ulaşılmıştır (56). Türkçeye /ka.ri.jer/ olarak alıntılanan Fr. /kɑʁjœɛ/ sözcüğünde, seslem sınırındaki /kj/ ünsüzleri önses konumlarına taşınmış ve /rj/ dizimi içinde /i/ türemesi gerçekleşmiştir (*/karjer/). Fr. /pœʁjœd/ sözcüğünde benzer konumda meydana gelen /i/

türemesi, Türkçede /pe.ri.jɔt/ biçimine yol açmış ve iki örnekte de seslem sayısı artmıştır (* /perjɔt/).

(56)	Ø → /i/ / r]σ ___ [σ j	KOR- /...rj.../
a.	Fr. Tr.	b. Fr. Tr.
	/kɑkʁjɛʁ/ → /karijer/	/ẽpɛkʁjalist/ → /emperjalist/
	/pɛkʁjɔd/ → /perijɔt/	/ẽpɛkʁjalism/ → /emperjalizm/
		/matekʁjɛl/ → /materjal/
		/senɑkʁjo/ → /senarjɔ/

(56a)'daki örneklerde /ɛ/ ünsüzünün sones konumundan önses konumuna taşındığı görülmektedir. Buna karşın seslem sınırında aynı /kj/ diziminin yer aldığı kimi örneklerde bu ünsüzler arasında herhangi bir ünlü türemesi meydana gelmemiştir (56b).

Türkçe ses dizgesinde kimi /ZZ/ dizimlerinin sones konumunda bulunması olası değildir. Söz gelimi /l/ ünsüzü, Türkçede ZZ]σ dizimlerinde ikinci (son) ünsüz olarak yer alamamaktadır. Fr. /kabl/ sözcüğünde sonsesteki /bl/ dizimi, ünlü türemesi yoluyla ZZÜ]σ biçiminde onarılmış ve Türkçede /kablɔ/ (*kablo*) yerleşmiştir. Ancak daha geniş sözlük taramaları yapıldığında, sonesinde /bl/ bulunan kimi alıntı sözcüklerde bu dizimin korunduğu gözlemlenmiştir (57b).

(57)	Fr.	Tr.	Fr.	Tr.	
a.	/fabl/	→ /fabl/	b.	/tablo/	→ /tablɔ/
	/pɛzɑntabl/	→ /prezantabl/		/kabl/	→ /kablɔ/
	/ɑsɑbl/	→ /ansambl/		/stabl/	→ /stabil/
	/mɔnɔkl/	→ /mɔnɔkl/		/kɔntɔtabl/	→ /kɔntratabla/
				/mɔabl/	→ /mɔable/

Fr. /kabl/ sözcüğü ile aynı sonesi paylaşan /fabl/ sözcüğünde */fablɔ/ adayının seçilmemiş olması, düzensiz yerleşen ünsüz yığılmaları grubunda önemli bir bulgudur. Fr. /tablo/ sözcüğünde ise /ɔ/ ünlüsü korunmuş ve Türkçede bl]sözcük biçimi engellenerek /tablɔ/ adayı yerleşmiştir.

Fr. /mœbl/ (*meuble*) sözcüğü için Türkçede */mœbl/ adayı elenmiş ve /e/ türemesi yoluyla seslemsel onarım sağlanarak /mœble/ (*möble*) biçimi yerleşmiştir (55b). Güncel Türkçe Sözlük (TDK, 2011)'de yer alan /ansambl/ sözcüğü, daha çarpıcı bir yerleşme örneğidir. Önsesi bulunmayan seslemlerin sözcük içinde engellendiği Büyükçül Önses İlkesi çerçevesinde, *ansambl* alıntısı için Türkçede [ÜZ]_σ[ZÜZZZ]_σ seslem kurulumu zorunlu olarak gerçekleşmektedir. Bu doğrultuda /an.sambl/ biçiminde sözcük sonunda yer alan /mbl/ ünsüz yığılması, Türkçede son derece aykırı bir sonses yapısıdır.

(57b)'deki örnekler, Fransızca bl]sözcük onarımlarının *stabil* (Fr. /stabl/) sözcüğünde /i/, *kontratabla*³⁵ (Fr. /kɔ̃tɔtbl/) sözcüğünde /a/, *kablo* (Fr. /kabl/) ve *tablo* (Fr. /tablo/) sözcüklerinde /ɔ/ ve *möble* (Fr. /mœbl/) sözcüğünde /e/ ünlüleriyle gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Yalnızca *stabil* örneğindeki ünlüler arasında devinim ve yükseklik uyumlarının her ikisi de gözetilmemiştir. Öte yandan diğer örneklerdeki türemelerde devinim ya da yükseklik uyumundan en az biri etkili olmuştur.

Fr. /mɔnɔkl/ sözcüğü, yerleşme sürecinde kaynak dil etkisine ilişkin önemli bulgular sunmaktadır. Arapçadan Türkçeye geçen <عقل> /ʃaql/ (Tr. *akıl*) sözcüğünde sonsesteki /ql/ dizimi, Türkçede /w/ türemesi yoluyla iki sesleme dağıtılmıştır³⁶. Ar. /ʃaql/ sözcüğü için Türkçede */akl/ adayı elenmiş ve ses dizgesine uygun yapıdaki /a.kuwl/ biçimi seçilmiştir. <Akıl> sözcüğünde onarılan /kl/ sonsesi, Tr. /mɔnɔkl/ (*monokl*) biçiminde ise değişime uğramamıştır (57a).

(57)'de sunulan genel karşılaştırma, Türkçede aynı ZZ]_σ onarımlarına ilişkin düzensiz yerleştirme biçimlerini açık biçimde yansıtmaktadır. Bu tür örnek grupları, sözcük geçişlerinde dilbilimsel etkenler dışında doğrudan gözlemlenemeyen toplumsal, politik ya da tarihsel etkilerin varlığına işaret etmektedir.

Fr. /kɔmɑ̃d/ sözcüğünde geniz ünlüsünün oluşturduğu /ɑ̃/→/an/ standart onarımı, sonseste /nd/ ünsüz dizimine yol açmaktadır. Türkçede sözcük sonunda meydana gelen /a/ türemesi ile bu sonses yapısı engellenmiş ve /kumanda/ biçimi yerleşmiştir. Türemedeki

³⁵ Ağaç malzemenin biçim değiştirmesini önlemek için körağacın iki yüzüne, elyaf yönleri körağaca çapraz veya 45 derece eğik, aynı kalınlıkta astar kaplama ve yüz kaplama yapıştirilerek elde edilen tabla anlamında mimarlık terimi (Güncel Türkçe Sözlük, 2011)

³⁶ /q/ ünsüzünün bulunmadığı Türkçede bu ünsüz /k/ sesiyle karşılanarak yerleşmiştir (/ql/→/kl/).

ünlünün seçiminde bir önceki seslemdeki /a/'nın ilerleyici etkisi açık biçimde görülmektedir (58).

(58) Fr. /kɔmãd/ → /kumanda/ * /kɔmant/ * /kɔmand/

Öte yandan, sözlük taramaları yoluyla ulaşılan ve aynı /nd/ sonsesine sahip /eurɔbɔnd/, /tajland/ ve /trend/ sözcüklerinde ses dizgesine aykırı bu dizimlerin değişmeden alıntılandıkları saptanmıştır.

4.1.2.4. Ünlü Silmeleri

Her ünlünün seslemsel değere sahip olduğu Türkçede, seslem sayısının düşürülmesine yönelik onarımlardan genel olarak kaçınıldığı saptanmıştır. Toplamda 595 alıntı sözcük içerisinde yalnızca 6 örnekte ünlü silmesi meydana gelmiş ve seslem sayısı düşürülmüştür. Türkçede meydana gelen ünlü silmelerine Tablo 13'te yer verilmiştir.

Ünlü	/a/	/ɑ/	/e/	/ɯ/	/i/	/ɔ/-/o/	/œ/	/u/	/y/	/ə/	Σ
Sayı	-	-	2	-	2	-	-	-	-	2	6 (%100)

Tablo 13. Fransızca Sözcüklerde Meydana Gelen Ünlü Silmeleri

(59)'daki örnekler, Türkçenin kaynak dil ünlülerine ilişkin duyarlı yapısını yansıtmaktadır. Fr. /apɑktɔmã/ ve /pɔktɔfœj/ sözcüklerinde /ə/ ünlüleri silinmiş ve Türkçe biçimlerde seslem sayıları düşürülmüştür (59a). Fr. /ə/ ünlüsü, yalnızca bu iki alıntıda silme ile onarılmıştır.

(59)	Fr.		Tr.	
a.	/apɑktɔmã/	→	/apartman/	* /apartuman/
	/pɔktɔfœj/	→	/pɔrtfœj/	* /pɔrtuɯfœj/
b.	/kɔpɑktimã/	→	/kɔmpartuman/	* /kɔmpartman/

Öte yandan kaynak biçiminde /ə/ yerine /i/ ünlüsü bulunan Fr. /kõpaʁtimã/ sözcüğü, Türkçede /kõmpaʁtuman/ biçimini almış ve seslem sayısı korunmuştur (59b). Bu farklılaşmada Fr. /kõpaʁtimã/ sözcüğündeki /i/ ünlüsünün etkisi olduğu varsayılmaktadır.

Aşağıda sunulan iki örnek, Türkçede seslem sayılarına yönelik kararsız onarımlara işaret etmektedir (60). Fr. /abõʁizɛn/ (*aborigène*) sözcüğü, /ʁ/ ve /z/ ünsüzleri arasında yer alan /i/ ünlüsünün silinmesi sonucunda Türkçede /abõʁzin/ (aborjin) biçiminde yerleşmiştir (60a). Fransızcada önses konumlarındaki /ʁ/ ve /z/ ünsüzlerinin Türkçede seslem sınırına taşındığı bu yönelimin aksine Fr. /õʁizinal/ sözcüğünde /i/ ünlüsü korunmuştur (60b).

(60)	Fr.		Tr.		
a.	/abõʁizɛn/	→	/abõʁzin/	* /abõʁizɛn/	<aborjin>
b.	/õʁizinal/	→	/õʁizinal/	* /õʁizinal/	<orijinal>

Fr. /pavijõ/ sözcüğünde, /i/ ünlüsünün silinmesi sonucunda Türkçede /pavjõn/ biçimi yerleşmiş ve /vj/ ünsüz dizimi seslem sınırına taşınmıştır. Benzer silme yönelimi, Fr. /makijaz/ → Tr. /makjaz/ ve Fr. /makijõʁ/ → Tr. /makjõʁ/ örneklerinde gerçekleşmiştir.

Sözcük başında yer alan bir ünlünün silindiği tek örnek, Fr. /elastik/ sözcüğüdür. Kaynak biçimdeki /e/ ünlüsü silinerek seslem sayısı düşürülmüş ve Türkçede /lastik/ biçimi yerleşmiştir. Fransızca madde başı yazımının <elastique> biçiminde olması, süreçte yazımsal etkilerin payı olmadığına işaret etmektedir.

4.2. Alıntılama Sürecinde Yazımsal Etkiler

Bu bölüme kadar incelenen sözcüklerin önemli bir bölümü, alıntılama sürecinde dilbilimsel etkilerin tek başına belirleyici olmadığını açıkça ortaya koymuştur. Türkçede sesbirimsel ve seslemsel düzeyde gözlemlenen kimi alıntılama biçimleri ise yazımsal etkileri ön plana çıkaran belirgin izler taşımaktadır.

Fr. /diplom/ sözcüğü, sözcük sonunda /a/ ünlü türemesi ile Türkçede /diploma/ biçiminde yerleşmiştir. Türkçeye ses dizgesel açıdan tam uyumluluk sergileyen */diplom/ adayının süreçte tam olarak hangi nedenle engellendiği belirsizdir. Aynı zamanda seslem

sayısının artmış olması, sözcüğün Fransızca <diplôme> madde başına ilişkin yazımsal etkileri ön plana çıkarmaktadır (Fr. <e>→Tr. /a/).

Fransızca madde başı yazımlarında çift <|> ünsüzü bulunan <illegal>, <gerilla>, <gorille>, <douille>, <billet> vb. sözcüklere ilişkin Türkçede oldukça düzensiz bulgulara ulaşılmıştır (61).

(61)	Fr.	<>	→	Tr.	<>
a.	/gɔʁij/	<gorille>	→	/gɔʁil/ * /gɔʁij/	<goril>
	/gɛʁija/	<guérilla>	→	/gerilla/ * /gerja/ * /gerija/	<gerilla>
	/gʁij/	<grille>	→	/gril/ * /grij/	<gril>
	/duj/	<douille>	→	/duj/	<duy>
	/bijɛ/	<billet>	→	/bilet/ * /bije * /bijet/	<bilet>
b.	/illegal/	<illégal>	→	/illegal/	<illegal>
	/stɛʁil/	<stérile>	→	/steril/	<steril>
	/mil/	<mille>	→	/mil/	<mil>
	/klɔʁɔfil/	<chlorophylle>	→	/klɔʁɔfil/	<klorofil>

Fr. /gɔʁij/ <gorille> örneğinde, sözcük sonunda /j/→/l/ dönüşümü meydana gelmiş ve sözcük Türkçede /gɔʁil/ biçimini almıştır. Benzer bir /j/]sözcük değişimine Fr. <grille> /gʁij/ (ızgara) örneğinde de rastlanmıştır (61a). Ne var ki bu iki örnek üzerinden /j/ ünsüzünün Türkçede sözcük sonunda değişme eğiliminde olduğunu öne sürmek mümkün değildir. Fr. /grij/ ve /gɔʁij/ sözcüklerinin aksine, Fr. /duj/ <douille> ('ampul soketi') örneğinde sözcük sonundaki /j/ ünsüzü değişmeden korunmuştur. Türkçedeki bu ikili görünüm, sözcük sonundaki /j/ ünsüzlerine yönelik genel bir örüntüden söz etmeyi güçleştirmektedir (61c).

(61)	c.	/j/ → /l/	/ _____] sözcük	Fr. /gʁij/
		KOR-/j/	/ _____] sözcük	Fr. /duj/

Sesbilimsel açıklamaların yetersiz kaldığı diğer bir örnek, Fr. /gɛʁija/ sözcüğüdür. Süreçte Fr. <ll> yazımının Türkçeye doğrudan <ll> biçiminde alıntılandığı ve bu geçişin /ll/ çift ünsüzüne yol açtığı düşünülmektedir. Yazımsal eksende gerçekleşen bu durum, Türkçe ses dizgesine uygun olan */gɛrja/ ve */gɛrija/ adaylarının engellenmesine neden olmuştur. Dolayısıyla Tr. /gerilla/ biçiminin oluşmasında, Fr. madde başı olan <guérilla> yazımının önemli ölçüde etkili olduğu söylenebilir.

Çift <ll> yazımlı alıntılara son örnek olarak Fr. /bijɛ/ <billet> sözcüğü, madde başı yazım benzeşimlerinin doğrudan gözlemlendiği alıntılama örnekleri arasındadır (61a). Kaynak biçimde ikinci seslemin önsesinde yer alan /j/ ünsüzü, Türkçede /l/ ünsüzü ile karşılanmıştır. Sözcükte meydana gelen ikinci değişim ise Türkçede oluşan /t/] sözcük türemesidir. Bu iki ses değişiminin temelinde, Fr. <billet> madde başı yazımında yer alan <ll> ve <t> yazımlarının rol oynadığı son derece açıktır. Süreçte Tr. */bijɛ/ ve */bijet/ adaylarının engellenmiş olması bu varsayımı güçlendirmektedir. Sonuç olarak Fr. /gɔbij/, /bijɛ/, /gɛʁija/ ve /gɔbij/ sözcüklerinde yer alan Fr. <ll> yazımlarının Türkçede /l/ ve /ll/ ile karşılanarak yerleşmiş olması, yazıma ilişkin çeşitli etkilerin varlığını kanıtlamaktadır. Diğer yandan (61b)'deki örnekler, /l/ ünsüzüne sahip tüm alıntılarda bu ünsüzün korunduğunu göstermiştir.

Fr. /avoka/ sözcüğü, sözcük sonunda meydana gelen /t/ türemesi ile Türkçeye /avukat/ biçiminde alıntılanmıştır. Bu örnekte gerçekleşen ünsüz türemesinde, Fransızca <avocat> madde başı yazımının belirgin etkisi gözlemlenmektedir. Yazımsal etkilerin ünsüz türemelerine yansıdığı bir diğer alıntılama örneği, Fr. /nilɔ̃/ sözcüğüdür. Standart GÜ yönelimi doğrultusunda Türkçede seçilmesi öngörülen */nilɔn/ adayı elenmiş ve /j/ türemesi ile /najlɔn/ biçimi yerleşmiştir. Sözcük sonunda rastlantısal biçimde meydana gelerek Türkçede <nylon> madde başına yol açan bu türemenin nedeni, Fr. <nylon> yazımı olarak değerlendirilmiştir.

Fr. /stãdaʁ/ sözcüğü, Türkçede */standar/ adayının engellenmesi sonucunda /standart/ biçiminde yerleşmiştir. Kaynak biçimdeki son seslem [daʁ]σ, Türkçede [dart]σ biçimini almıştır. Sözcük sonunda meydana gelen /t/ türemesinde, Fr. <standard> yazımının etki olasılığı yüksektir.

Türkçeye /kamp/ biçiminde alıntılanan Fr. /kã/ sözcüğü, geniz ünlüsü onarımlarının ötesinde konumlanan bir yerleşme örneğidir. Standart GÜ yönelimi doğrultusunda /kan/ olarak yerleşmesi beklenen Fr. /kã/ sözcüğünde sonseste rastlanan /mp/ diziminin sesbilimsel

çerçevede betimlenmesi olası değildir. Öte yandan, sözcüğün <camp> biçimindeki madde başı yazımında bulunan <mp>'nin, Türkçede /mp/ ünsüzlerine dönüşerek yerlileşmede sesbirimsel nitelik kazandıkları görülmektedir.

Fransızcada <port> yazımı, [pɔʁ]σ seslemine karşılık gelmektedir. Bu noktada yazımsal etkilere dayalı bir diğer sözcük geçişi, Fr. /pasɔʁ/ örneğidir. Türkçede /a/ ve sözcük sonunda /t/ türemesi yoluyla üzere iki sesbirim eklenen bu alıntı, /pasapɔrt/ biçimi ile yerlileşmiştir. Fr. <passport> madde başı yazımındaki <e>, Türkçede <a> ile karşılanmış ve /a/ ünlüsünün türemesine neden olmuştur. Yazımdaki bu geçiş sonucunda Fr. <passee...> → Tr. [pa]σ[sa]σ dönüşümü gerçekleşmiştir. Bu türeme, Türkçenin seslem yapılarına uygun olmasına karşın */pasɔr/ ve */pasɔrt/ adaylarının seçilmediğini ve seslem sayısının arttığını ortaya koymaktadır.

Fr. <passport> sözcüğünün aksine, Fr. /ʁɔʁ/ <report> sözcüğündeki [pɔʁ]σ seslemi Türkçede korunmuş ve /rapɔr/ biçimi yerlileşmiştir. Fr. <report> sözcüğünde <port> yazımının sözcük sonunda /t/ ünsüz türemesine yol açmamış olması, yazıma dayalı düzensiz yerlileştirmelere örnektir.

Fr. /tʁamwɛ/ <tramway> sözcüğü, tek seslemde üç farklı ses olayı gözlemlenen özel bir alıntılama örneğidir. Tr. /tramvaj/ sözcüğünde meydana gelen değişimler sırasıyla /w/→/v/, /ɛ/→/a/ ve sözcük sonunda /j/ türemesidir. Kaynak biçimdeki [wɛ]σ seslemine dönüşmüş olması, ses çevresel herhangi bir nedene ile açıklanamamaktadır. Öte yandan Tr. <tramvay> sözcüğünün Fr. <tramway> ile son derece yüksek benzerlikte olması, iki dilde madde başı yazımlar arasındaki derin yakınlığa işaret etmektedir. Bu bulgu, yazıma dayalı alıntılarının alıcı dil sesletimleri üzerindeki belirgin etkilerine ışık tutmaktadır.

Fr. /kao/ sözcüğü, Türkçede sözcük sonunda -ilk aşamada tamamıyla rastlantısal görünen- /s/ türemesi ile yerlileşmiştir. Kaynak dilde madde başı <chaos> yazımı incelendiğinde, Türkçede /kaos/ <kaos> biçiminin oluşma nedeni netlik kazanmaktadır.

Sözcük sonunda yazım kaynaklı gerçekleşen ünsüz türemelerinde benzer bir örnek, Fr. /pake/ sözcüğüdür. Türkçede kaynak biçime son derece yakın olan */pake/ adayı seçilmemiş ve sözcük sonunda /t/ türemesi ile /paket/ biçimi yerlileşmiştir. Bu örnekte ise Fr. <paquet> madde başında yer alan <t>'nin yerlileşme sürecine katıldığı açık biçimde görülmektedir.

Aşağıdaki örnekler, Türkçedeki Fransızca alıntılarının sözcük başında /trɔ/ dizimi ile yerlileşebildiklerini ortaya koymaktadır (62a). Buna karşın Fr. /trɔma/ sözcüğünün Türkçeye /travma/ biçiminde alıntılandığı görülmektedir. Sözcükte /o/ ünlüsüne sahip [trɔ]σ seslemi, Türkçede *[trɔ]σ seslemi yerine [trav]σ seslemi ile karşılanmış ve */trɔma/ adayı engellenmiştir (62b).

(62)	Fr.	< >	Tr.	< >	
a.	/trɔ̃bɔn/	<trombone>	→	/trɔ̃mbɔn/	<trombon>
	/trɔ̃pet/	<trompette>	→	/trɔ̃mpet/	<trompet>
b.	/trɔma/	<trauma>	→	/travma/	*trɔma/ <travma>

Tr. /travma/ biçiminde sözcük başında gözlemlenen /trɔ/→/trav/ dönüşümünün, Fr. <trauma> ve Tr. <travma> madde başları arasındaki yakınlık nedeniyle yazımsal düzeyde gerçekleşme olasılığı son derece yüksektir.

Fr. /mekanizm/ sözcüğü, sözcük sonunda meydana gelen /a/ türemesi sonucunda Türkçeye /mekanizma/ biçiminde alıntılanmıştır. Fr. <mécanisme> yazımı, süreçte Fr. <e>→Tr. /a/ dönüşümünü tetikleyerek ve Türkçede <mekanizma> madde başının oluşmasına yol açmıştır.

Fr. /parfɔ̃/ sözcüğünde ise geniz ünlülerine ilişkin farklı bir yerlileşme yönelimine rastlanmıştır. Kaynak biçimdeki /a ve /ɔ̃/ ünlüleri, yükseklik açısından uyumlu ancak devinim açısından aykırı görünümündedir. Türkçede */parfɔ̃n/ ve */parfɔ̃n/ adaylarının elendiği ve tüm ünlü uyumlarına aykırılık sergileyen /parfym/ biçiminin yerlileştiği görülmektedir. Sözcükte meydana gelen /ɔ̃/→/ym/ dönüşümü, Tr. <parfüm> ve Fr. <parfum> madde başı yazımları arasındaki yakınlık çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Yukarıda sunulan madde başı benzerliklerine ilişkin bulgular, Türkçedeki pek çok Fransızca sözcükte yazımsal etkilerin doğrudan rol oynayabildiklerini ortaya koymaktadır.

4.3. İki Ünlü Dizimleri ve Seslemsel Görünümler

Büyükçül Önses İlkesi çerçevesinde, bir önsese sahip olmayan [Ü]σ, [ÜZ]σ, [ÜZZ]σ vb. yapıdaki seslemler Türkçede yalnızca sözcük başında bulunabilmektedir. Buna karşın içseste

bu tür seslemlere sahip olan *teori, fermuar, laik, protein, fuar* vb. pek çok alıntı sözcük, seslemsel sorunlara yol açan iki ünlü dizimleri ile yerlileşmiştir. Söz gelimi Fransızcadan alıntılanan *laik* sözcüğü, Güncel Türkçe Sözlük (TDK, 2011)'deki *laik* madde başı yazımı çerçevesinde /laik/ biçiminde yerlileşmiştir. Bu sözcükte oluşan [ZÜ]_σ[ÜZ]_σ seslem kuruluşu, ünlü kayması bulunmayan Türkçenin seslem yapılarına aykırıdır.

Ünlü kayması, tek bir seslemin çekirdeğini oluşturan iki farklı ünlü arasındaki ses geçişidir. Bu nedenle zorunlu olarak aynı seslem içinde gerçekleşen ünlü kaymaları, vurguyu değiştiremez. Her ünlünün tek başına seslemsel nitelikte olduğu Türkçede ünlü kayması bulunmamaktadır. Dolayısıyla madde başı yazımlarında yan yana iki ya da daha fazla ünlü bulunan tüm alıntı sözcüklerde, bu ünlülerin ayrı seslemlerde değerlendirilmesi zorunludur.

Öte yandan, Türkçede aynı iki ünlü arasında konumlanan <ğ>'nin ünlü uzaması ile gösterilmesi, bu yazıbirimin temel özelliği olan vurgu değiştirme özelliğine aykırıdır. Bu doğrultuda iki ünlü arasındaki <ğ>, ikici ünlünün sesletiminde sözcük içi vurguyu doğrudan etkilemektedir.

Türkçenin Sıklık Sözlüğünde iki ünlü ile yerlileşmiş olan toplam 25 alıntı sözcük saptanmıştır. Bu örneklerdeki iki ünlü dizimlerinde ilk ünlüler Ü₁ ve ikinci ünlüler Ü₂ imleri ile sunulmuştur. En fazla örneğe sahip iki ünlü grubu, 15 alıntı sözcük ile <e>'nin Ü₁ konumunda olduğu dizimlerdir. Hiçbir alıntı sözcükte, <ı>, <ö>, <u> ve <ü> ünlüleri Ü₂ konumunda yer almamıştır. Ayrıca Türkçede <ı> ve <ö>'nün diğer ünlüler ile herhangi bir konumda dizime girmediği görülmüştür (Tablo 14).

<Ü ₁ Ü ₂ >	<a> (7)	<e> (3)	<ı>* (Ø)	<i> (2)	<o> (13)	<ö> (Ø)	<u> (Ø)	<ü> (Ø)
<a> (2)	<aa> -	<ae> -	<ai> -	<ai> <i>laik</i>	<ao> <i>kaos</i>	<aö> -	<au> -	<aü> -
<e> (15)	<ea> <i>ideal</i> <i>reaksiyon</i> <i>reaktör</i> <i>seans</i>	<ee> <i>nükleer</i> <i>reel</i>	<ei> -	<ei> <i>protein</i>	<eo> <i>arkeoloji</i> <i>feodal</i> <i>geometri</i> <i>geometrik</i> <i>ideoloji</i> <i>ideolojik</i> <i>teori</i> <i>teorik</i>	<eö> -	<eu> -	<eü> -
<ı>* (Ø)	<ia> -	<ie> -	<iı> -	<iı> -	<iö> -	<iü> -	<iu> -	<iü> -
<i> (1)	<ia> -	<ie> -	<iı> -	<ii> -	<io> <i>karbondioksit</i>	<iö> -	<iu> -	<iü> -
<o> (4)	<oa> <i>koalisyon</i>	<oe> -	<oi> -	<oi> -	<oo> <i>kooperatif</i> <i>koordinasyon</i> <i>mikroorganizma</i>	<oö> -	<ou> -	<oü> -
<ö>* (Ø)	<öa> -	<öe> -	<öı> -	<öi> -	<öö> -	<öü> -	<öu> -	<öü> -
<u> (2)	<ua> <i>puan</i> <i>fuar</i>	<ue> -	<ui> -	<ui> -	<uo> -	<uö> -	<uu> -	<üü> -
<ü> (1)	<üa> -	<üe> <i>entelektüel</i>	<üı> -	<üi> -	<üo> -	<üö> -	<üu> -	<üü> -

Tablo 14. Türkçede İki Ünlü Dizimi ile Yerleşmiş Sözcükler (TSS)

Türkçede <io> yazımı, düzensiz görünüşleri nedeniyle seslem sınırlarında çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Fr. /karbõndiõksid/ <carbõndioxyde> sözcüğünde <io> ünlülerinin onarılmaması sonucunda Türkçede /karbõndiõksit/ <karbondioksit> biçimi yerleşmiştir. Öte yandan Fr. /akõrdeõ/ <accordéon> sözcüğünün, Türkçeye /j/ ünsüzü ile /akõrdijõn/ biçimi ile alıntılandığı görülmektedir. Tr. <akordiyon> madde başında her biri birer ünlüye karşılık gelen <i> ve <o> arasında meydana gelen <y>, Türkçede iki ayrı seslem oluşturan /i/ ve /õ/ ünlülerinin

ses dizgesine uygun biçimde alıntılanmasını sağlamıştır. İt. /viola/→Tr. /vijola/ alıntı örneği, iki ünlü dizimlerinde düzensiz onarımlara ek bir bulgudur. Türkçede <iyo> ile onarılan bu sözcük, <viyola> biçimini almıştır. İt. <viola> madde başındaki <io> yazımına karşılık Türkçede /i/ ve /o/ ünlüleri arasında meydana gelen /j/ (<y>) türemesi, Fr. /kɑ̃bɔ̃ndiɔksid/ sözcüğünde gerçekleşmemiştir. Bu durum, <karbondioksit> sözcüğünde bulunan seslem sorununun temel nedenidir.

İki ünlü dizimlerine sahip kimi madde başı gösterimleri, Türkçede sözlüksel sorunlara yol açmaktadır. Örneğin Fr. /pedjatri/ <pédiatrie> sözcüğü, Güncel Türkçe Sözlük (TDK, 2011)'de <pediyatri> madde başı ile gösterilirken, Türkçenin Alıntılar Sözlüğü (Karaağaç, 2015)'te <pediatri> madde başı ile gösterilmiştir. Bu gösterimler, Türkçede /pedijatri/ ve /pediatri/ olmak üzere iki belirsiz adayın oluşmasına neden olmaktadır.

TSS sözcükleri içerisinde ötümlü dudak-damak daralma ünsüzü /ɥ/ bulunan tek alıntı, Fr. /ɛ̃telektɥel/ sözcüğüdür. Sözcüğün <intellectuel> madde başı yazımında /ɥel/ diziminin karşılığı olan Fr. <ue>, Türkçeye <üe> biçiminde alıntılanmıştır. Tr. /entelektyel/ biçiminde yer alan /ye/ ünlülerinin oluşum sürecinde, <entelektüel> madde başına yansımış olan Fr.<ue>→Tr.<üe> yazımının etkili olduğu görülmektedir.

Kaynak biçimlerinde /ɥel/ dizimi bulunan (TSS dışındaki) diğer Fransızca alıntılarını, benzer iki ünlü dizimi ile yerlileştikleri bulgulanmıştır (63).

(63)	Fr.	<>	Tr.	<>
	/sɥed/	<suède>	/syet/	<süet>
	/aktɥel/	<actuel>	/aktyel/	<aktüel>
	/ʁitɥel/	<rituel>	/rityel/	<ritüel>
	/sɛksɥel/	<sexuel>	/seksyel/	<seksüel>

Çıkış biçimi bakımından /y/ ünlüsü ile son derece yakın olan [+dudaksıl] ünsüz /ɥ/'nin bulunduğu tüm alıntılarını Türkçede [+ ötümlü, +dudaksıl] /y/ ünlüsü ile karşılanmış olması, Ayırıcı Özellikler kuramı çerçevesinde tutarlı bir yönelimdir. Bu yerlileştirme örüntüsünde çıkış biçiminin belirgin etkisi bulunmaktadır.

İki ünlü dizimlerinde bir başka alıntı grubu, ikiz (çift) ünlü dizimine sahip örneklerdir. Bu alıntı grubundaki iki ünlü dizimlerinin Ü₁ ve Ü₂ konumlarında aynı ünlüler bulunmaktadır. TSS sözcükleri arasında bu grupta yalnızca 5 örnek yer almaktadır (64).

(64)	/ee/ <ee>	/oo/ <oo>
	<reel>	<kooperatif>
	<nükleer>	<koordinasyon>
		<mikroorganizma>

Tablo 14’te sunulan örnekler, Türkçede iki ünlü dizimi ile yerleşmiş tüm sözcüklerdeki belirgin seslem sorunlarını ortaya koymaktadır. Bu durumun temel nedeni, sözcüklerin madde başı yazımlarında yer alan ünlülerin yol açtığı aykırı seslem yapılarıdır. Bu grupta yer alan alıntıların Türkçenin ses dizgesine uygun önerileri için bkz. Bölüm 5.

4.4. İstatistiksel Veriler

Bu çalışmanın örneklem evrenini oluşturan 595 Fransızca sözcük, çözümleme aşamasında ilk olarak alıntı gruplarına ayrılmış ve daha sonra tekil mercekte ayrıca incelenmiştir. Bu yolla hem küçük düzeydeki verilerin netleştirilmesi amaçlanmış hem de ortaya çıkan son tablo aracılığıyla sayısal veriler değerlendirilmiştir. Aşağıda Fransızca sözcüklerin etiket grup ve örnek sayıları sunulmuştur (Tablo 15). Etiketlerin dağılımsal görünümleri, 5. *TARTIŞMA* ve *SONUÇ* bölümünde ele alınarak yorumlanmıştır.

Alıntı Sözcük Grubu	Etiketler	Sözcük Sayısı
Standart	ST	265
Geniz Ünlüsü (Toplam)	GÜ	153
Geniz Ünlüsü - Alternatif Yerleştirme	ALT-GÜ	25
Sonste Ötüm Aykırılığı	AYK-ÖT-SONS	21
Sonste Ötüm Onarımı	KOR-ÖT-SONS	13
Ünlü Değişmesi	DE-Ü	36
Ünsüz Değişmesi	DE-Z	38
Ünlü Türemesi	TÜR-Ü	50
Ünsüz Türemesi	TÜR-Z	17
Ünlü Silmesi	SİL-Ü	6
Ünsüz Silmesi	SİL-Z	3
İki Ünlü Dizimi	İÜ	25
Önste İki ve Fazla Ünsüz	/ZZ(Z)/-ÖNS	70
Üç ve Dört Ünsüz Dizimi	/ZZZ(Z)/	26
Ötümlüleşme	ÖTL	13
Ötümsüzleşme	ÖTS	11
Benzeşme	BEN	19
Yazımsal Etkiler	YAZ	25
Örneklem Evreni (Toplam)		595

Tablo 15. Etiketleri ve Örnek Sayıları ile Fransızca Kökenli Sözcükler

5. TARTIŞMA

Bu tez çalışması, Türkçedeki Fransızca kökenli alıntıların sesletim ve madde başı yazımları arasında derin karşıtlıklar bulunduğunu ortaya koymuştur. Yerleşmiş biçimlerin sözlük gösterimlerindeki sorunların temelinde, iki dilin ses dizgesi arasındaki farklılıklar rol oynamaktadır.

5.1. Ötüm Olgusu

Yerleşmede ötüm özelliklerine ilişkin bulgular, Türkçede (Fransızca birimler için) ötümlüleşme ya da ötümsüzleşme üzerine sistemli bir yönelim olmadığını göstermiştir. Türkçe seslemlerde sonseste engellenen /b/, /dʒ/, /d/, /g/ ünsüzlerinin genel görünümleri düzensiz niteliktedir. Sonseste ötüm (ÖT-SONS) kuralına aykırılığı bulunan 34 Fransızca sözcükten yalnızca 13 sözcüğün onarıldığı saptanmıştır.

ÖT-SONS kural aşımaları, yalnızca Fr./*antibiotik*/→Tr./*antibiyotik*/ ve Fr./*komãd*/→Tr./*kumanda*/ alıntılarında ünlü türemeleri ile giderilmiştir. Diğer 11 ötümsüzleşme örneği içinde 10 örnek, doğrudan sonsesteki /b/, /dʒ/, /d/, /g/ ünsüzlerinin değiştirilmesine (DE-Z+ÖTS) yöneliktir. Onarılmayan 21 örnekte Türkçenin ötüm sınırlılığı kuralı geri planda kalmış ve yerleşmeler aykırı biçimde gerçekleşmiştir. Sonseste /b/ ve /dʒ/ ve görece /d/ ünsüzlerinin engellenmesine yönelik Türkçede güçlü bir eğilim bulunurken, /g/ ünsüzü için bu oran çok daha düşük kalmıştır. Çalışma bulguları, Türkçe ses dizgesinin ötüm denetimlerinde etkisiz kaldığını göstermektedir.

5.2. İki Ünlü Dizimleri ve Öneriler

Türkçede sonsesi bulunmayan bir seslemin önsesi bulunmayan bir seslem ile sınır oluşturduğu sözcüklerde, ünlüler arasındaki geçişlerin gösterimi <ğ> yazıbirimi ile sağlanmaktadır (bkz. *değer*, *beğenmek*, *değil*, *eğim*, *soğan*, *doğan*, *boğum*, *uğur* vb.). Buna karşın kaynak biçimlerinde iki ünlü dizimi bulunan 25 sözcüğün tamamının, Türkçe sözlüklerde Fransızca yazımlarına benzer biçimde gösterildiği belirlenmiştir. İki ünlü dizimli tüm alıntı sözcükler, ses dizgesine aykırı bu gösterimleri nedeniyle Türkçede seslem sorunlarına yol açmaktadır.

Türkçenin kendi sözcüklerinde olduğu gibi, iki ünlü dizimli alıntıların yazımlarında <ğ> ve <y>'ye yer verilmesi, seslem sınırlarının netleşmesi adına yüksek öneme sahiptir. Bu sözcük grubu için başlıca öneriler Tablo 16'da sunulmuştur.

Güncel Yazım	Önerilen Yazım
<laik>	<layik>
<kaos>	<kağos>
<ideal>	<ideğal>
<reaksiyon>	<reğaksiyon>
<reaktör>	<reğaktör>
<seans>	<seğans>
<nükleer>	<nükleğer>
<reel>	<reğel>
<protein>	<pireteyin>
<arkeoloji>	<arkeğoloji>
<feodal>	<feğodal>
<geometri>	<geğometri>
<geometrik>	<geğometrik>
<ideoloji>	<ideğoloji>
<ideolojik>	<ideğolojik>
<teori>	<teğori>
<teorik>	<teğorik>
<karbondioksit>	<karbondiyoksit>
<koalisyon>	<koğalisyon>
<kooperatif>	<koğoperatif>
<koordinasyon>	<koğordinasyon>
<puan>	<puvan> ³⁷
<fuar>	<fuvar>
<entelektüel>	<entelektüğel>

Tablo 16. İki Ünlü Dizimleri İçin Madde Başı Önerileri

³⁷ Türkçede <puan> ve <fuar> sözcükleri için <puvan> ve <fuvar> yazımlarının önerilme nedeni, Fransızcadaki /Zwa/ dizimlerine ilişkin düzensiz yerleşme biçimlerinde tutarlılığın sağlanmasıdır. Bu alıntı grubunda /...Zw.../→/...Zuv.../ biçiminde yerleşen örnekler, iki ünlü dizimlerinin engellenerek ses dizgesine uyarlandığı biçimlerdir (bkz. 33a).

Yukarıdaki önerilerde yer alan <ğ> ve <y> yazıbirimleri, aynı zamanda ünlüler arasındaki vurgu geçişlerinin belirginlik kazanmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca söz gelimi Türkçede <reğel> biçiminde önerilen yeni yazım yoluyla, sözcüğün Fransızca madde başı olan <reel> ile aynı yazıma sahip olmasının önüne geçilebilecektir.

Türkçede /Ü1/ ya da /Ü2/ konumunda /i/ bulunan dizimler için, ünlü geçişlerinde damaksıllaşma olgusunu yansıtan <Ü1yi> ve <iyÜ2> yazımları önerilmiştir (<proteyin>, <layik>, <karbondiyoksit> vb.). Bu öneri yoluyla, seslem sınırlarının yazımsal düzeyde de belirginleştirilmesi hedeflenmiştir. Ek olarak Türkçede benzer yazıma sahip diğer sözcükler (<beyin>, <deyim>, <ayin> vb.) ile uyumlu madde başları oluşturulmuştur. Kalan iki ünlü dizimlerinin tamamına yakını için <ÜğÜ> yazımları önerilmiştir.

Önerilerde ses dizgesel sınırlılıkların merkeze alınmasının temel nedeni, Türkçede konuşma sesleri ve yazıbirimler arasında bulunan yüksek bağıntıdır. Bu gösterimler doğrultusunda, ünlü kayması bulunmayan Türkçede farklı seslemlerde yer almak zorunda olan ünlülerin yazımlarının onarılması ve alıntı söz varlığının D1 ses dizgesine daha uygun biçimlere dönüştürülmesi amaçlanmıştır.

5.3. Ünsüz Yığılmaları

Türkçede sözcük başı ve önsesteki ünsüz yığılmalarının sesletimde [u] ve [i]'ye yol açtıkları, alanyazında çeşitli çalışmalar yoluyla bulgulanmıştır (Kabak, 2011; Kılıç ve Kılıç, 2012; Kunduracı, 2020). Fransızca sözcüklerde meydana gelen 50 ünlü türemesinin büyük bölümü, üç ünsüzlü yığılmaların onarılmasına yöneliktir. Bu onarımlar, genellikle içeste ve seslem sınırlarında gerçekleşmiştir. Diğer yandan toplamda 70 alıntı sözcük, çoğunluğu sözcük başında olmak üzere iki ve üç ünsüzden oluşan yığılmalar ile yerleşmiştir.

Türkçe ve Fransızca madde başları, sözlükler üzerinden karşılaştırılmalı olarak incelenmiş ve tıpkı iki ünlü dizimlerinde olduğu gibi ünsüz yığılmalarında da temel sorunun yazımsal düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ünsüz yığılmalarına karşı seslemsel denetimlerin temelde etkisiz kalmış olması, süreçte Türkçe ses dizgesinin rolünün sorgulanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Türkçe sözlüklerde sözcük başındaki tüm ünsüz yığılmalarının ünlüler ile birlikte gösterilmesi gerekliliği, çalışmanın bulgularını desteklemektedir.

Sesletim ve madde başı yazımları arasındaki uyumsuzlukların giderilmesini sağlamak amacıyla, [sözcük /ZZ(Z)/ grubundaki başat örnekler için yeni yazım önerileri Tablo 17’de sunulmuştur.

Güncel Yazım	Önerilen Yazım
<prens>	<pirens>
<tren>	<tiren>
<pratik>	<piratik>
<gri>	<giri>
<grev>	<gırev>
<gram>	<gıram>
<telgraf>	<telgıraf>
<frekans>	<fırekans>
<kriz>	<kırız>

Tablo 17. Önses Ve Sözcük Başı Ünsüz Yığılmaları İçin Madde Başı Önerileri

Sözcük başında bulunan kimi ünsüz yığılmalarının sesletimi, Türkçede işitsel düzeyde iki farklı aday ortaya çıkarmaktadır. Söz gelimi yığılma dizimindeki ünsüzlerden birinin [+dudaksıl] olduğu /prɔblem/, /prɔfesɔr/, /prɔfesjɔnel/, /prɔfil/, /prɔgram/, /prɔze/, /prɔsedyr/, /prɔtein/ vb. alıntılarda sözcük başında [u] ve [u] seslerinden hangisinin oluştuğu netlik kazanmamıştır. Bu aşamada [+dudaksıl] özellikteki /p/ ve /ɔ/ arasındaki /r/ ünsüzünün, kendi öncülünde [+yuvarlak] /u/ ünlüsünü meydana getirme olasılığı yüksektir.

5.4. Ünsüz Türemeleri

Sayca düşük kalan ünsüz türemesi bulguları, alıntılama sürecinde Türkçe ses dizgesinin neredeyse etkisiz kaldığını göstermektedir. Türkçede gerçekleşen 17 ünsüz türemesinin tamamı, ses dizgesel sınırlılıklar ve ses çevresel etkilerin dışında kalan yerlileşme örnekleridir. (35)’te sunulan sözcük geçişleri, madde başı yazımlarının belirleyici rolünü açık biçimde ortaya koymuştur.

5.5. Ünlü Türemeleri ve Ünlü Uyumu

Ünlü türemeleri, alıntılama sürecinde ünlü uyumlarına ilişkin en net veriyi sunan grup olmuştur. Çalışmanın 4.1.2.3. *Ünlü Türemeleri* bölümünde erişilen bulgular, yerlileşme

biçimlerinde Türkçenin ünlü uyumlarının büyük ölçüde yok sayıldığına işaret etmektedir. Ardıl ve öncül konumlarda meydana gelen ünlü türemeleri, Türkçede devinim ve yuvarlaklık uyumlarının her ikisine de aykırı biçimde alıntılanmış çok sayıda örneğin bulunduğunu göstermiştir (bkz. Tablo 11 ve Tablo 12).

Ünlü türemeleri içerisinde en yüksek oran, %64 pay ile /i/, %14 pay ile /a/ ve %13 pay ile /u/ ünlüsüne aittir. Bu oranlar, üç farklı dilin alıntılarında ünlü türemelerini inceleyen Uffmann (2006)'nın kapsamlı bulgularına oldukça yakındır (bkz. 2.1.2.2. *Sesbilimsel Yaklaşım*). Türkçede ünlü türemesi gerçekleşen toplam 50 alıntı sözcükte

- /a-/a/ öncülünde 8 /i/ türemesi (aykırı devinim ve yükseklik)
- /a-/a/ ardılında 9 /i/ türemesi (aykırı devinim ve yükseklik)
- /ɔ-/o/ öncülünde 16 /i/ türemesi (aykırı devinim, yükseklik ve yuvarlaklık)
- /a-/a/ öncülünde 6 /u/ türemesi (aykırı yuvarlaklık)
- /a-/a/ ardılında 2 /u/ türemesi (aykırı yuvarlaklık)
- /a-/a/ ardılında 1 /ɔ/ türemesi (aykırı yuvarlaklık)

meydana gelmiştir. Özellikle /a/ türemelerinin /a/, /e/, /i/ ve /ɔ/ ardılında neredeyse eşit oranda gerçekleşmesi, ünlü türemelerine ilişkin çarpıcı bulgular arasındadır.

(50)'de sunulan yerleşme biçimleri, süreçte ünlü uyumlarının etkisiz kaldığına işaret eden diğer bulgular olmuştur. Ek olarak Fransızcadaki œʁ]sözcük dizimlerinin Türkçede /a/, /e/ ve /ɔ/ ünlüleri ardılında varlığını koruyabildiği görülmüştür (50a).

(30)'daki örnekler, Türkçede /(Ü)tr/]sözcük biçimlerindeki /tr/ dizimleri arasında oluşan ünlülerde ayırıcı özelliklerin belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Madde başlarında sözcük sonunda gösterilen <tr> yazımları, Türkçenin seslem yapılarına aykırıdır. Bu alıntı grubu için öneriler, Tablo 18'de sunulmuştur.

Güncel Yazım	Önerilen Yazım
<guatr>	<guğatır>
<psikiyatr>	<pisikiyatır>
<amfiteatr>	<amfiteğatır>
<nötr>	<nötür>
<fötr>	<fötür>
<titr>	<titir>

Tablo 18. Sözcük Sonu /tr/ Dizimleri İçin Madde Başı Önerileri

Ünlü uyumları bütünsel olarak incelendiğinde, 19 örnekte devinim ve 8 örnekte yükseklik uyumunun belirleyici olduğu toplam 27 alıntıya ulaşılmıştır. Devinim uyumlarındaki 9 ünlü değişimi gerileyici ve 11 ünlü değişimi ilerleyici yönde meydana gelmiştir. Yükseklik uyumu bulgulan 8 örnekte ise ilerleyici ve gerileyici ünlü değişimleri eşit sayıda (4-4) gerçekleşmiştir.

Dudak ünlülerinde gözlemlenen kimi değişim ve türemelerde, yuvarlaklık uyumu yerine [+dudaksıl] ünsüzlerin çıkış biçimi özellikleri etkili olmuştur (Fr. /dəviz/→Tr. /dəviz/, Fr. /vapœʁ/→Tr. /vapür/, Fr. /klœb/→Tr. /kulyp/ vb.). (48)'de sunulan əm]sözcük → um]sözcük ve KOR- əm]sözcük yönelimleri, Fransızca alıntılar üzerinde etkisiz kalan yuvarlaklık uyumuna başlıca örneklerdir. Bu doğrultuda herhangi bir örüntü niteliği yansıtmayan yuvarlaklık uyumu, süreçte oldukça düzensiz ve zayıf görünümündedir.

Sranan dilinin alıntılarını inceleyen Alber ve Plag (2001), sözcük sonunda düzenli biçimde gözlemlenen ünlü türemelerinin, genel olarak D1 seslem yapısının korunmasına yönelik gerçekleştiğini aktarmıştır. Buna karşın Fransızca alıntılarda gerçekleşen ünlü türemelerinin büyük çoğunluğu, (Uffmann'ın bulgularının aksine) Türkçenin seslem yapısının korunmasına yönelik değildir. Türkçede 32 /i/ türemesi arasında yalnızca 14 örnekte aykırı seslemler onarılmıştır (Tr. /antibijötik/, /bijölözi/, /bijölözük/, /dijalektik/, /dijalög/, /dijet/, /fönsijön/, /fönsijön/, /gardijan/, /iskelet/, /istasjön/, /istatistik/, /ölimpijat/, /ritim/). Bu oran, toplam sayının yarısının da altında kalmıştır.

Üç ünsüzlü dizimlerin 9 örnekte /i/ türemesi ile engellendiği görülmüştür (Tr. /aksijön/, /direksijön/, /enfeksijön/, /köleksijön/, /reaksijön/, pansijön/, /şampijön/, /tansijön/, /versijön/).

Bu örneklerde meydana gelen türemelerin, dizimlerdeki ünsüzlerin eklenmelerine dayalı akustik etkiler altında oluştuğu düşünülmektedir. /u/ türemelerinin tamamına yakını, /ɑ/ ünlüsü çevresindedir. Şaşırtıcı biçimde ünlü uyumlarına en aykırı türemeler, en yüksek orana sahip /i/ ünlüsü ile gerçekleşmiştir.

5.6. Seslemsel Görünümler

Fransızca alıntılarda hem önses hem de sones konumlarındaki çeşitli ünsüz yığılmalarının, Türkçede çeşitli ünlü türemeleri ile engellendiği saptanmıştır (Tablo 19). Ne var ki Türkçe ses dizgesine aykırı yerleşmiş pek çok örnekte seslem yapılarının korunmasına yönelik bu onarımların gerçekleşmediği görülmüştür.

Fransızca IPA	Türkçe IPA	Fransızca Madde Başı	Türkçe Madde Başı	Seslemsel Onarım
/skələt/	/iskelet/	<squelette>	<iskelet>	
/stasjõ/	/istasjõn/	<station>	<istasyon>	∅ → /i/ / [___ sözcük
/statistik/	/istatistik/	<statistique>	<istatistik>	
/ʁitm/	/ritim/	<rythme>	<ritim>	∅ → /i/ / [Z ___ Z] σ
/kilõmetʁ/	/kilõmetre/	<kilomètre>	<kilometre>	
/metʁ/	/metre/	<mètre>	<metre>	∅ → /e/ / [___] sözcük
/kabl/	/kablõ/	<câble>	<kablo>	∅ → /ɔ/ / [___] sözcük
/kõmãd/	/kumanda/	<commandé>	<kumanda>	
/õʁkẽstʁ/	/õrkestra/	<orchestre>	<orkestra>	∅ → /ɑ/ / [___] sözcük
/paʁadigm/	/paradigma/	<paradigme>	<paradigma>	

Tablo 19. Fransızca Alıntılarda Seslem Onarımlarına İlişkin Başat Örnekler

İki ünlü dizimleri (25 sözcük) ve önseste ünsüz yığılması (70 sözcük) ile yerleşen örneklerin yüksek oranda olması, Türkçede seslemsel düzeydeki denetimlerin yetersiz kaldığını göstermiştir.

6. SONUÇ

Türkçenin Sıklık Sözlüğü içerisindeki Fransızca kökenli alıntıların incelendiği bu çalışmada, Türkçedeki yerleştirme yönelimlerinin sesbilimsel betimleme yöntemi ile ortaya konması amaçlanmıştır. Araştırmanın sonuçları aşağıda sunulmuştur:

i. Fransızca alıntı sözcüklerde gözlemlenen ses değişimleri üzerinde Türkçe ses dizgesinin denetleyici yönü, beklenenin oldukça altında kalmıştır. Ünlü ve ünsüz türemelerinin yüksek oranda rastlantısal biçimde gerçekleşmesi ve kaynak dildeki aynı yapıların düzensiz yerleştiği örnekler, ses dizgesel etkilerin en zayıf kaldığı alan olmuştur.

ii. Türkçenin en belirgin özellikleri arasında yer alan ünlü uyumu, bu çalışmada devinim, yuvarlaklık ve yükseklik boyutlarında ele alınmıştır. Araştırma bulguları, Türkçedeki tüm ünlü uyumlarının süreçte genel olarak tutarsız görünüm sergilediğini göstermiştir. Bu çerçevede yerleşme yönelimleri üzerinde ünlü uyumları ağırlıklı olarak geri plandadır. Ek olarak özellikle sözcük sonunda meydana gelen ünlü türemelerinde, uyum denetimleri yerine yazımsal etkilerin baskın rol oynadığı belirlenmiştir.

iii. Türkçede seslem yapıları onarılan alıntı sözcük sayısının, aykırı seslemliler sözcükler karşısında son derece düşük kaldığı görülmüştür. Özellikle terim niteliğindeki ve günlük dilde kullanım sıklığı düşük olan alıntıların madde başı yazımları, Fransızcadaki biçimlerinde daha yakındır. Türkçede ses çevresel ve seslemsel pek çok soruna yol açan bu durum, Fransızca alıntılarının yerleşme biçimleri arasındaki tutarsızlıkların en belirgin nedenidir.

iv. Türkçede bulunmayan Fransızca sesbirimler, sözcük içinde her ne konumda olursa olsun ayırıcı özellikleri bakımından Türkçedeki en yakın sesbirimler ile karşılanmıştır. Örneklem evreninde Fransızca /ɛ/ ve /ɥ/ ünsüzlerinin tutarlı görünümüne karşın /w/ ünsüzünün düzensiz yerleştiği pek çok örneğe ulaşılmıştır.

Türkçenin yerleştirme yönelimleri ve alıntılama haritasının aydınlatılmasına katkı sağlayacağı düşünülen bu çalışma, Türkçenin günlük kullanımında oldukça yüksek paya sahip Fransızca alıntı sözcükleri konu edinmiştir. Araştırma bulguları, alanyazındaki üç temel

kuramsal yaklaşımın ötesinde doğrudan dilbilimsel olmayan pek çok etken olabileceğini ortaya koymuştur.

Türkçenin alıntı sözcüklerinde son derece sınırlı kalan alanyazın nedeniyle, bu tez çalışmasında ulaşılan sonuçların doğrudan kuramsal bir taban üzerinde değerlendirilebilmesi olası değildir. Bulguların alanyazın ile bütünleştirilmesi süreci, öncelikle deney grupları ile yürütülecek işitsel çalışmalar ve ayrıca aynı verilerin akustik çözümlenmeler yoluyla doğrulanması ile tamamlanabilecektir. Geniş bir veri ve betimlemeyi kapsayan bu çalışmanın bulgularının, aşamalı olan bu sürecin betimsel düzlemini karşılayacağı öngörülmektedir.

7. İLERİ ARAŞTIRMA

Tarihsel serüveni ve konuşulduğu coğrafya gereğince pek çok dil ile yoğun etkileşimlere giren Türkçede alıntı sözcüklerin oranı, hem konuşma hem de yazı dilinde oldukça yüksektir. Ses dizgesel denetimleri yoğun olarak devreye sokan bu durum, bir alıcı dil merceğinde Türkçeyi son derece önemli bir konuma taşımaktadır.

Türkçenin Fransızca alıntılarını sesbilimsel betimleme yöntemiyle ele alan bu çalışma, sözcük geçişleri ve süreçteki değişimlere ilişkin pilot veriler sunmaktadır. Bu kapsamda, Türkçenin sözcük alıntılıdığı tüm dillerin, öncelikle sesbilimsel betimleme yöntemi kullanılarak ve sonrasında bu bulguları destekleyecek deneysel (işitsel) çalışmalar ile detaylı olarak ele alınması gerekmektedir.

Sözcüklerin madde başı yazımları ve sesletimleri arasında güçlü bir bağ bulunan Türkçede, ses dizgesine aykırı yerleşmiş tüm alıntıları kapsayan bir havuz oluşturularak, söz varlığına giren tüm alıntı sözcüklerin yazımları ile birlikte yeniden değerlendirilmesi yüksek öneme sahiptir. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak her kaynak dil için ayrı sesbilimsel gözlemler ve saptamalar yapılmalıdır. Sonraki aşamada ise sözlüksel tutarlılık sağlanmalı ve anadili konuşurları üzerinde yabancı ses ve sözcüklerin araştırılması üzerine geniş bir deneysel alanyazın oluşturulmalıdır. Bu girişimler, farklı kaynak diller karşısında Türkçenin en belirgin yerleştirme yönelimlerinin aydınlatılmasının önünü açacak ve en kapsamlı alıntılama haritasının oluşturulması sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2015). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim* (1, 2, 3 ciltler). Ankara: Türk Dil
- Aksan, Y., Aksan, M., Mersinli, Ü., ve Demirhan, U. U. (2016). *A frequency dictionary of Turkish*. Londra ve New York : Routledge Taylor & Francis Group. doi:10.4324/9781315733302.
- Alber, B., ve Plag, I. (2001). Epenthesis, deletion and the emergence of the optimal syllable in creole: The case of Sranan. *Lingua*, 111(11), 811-840.
- Aşlıyan, R., Günel, K., ve Filiz, A. (2006). Türkçe Otomatik Heceleme Sistemi ve Hece İstatistikleri. *Akademik Bilişim+ BilgiTek IV Konferansı, Pamukkale Üniversitesi, 2006, Denizli*.
- Bahar, H. Ö. (2006). *Foreign Influences On Turkish Throughout History And The Phonological And Morphological Analyses Of English Loanwords In Turkish* [Yüksek Lisans Tezi]. YÖK Tez Merkezinden Edinilmiştir (189999).
- Banguoglu, T. (1990). *Türkçenin grameri*. Ankara : Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Calabrese, A., ve Wetzels, L. (2009). Loan phonology: Issues and controversies. *Loan Phonology* içinde (s.1-10). Calabrese, A., ve Wetzels, L. (Ed). Amsterdam : John Benjamins Publishing Company.
- Carr, P. (2009). *Glossary of phonology*. Edinburgh : Edinburgh University Press.
- Chomsky N ve Halle M. (1968). *The Sound Pattern of English*. New York: Harper & Row.
- Clements, G.N. (1985).The geometry of phonological features. *Phonology* 2(1), 225–252.
- Corver, N., ve van Riemsdijk, H. C. (Ed.) (2001). *Semi-lexical categories: The content of function words and the function of content words*. Berlin : Mouton de Gruyter.
- Crystal, D. (2008). *A dictionary of linguistics and phonetics*. Oxford: Blackwell.

- Davis, S., ve Cho, M. H. (2006). Phonetics versus phonology: English word final/s/in Korean loanword phonology. *Lingua*, 116(7), 1008-1023.
- Demircan, Ö. (2002). *Türkçenin ses dizimi*. Der Yayınları.
- Dohlus, K. (2005). Phonetics or phonology: asymmetries in loanword adaptations; french and german mid front rounded vowels in japanese. *ZAS Papers in Linguistics*, 42, 117-135.
- Dupoux, E., vd. (1999). Epenthetic vowels in Japanese: A perceptual illusion?. *Journal of experimental psychology: human perception and performance*, 25(6), 1568.
- Durmuş, O. (2004). Alıntı kelimeler bakımından Türkçe sözlük. *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11(26), 1-21.
- Ergenç, İ. (1989). *Türkiye Türkçesinin Görevsel Sesbilimi*. Ankara: Engin Yayınları.
- Ergenç, İ., ve Uzun, İ. P. B. (2017). *Türkçenin ses dizgesi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ergin, M. (1993). *Türk Dil Bilgisi* (20. bs.). İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Fries, C. ve Pike, K. (1949). Co-existent phonemic systems. *Language*, 25, 29-50.
- Gbeto, F. (1997). *Le Maxi du Centre-Benin et du Centre-Togo*. Köln: Rudiger Koppe Verlag.
- Granese, A., ve Papakyritsis, I. (2013). Cross-linguistic Study of Vowel Systems. *Handbook of vowels and vowel disorders*, içinde (s.186-206). Ball, J.M. ve Gibbon, F. (Ed.). Londra ve New York : Psychology Press
- Günay, K. (2010). *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Güneş, F., ve Işık, A. D. (2018). Türkçe Ders Kitaplarında Kullanılan Hecelerin İncelenmesi.
- Halliday, M. A. (1971). Language in a social perspective. *Educational Review*, 23(3), 165-188.

- Haspelmath, M., ve Tadmor, U. (2009). The Loanword Typology project and the World Loanword Database. *Loanwords in the world's languages: a comparative handbook* içinde (s.1-34). Haspelmath, M., ve Tadmor, U. (Ed.). Berlin : Walter de Gruyter.
- Hayes, B. P. (1999). Phonetically driven phonology. *Functionalism and formalism in linguistics, 1*, 243-285.
- _____ (2009). *Introductory phonology*. UK: Wiley-Blackwell Publication.
- Herd, Jonathon. (2005). Loanword adaptation and the evaluation of similarity. *Toronto Working Papers in Linguistics, 24*, 65–116.
- Hudson, R. A. (1980). *Sociolinguistics* (1st Ed.). New York : Cambridge University Press.
- Hyman, L. (1970). The role of borrowing in the justification of phonological grammars. *Studies in African linguistics, 1*(1), 1.
- International Phonetic Association. (1999). *Handbook of the International Phonetic Association: A guide to the use of the International Phonetic Alphabet*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Ito, C., Kang, Y., ve Kenstowicz, M. (2006). The adaptation of Japanese loanwords into Korean. *MIT Working Papers in Linguistics, 52*(2006), 65-104.
- Itô, J., Mester, A., ve Padgett, J. (1995). Licensing and underspecification in Optimality Theory. *Linguistic inquiry, 57*1-613.
- Iverson, G. K., ve Lee, A. (2004). Perceived syllable structure in the adaptation of loanwords in Korean. *2004 Linguistic Society of Korea International Conference* içinde s. 117-136. Seoul: Linguistic Society of Korea.
- Jacobs, H., ve Gussenhoven, C. (2000). Loan phonology: Saliency, the lexicon and optimality theory. *Optimality theory: Phonology, syntax, and acquisition*, 193-210.

Jakobson, R. (1941). *Child Language, Aphasia, and Phonological Universals*. Lahey: Mouton Publishers.

Kabak, B. (2011). Turkish vowel harmony. *The Blackwell companion to phonology* içinde (s. 1-24). Oostendorp, van M., Ewen, C.J., Hume, E. ve Rice, K. (Ed.), Malden, Mass. : Wiley-Blackwell Publication.

Kâmile, İ. (2001). *Türkiye'de Dil Planlaması: Türk Dil Devrimi*. Ankara : Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri

Kang, Y. (2010). 100 Loanword Phonology. 25 Ağustos 2023 tarihinde http://www.yoonjungkang.com/uploads/1/1/6/2/11625099/tbc_100.kang.pdf adresinden erişildi.

Karaağaç, G. (2010). *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.

_____ (2015). *Türkçenin Alıntılar Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınevi.

Karaca V. İ. (2012). Türkiye Türkçesindeki alıntı sözcüklerde görülen ses olayları üzerine bir inceleme. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(4), 2059-2090.

Kenstowicz, M. (2003). Review article the role of perception in loanword phonology. *Studies in African linguistics*, 32(1), 96-99.

Kertész, Z. (2006). Approaches to the phonological analysis of loanword adaptation. *The Even Yearbook*, 7, 1-15.

Kılıç, M. ve Kılıç, M. A. (2012). Türkçeye Yabancı Dillerden Geçen Kelimelerde Algısal Ünlü Türemesi. *VII. Uluslararası Türk Dili Kurultay Bildirileri* içinde s. 1-7. (24-28 Eylül, Ankara).

Kunduracı, A. (2019). Damaksıllaşma ve [öndil] üzerine : Türkçe ve Karayca uyumlarındaki örtüşme. *Dil*, 170 (2), 8-29.

- _____ (2020). Sesbilim-biçimbilim arakesiti. *Kuramsal ve Uygulamalı Sesbilim* içinde. (s. 103-125). Uzun, İ. P. (Ed.). Ankara : Seçkin Yayıncılık.
- LaCharité, D., ve Paradis, C. (2005). Category preservation and proximity versus phonetic approximation in loanword adaptation. *Linguistic inquiry*, 36(2), 223-258.
- Ladefoged, P ve Maddieson, I. (1996). *The Sounds of the World's Languages*. Oxford : Blackwell.
- Lahiri, A., ve Reetz, H. (2010). Distinctive features: Phonological underspecification in representation and processing. *Journal of Phonetics*, 38(1), 44-59.
- Lin, Y. H. (2009). Loanword adaptation and phonological theory. *The 21st North American Conference on Chinese Linguistics (NACCL-21)* içinde 1, 1-12.
- Lovins, J. B. (1975). *Loanwords and the phonological structure in Japanese*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. University of Chicago, Chicago.
- McCarthy, J. J. (1988). Feature geometry and dependency: A review. *Phonetica*, 45(2-4), 84-108.
- _____ (2002). *A thematic guide to Optimality Theory*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Miao, R. (2005). *Loanword adaptation in Mandarin Chinese: Perceptual, phonological and sociolinguistic factors*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Stony Brook University, Stony Brook, New York.]
- Mwihaki, A. (2001). Consonant–vowel harmony: Evidence from the phonotactics of loanword adaptation. *Poznan Studies in Contemporary Linguistics*, 37, 139-145.
- Nation, I. S. P. (1990) *Teaching and Learning Vocabulary*. Boston : Heinle & Heinle.
- Odden, D. (2005). *Introducing Phonology*. Cambridge : Cambridge University Press.

- Owino, D. (2003). *Phonological nativization of Dholuo loanwords*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, University of Pretoria].
- Özkan, N. (2011). Türkçedeki yabancı unsurları tasnif denemesi. 38. *ICANAS Bildiriler Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi III. Cilt, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları* içinde s.1343-1359.
- Öztürk, S., ve Akbaşak, S. H. (2020). *Yunanca'dan Türkçe'ye geçmiş alıntı sözcüklerde görülen ses olayları üzerine bir inceleme* [Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi, Edirne].
- Paradis, C. (2006). The unnatural/Cju/(< foreign/Cy/) sequence in Russian loanwords: A problem for the perceptual view. *Lingua*, 116(7), 976-995.
- Paradis, C., ve LaCharité, D. (1997). Preservation and minimality in loanword adaptation. *Journal of linguistics*, 33(2), 379-430.
- Pater, J. (2004). Austronesian nasal substitution and other NC effects. *Optimality Theory in phonology: A reader* içinde (s.269-289). J. J. McCarthy (Ed.). Oxford : Blackwell.
- Peperkamp, S., ve Dupoux, E. (2003). Reinterpreting loanword adaptations: the role of perception. *15th international congress of phonetic sciences* içinde. s.367-370. Barselona : Causal Productions.
- Peperkamp, S., Vendelin, I., ve Nakamura, K. (2008). On the perceptual origin of loanword adaptations: experimental evidence from Japanese. *Phonology*, 25(1), 129-164.
- Püsküllüoğlu, A. (2004). *Türkçedeki Yabancı Sözcükler Sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Quirk, R., ve Stein, G. (1990). *English in use*. Londra : Longman.
- Roach, P. J. (2009) *English Phonetics and Phonology: A Practical Course* (4th Edition). Cambridge : Cambridge University Press.

- Rose, Y., ve Demuth, K. (2006). Vowel epenthesis in loanword adaptation: Representational and phonetic considerations. *Lingua*, 116(7), 1112-1139.
- Shinohara, S. (1997). *Analyse phonologique de l'adaptation japonaise de mots étrangers*. [Doktora Tezi, Université de Paris III, Paris].
- Silverman, D. (1992). "Multiple scansions in loanword phonology: evidence from Cantonese". *Phonology* 9(2), 298-328.
- Smolensky, P. (1996). The initial state and 'richness of the base' in Optimality Theory. *Rutgers Optimality Archive*, 293.
- Steriade, D. (2001b). The Phonology of Perceptibility Effects: The P-Map and Its Consequences for Constraint Organization. *The Nature of the Word: Essays in Honor of Paul Kiparsky*. Cambridge, MA: The MIT Press, s. 150-79. <https://doi.org/10.7551/mitpress/9780262083799.003.0007>
- Trask, R. L. (2004). *A dictionary of phonetics and phonology*. Londra ve New York : Routledge.
- Tsuchida, A. (1995). English loans in Japanese: Constraints in loanword phonology. *Working Papers of the Cornell Phonetics Laboratory*, 10, 145-164.
- Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe Sözlük* (9. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- _____. (2005). *Türkçe Sözlük* (10. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- _____. (2011). *Büyük Türkçe Sözlük* (11.bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- _____. (2015). *Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkay, K. (2016). *Yeni özleştirme kılavuzu*. İstanbul : Kırmızıkeci Yayınevi ve Dil Derneği.
- Uffmann, C. (2006). Epenthetic vowel quality in loanwords: Empirical and formal issues. *Lingua*, 116(7), 1079-1111.

- Uzun, İ.P. (2020). Seslem yapısı ve titreşim(lilik) hiyerarşisi. *Kuramsal ve uygulamalı sesbilim* içinde (s. 33-72). Uzun, İ. P. (Ed.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ümran, D. J. (2001). *Türkçede Kullanılan Fransızca Sözcükler Sözlüğü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Van Coetsem, F. (1988). *Loan phonology and the two transfer types in language contact*. Dordrecht: Foris
- Vendelin, I., ve Peperkamp, S. (2006). The influence of orthography on loanword adaptations. *Lingua*, 116(7), 996-1007.
- Vural, H., ve Böler, T. (2008). Türkçe sözlük (TDK)'ten hareketle 1944'ten 2005'e dilimizdeki batı kökenli sözcükler. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(36), 49-63.
- Yallop, C., Fletcher, J. (2007). *An introduction to phonetics and phonology* (3rd edition). Oxford : Blackwell.
- Yip, M. (1993). Cantonese loanword phonology and Optimality Theory. *Journal of East Asian Linguistics* 2(3), 261-291.
- Zdrengea, M., ve Greavu, A. (2010). On the Integration of Borrowings. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Philologia*. 55 (4), 127-136.
- Zimmer, K., ve Orgun, O. (1999). Turkish. *Handbook of the International Phonetic Association* içinde s.154-158. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zsiga, E. C. (2013). The sounds of language. *An introduction to phonetics and phonology* içinde (s.13-49). Fasold R. W. ve Connor-Linton, J. (Ed.). Barselona: Cambridge University Press.
- IPA gösterimleri için kaynak sözlük 1. <https://easypronunciation.com> adresinden erişildi.

IPA gösterimleri için kaynak sözlük 2 <https://wordreference.com> adresinden erişildi.

IPA gösterimleri için kaynak sözlük 3. <https://www.collinsdictionary.com> adresinden erişildi

Ek 1. Madde Başı ve IPA yazımları ile Türkçedeki Fransızca Sözcükler Listesi

	Fransızca (Madde başı)	Fransızca (IPA)	Türkçe (Madde başı)	Türkçe (IPA)
1.	<i>abonné</i>	/abone/	<i>abone</i>	/abone/
2.	<i>adresse</i>	/adɛs/	<i>adres</i>	/adres/
3.	<i>agent</i>	/aʒɑ̃/	<i>ajan</i>	/aʒan/
4.	<i>agence</i>	/aʒɑ̃s/	<i>ajans</i>	/aʒans/
5.	<i>académie</i>	/akademi/	<i>akademi</i>	/akademi/
6.	<i>académique</i>	/akademik/	<i>akademik</i>	/akademik/
7.	<i>académicien</i>	/akademisjẽ/	<i>akademisyen</i>	/akademisjen/
8.	<i>action</i>	/aksjõ/	<i>aksiyon</i>	/aksijon/
9.	<i>alcool</i>	/alkõl/	<i>alkol</i>	/alkõl/
10.	<i>alternatif</i>	/altɛnativ/	<i>alternatif</i>	/alternatif/
11.	<i>amateur</i>	/amatœʁ/	<i>amatör</i>	/amatœr/
12.	<i>emballage</i>	/ãbalaʒ/	<i>ambalaj</i>	/ambalaʒ/
13.	<i>embargo</i>	/ãbargõ/	<i>ambargo</i>	/ambargõ/
14.	<i>ambulance</i>	/ãbylãs/	<i>ambulans</i>	/ambulans/
15.	<i>ampoule</i>	/ãpul/	<i>ampul</i>	/ampul/
16.	<i>analytique</i>	/analitik/	<i>analitik</i>	/analitik/
17.	<i>analyse</i>	/analiz/	<i>analiz</i>	/analiz/
18.	<i>enquête</i>	/ãket/	<i>anket</i>	/anket/
19.	<i>annonce</i>	/anõs/	<i>anons</i>	/anõns/
20.	<i>anormal</i>	/anõʁmal/	<i>anormal</i>	/anõʁmal/
21.	<i>encyclopédie</i>	/ãsiklõpedi/	<i>ansiklopedi</i>	/ansiklõpedi/
22.	<i>antenne</i>	/ãten/	<i>anten</i>	/anten/
23.	<i>antibiotique</i>	/ãtibjõtik/	<i>antibiyotik</i>	/antibijõtik/
24.	<i>antique</i>	/ãtik/	<i>antik</i>	/antik/
25.	<i>appartement</i>	/apartemã/	<i>apartman</i>	/apartman/
26.	<i>arabesque</i>	/arabesk/	<i>arabesk</i>	/arabesk/
27.	<i>arène</i>	/arena/	<i>arena</i>	/arena/
28.	<i>argument</i>	/argymã/	<i>argüman</i>	/argyman/
29.	<i>archéologie</i>	/arkeolõʒi/	<i>arkeoloji</i>	/arkeolõʒi/
30.	<i>archives</i>	/arʃiv/	<i>arşiv</i>	/arʃiv/
31.	<i>ascenseur</i>	/asãsœʁ/	<i>asansör</i>	/asansœr/
32.	<i>asphalte</i>	/asfalt/	<i>asfalt</i>	/asfalt/

33.	<i>assistant</i>	/asistã/	<i>asistan</i>	/asistan/
34.	<i>acide</i>	/asid/	<i>asit</i>	/asit/
35.	<i>atmosphère</i>	/atmɔsfɛʁ/	<i>atmosfer</i>	/atmɔsfer/
36.	<i>atome</i>	/atom/	<i>atom</i>	/atɔm/
37.	<i>atelier</i>	/atɛljɛ/	<i>atölye</i>	/atɛlje/
38.	<i>avantage</i>	/avãtaʒ/	<i>avantaj</i>	/avantaj/
39.	<i>avocat</i>	/avɔka/	<i>avukat</i>	/avukat/
40.	<i>azote</i>	/azɔt/	<i>azot</i>	/azɔt/
41.	<i>bactérie</i>	/bakteʁi/	<i>bakteri</i>	/bakteri/
42.	<i>ballet</i>	/balɛ/	<i>bale</i>	/balɛ/
43.	<i>balcon</i>	/balkɔ̃/	<i>balkon</i>	/balkɔn/
44.	<i>ballon</i>	/balɔ̃/	<i>balon</i>	/balɔn/
45.	<i>banc</i>	/bãk/	<i>bank</i>	/bank/
46.	<i>bande</i>	/bãd/	<i>bant</i>	/bant/
47.	<i>barrage</i>	/baraʒ/	<i>baraj</i>	/baraʒ/
48.	<i>barbare</i>	/baraʁ/	<i>barbar</i>	/barbar/
49.	<i>barreau</i>	/bara/	<i>baro</i>	/bara/
50.	<i>base</i>	/baz/	<i>baz</i>	/baz/
51.	<i>béton</i>	/betɔ̃/	<i>beton</i>	/betɔn/
52.	<i>billet</i>	/bijɛ/	<i>bilet</i>	/bilet/
53.	<i>bicyclette</i>	/bisiklet/	<i>bisiklet</i>	/bisiklet/
54.	<i>biologie</i>	/bijɔlɔʒi/	<i>biyoloji</i>	/bijɔlɔʒi/
55.	<i>biologique</i>	/bijɔlɔʒik/	<i>biyolojik</i>	/bijɔlɔʒik/
56.	<i>bloc</i>	/blɔk/	<i>blok</i>	/blɔk/
57.	<i>bombardement</i>	/bɔ̃baraʁdãmã/	<i>bombardıman</i>	/bɔ̃bardıman/
58.	<i>bore</i>	/bɔʁ/	<i>bor</i>	/bɔʁ/
59.	<i>boat</i>	/bɔt/	<i>bot</i>	/bɔt/
60.	<i>branche</i>	/brãʃ/	<i>branş</i>	/branş/
61.	<i>brochure</i>	/brɔʃyʁ/	<i>broşür</i>	/brɔʃyʁ/
62.	<i>bourgeois</i>	/burʒwa/	<i>burjuva</i>	/burʒuva/
63.	<i>bourgeoisie</i>	/burʒwazi/	<i>burjuvazi</i>	/burʒuvazi/
64.	<i>bourse</i>	/burs/	<i>burs</i>	/burs/
65.	<i>buffet</i>	/byfɛ/	<i>büfe</i>	/byfɛ/
66.	<i>bulletin</i>	/byltɛ̃/	<i>bülten</i>	/bylten/
67.	<i>bureau</i>	/byʁɔ/	<i>büro</i>	/byʁɔ/
68.	<i>bureaucratie</i>	/byʁɔkʁasi/	<i>bürokrasi</i>	/byʁɔkrasi/
69.	<i>bureaucratique</i>	/byʁɔkʁatik/	<i>bürokratik</i>	/byʁɔkratik/

70.	<i>bureaucrate</i>	/byʁokʁat/	<i>bürokrat</i>	/byrɔkrat/
71.	<i>budget</i>	/bydʒɛ/	<i>bütçe</i>	/byttʃɛ/
72.	<i>jaquette</i>	/zakɛt/	<i>ceket</i>	/dʒɛket/
73.	<i>dactylo</i>	/daktilo/	<i>daktilo</i>	/daktilo/
74.	<i>danse</i>	/dãs/	<i>dans</i>	/dans/
75.	<i>décor</i>	/dekɔʁ/	<i>dekor</i>	/dekɔr/
76.	<i>délégué</i>	/delege/	<i>delege</i>	/delege/
77.	<i>démocratie</i>	/demɔkʁasi/	<i>demokrasi</i>	/demɔkrasi/
78.	<i>démocrate</i>	/demɔkʁat/	<i>demokrat</i>	/demɔkrat/
79.	<i>démocratique</i>	/demɔkʁatik/	<i>demokratik</i>	/demɔkratik/
80.	<i>dépôt</i>	/depo/	<i>depo</i>	/depo/
81.	<i>dépression</i>	/depʁɛsjɔ̃/	<i>depresyon</i>	/depʁɛsjɔn/
82.	<i>dessin</i>	/desẽ/	<i>desen</i>	/desen/
83.	<i>détail</i>	/detaj/	<i>detay</i>	/detaj/
84.	<i>digital</i>	/dizital/	<i>dijital</i>	/dizital/
85.	<i>dictateur</i>	/diktatœʁ/	<i>diktatör</i>	/diktatœr/
86.	<i>dynamique</i>	/dinamik/	<i>dinamik</i>	/dinamik/
87.	<i>dynamisme</i>	/dinamism/	<i>dinamizm</i>	/dinamizm/
88.	<i>diplôme</i>	/diplom /	<i>diploma</i>	/diploma/
89.	<i>diplomate</i>	/diplɔmat/	<i>diplomat</i>	/diplomat/
90.	<i>diplomatique</i>	/diplɔmatik/	<i>diplomatik</i>	/diplomatik/
91.	<i>direction</i>	/dirɛksjɔ̃/	<i>direksiyon</i>	/dirɛksijɔn/
92.	<i>direct</i>	/dirɛkt/	<i>direkt</i>	/direkt/
93.	<i>directive</i>	/dirɛktiv/	<i>direktif</i>	/direktif/
94.	<i>discipline</i>	/disiplin/	<i>disiplin</i>	/disiplin/
95.	<i>disque</i>	/disk/	<i>disk</i>	/disk/
96.	<i>dialectique</i>	/djalɛktik/	<i>diyalektik</i>	/dijalɛktik/
97.	<i>dialogue</i>	/djalɔg/	<i>diyalog</i>	/dijalɔg/
98.	<i>diète</i>	/djet/	<i>diyèt</i>	/dijet/
99.	<i>docteur</i>	/dɔktœʁ/	<i>doktor</i>	/dɔktɔr/
100.	<i>doctrine</i>	/dɔktʁin/	<i>doktrin</i>	/dɔktrin/
101.	<i>document</i>	/dɔkymã/	<i>doküman</i>	/dɔkyman/
102.	<i>dollar</i>	/dɔlar/	<i>dolar</i>	/dɔlar/
103.	<i>dossier</i>	/dosje/	<i>dosya</i>	/dɔsja/
104.	<i>dose</i>	/doz/	<i>doz</i>	/dɔz/
105.	<i>devise</i>	/dɛviz/	<i>döviz</i>	/dœviz/
106.	<i>drame</i>	/dʁam/	<i>dram</i>	/dram/

107.	<i>dramatique</i>	/dʁamatik/	<i>dramatik</i>	/dramatik/
108.	<i>douche</i>	/duʃ/	<i>duş</i>	/duʃ/
109.	<i>douille</i>	/duj/	<i>duy (ampul ağzı)</i>	/duj/
110.	<i>exercice</i>	/egzɛʁsis/	<i>egzersiz</i>	/egzersiz/
111.	<i>équipe</i>	/ekip/	<i>ekip</i>	/ekip/
112.	<i>école</i>	/ekɔl/	<i>ekol</i>	/ekol/
113.	<i>écologique</i>	/ekɔləʒik/	<i>ekolojik</i>	/ekolojik/
114.	<i>économie</i>	/ekɔnɔmi/	<i>ekonomi</i>	/ekɔnɔmi/
115.	<i>économique</i>	/ekɔnɔmik/	<i>ekonomik</i>	/ekɔnɔmik/
116.	<i>écran</i>	/ekʁɑ̃/	<i>ekran</i>	/ekran/
117.	<i>électrique</i>	/elektʁik/	<i>elektrik</i>	/elektrik/
118.	<i>électron</i>	/elektʁɔ̃/	<i>elektron</i>	/elektrɔ̃n/
119.	<i>électronique</i>	/elektʁɔnik/	<i>elektronik</i>	/elektrɔnik/
120.	<i>élément</i>	/elemɑ̃/	<i>eleman</i>	/eleman/
121.	<i>élite</i>	/elit/	<i>elit</i>	/elit/
122.	<i>impérialiste</i>	/ẽpeʁjalist/	<i>emperyalist</i>	/emperjalist/
123.	<i>impérialisme</i>	/ẽpeʁjalizm/	<i>emperyalizm</i>	/emperjalizm/
124.	<i>index</i>	/ẽdɛks/	<i>endeks</i>	/endeks/
125.	<i>industrie</i>	/ẽdystʁi/	<i>endüstri</i>	/endystri/
126.	<i>industriel</i>	/ẽdystʁijɛl/	<i>endüstriyel</i>	/endystrijɛl/
127.	<i>énergie</i>	/eneʁʒi/	<i>enerji</i>	/enerʒi/
128.	<i>infection</i>	/ẽfɛksjɔ̃/	<i>enfeksiyon</i>	/enfeksijɔ̃n/
129.	<i>inflation</i>	/ẽflasjɔ̃/	<i>enflasyon</i>	/enflasjɔ̃n/
130.	<i>information</i>	/ẽfɔʁmasjɔ̃/	<i>enformasyon</i>	/enfɔʁmasjɔ̃n/
131.	<i>institut</i>	/ẽstity/	<i>enstitü</i>	/enstity/
132.	<i>instrument</i>	/ẽstʁymɑ̃/	<i>enstrüman</i>	/enstryman/
133.	<i>intégration</i>	/ẽtegʁasjɔ̃/	<i>entegrasyon</i>	/entegrasjɔ̃n/
134.	<i>intégré</i>	/ẽtegʁe/	<i>entegre</i>	/entegre/
135.	<i>intellectuel</i>	/ẽtelektɥɛl/	<i>entelektüel</i>	/entelektyel/
136.	<i>intéressant</i>	/ẽteʁesɑ̃/	<i>enteresan</i>	/enteresan/
137.	<i>inventaire</i>	/ẽvɑ̃tɛʁ/	<i>envanter</i>	/envanter/
138.	<i>enzyme</i>	/ɑ̃zim/	<i>enzim</i>	/enzim/
139.	<i>érosion</i>	/ɛʁɔzjɔ̃/	<i>erozyon</i>	/erɔzjɔ̃n/
140.	<i>esprit</i>	/ɛspʁi/	<i>espri</i>	/ɛspri/
141.	<i>esthétique</i>	/ɛstetik/	<i>estetik</i>	/estetik/
142.	<i>éthique</i>	/etik/	<i>etik</i>	/etik/
143.	<i>étiquette</i>	/etikɛt/	<i>etiket</i>	/etiket/

144.	<i>ethnique</i>	/etnik/	<i>etnik</i>	/etnik/
145.	<i>facteur</i>	/faktœʁ/	<i>faktör</i>	/faktœr/
146.	<i>faculté</i>	/fakylte/	<i>fakülte</i>	/fakylte/
147.	<i>fantaisie</i>	/fãtezi/	<i>fantezi</i>	/fantezi/
148.	<i>fasciste</i>	/faʃist/	<i>faşist</i>	/faʃist/
149.	<i>fascisme</i>	/faʃism/	<i>faşizm</i>	/faʃizm/
150.	<i>faillie</i>	/faj/	<i>fay</i>	/faj/
151.	<i>phase</i>	/faz/	<i>faz</i>	/faz/
152.	<i>fédéral</i>	/fedεral/	<i>federal</i>	/federal/
153.	<i>fédération</i>	/fedεrasjõ/	<i>federasyon</i>	/federasjøn/
154.	<i>féministe</i>	/feminist/	<i>feminist</i>	/feminist/
155.	<i>féodal</i>	/feodal/	<i>feodal</i>	/feodal/
156.	<i>festival</i>	/festival/	<i>festival</i>	/festival/
157.	<i>figure</i>	/figyʁ/	<i>figür</i>	/figyr/
158.	<i>philosophe</i>	/filɔzɔf/	<i>filozof</i>	/filɔzɔf/
159.	<i>final</i>	/final/	<i>final</i>	/final/
160.	<i>finance</i>	/finãs/	<i>finans</i>	/finans/
161.	<i>financement</i>	/finãsmã/	<i>finansman</i>	/finansman/
162.	<i>fiche</i>	/fiʃ/	<i>fiş</i>	/fiʃ/
163.	<i>physique</i>	/fizik/	<i>fizik</i>	/fizik/
164.	<i>physiologique</i>	/fizjɔlɔʒik/	<i>fizyolojik</i>	/fizjɔlɔʒik/
165.	<i>flirt</i>	/flœrt/	<i>flört</i>	/flœrt/
166.	<i>fond</i>	/fõ/	<i>fon</i>	/fõn/
167.	<i>fonction</i>	/fõksjõ/	<i>fonksiyon</i>	/fõksijøn/
168.	<i>fonctionnel</i>	/fõksjønɛl/	<i>fonksiyonel</i>	/fõksijønɛl/
169.	<i>forme</i>	/fɔʁm/	<i>form</i>	/fɔʁm/
170.	<i>formation</i>	/fɔʁmasjõ/	<i>formasyon</i>	/fɔʁmasjøn/
171.	<i>formule</i>	/fɔʁmyl/	<i>formül</i>	/fɔʁmyl/
172.	<i>fossile</i>	/fosil/	<i>fosil</i>	/fosil/
173.	<i>photographe</i>	/fɔtɔgʁaf/	<i>fotoğraf</i>	/fɔtɔ:raf/
174.	<i>photocopie</i>	/fɔtɔkɔpi/	<i>fotokopi</i>	/fɔtɔkɔpi/
175.	<i>fréquence</i>	/fʁekãs/	<i>frekans</i>	/fʁekans/
176.	<i>frein</i>	/fʁɛ̃/	<i>fren</i>	/fren/
177.	<i>foire</i>	/fwɑʁ/	<i>fuar</i>	/fuar/
178.	<i>fusée</i>	/fyze/	<i>füze</i>	/fyze/
179.	<i>galerie</i>	/galɛʁi/	<i>galeri</i>	/galeri/
180.	<i>garantie</i>	/gɑʁãti/	<i>garanti</i>	/garanti/

181.	<i>gardien</i>	/gɑ̃dʒjɛ̃/	<i>gardiyan</i>	/gardijan/
182.	<i>garçon</i>	/gɑ̃sɔ̃/	<i>garson</i>	/garsɔn/
183.	<i>gaze</i>	/gɑz/	<i>gaz</i>	/gɑz/
184.	<i>gene</i>	/ʒɛn/	<i>gen</i>	/ʒɛn/
185.	<i>géométrie</i>	/ʒɛɔmetʁi/	<i>geometri</i>	/ʒɛɔmetri/
186.	<i>géométrique</i>	/ʒɛɔmetʁik/	<i>geometrik</i>	/ʒɛɔmetrik/
187.	<i>guérilla</i>	/gɛʁija/	<i>gerilla</i>	/gerilla/
188.	<i>guitare</i>	/gitaʁ/	<i>gitar</i>	/gitar/
189.	<i>global</i>	/glɔbal/	<i>global</i>	/glɔbal/
190.	<i>graphique</i>	/gʁafik/	<i>grafik</i>	/grafik/
191.	<i>gramme</i>	/gʁɑm/	<i>gram</i>	/gram/
192.	<i>grève</i>	/gʁɛv/	<i>grev</i>	/grev/
193.	<i>gris</i>	/gʁi/	<i>gri</i>	/gri/
194.	<i>grippe</i>	/gʁip/	<i>grip</i>	/grip/
195.	<i>groupe</i>	/gʁup/	<i>grup</i>	/grup/
196.	<i>haras</i>	/aʁɑ/	<i>hara</i>	/hara/
197.	<i>hélicoptère</i>	/elikɔptɛʁ/	<i>helikopter</i>	/helikɔptɛʁ/
198.	<i>hydrogène</i>	/idʁɔʒɛn/	<i>hidrojen</i>	/hidʁɔʒɛn/
199.	<i>hypothèse</i>	/ipɔtez/	<i>hipotez</i>	/hipɔtez/
200.	<i>hiérarchie</i>	/jɛʁɑʁʃi/	<i>hiyerarşi</i>	/hijɛʁɑʁʃi/
201.	<i>hiérarchique</i>	/jɛʁɑʁʃik/	<i>hiyerarşik</i>	/hijɛʁɑʁʃik/
202.	<i>homogène</i>	/ɔmɔʒɛn/	<i>homojen</i>	/hɔmɔʒɛn/
203.	<i>hormone</i>	/ɔʁmɔn/	<i>hormon</i>	/hɔʁmɔn/
204.	<i>idéal</i>	/ideal/	<i>ideal</i>	/ideal/
205.	<i>idéologie</i>	/ideɔlɔʒi/	<i>ideoloji</i>	/ideɔlɔʒi/
206.	<i>idéologique</i>	/ideɔlɔʒik/	<i>ideolojik</i>	/ideɔlɔʒik/
207.	<i>image</i>	/imaʒ/	<i>imaj</i>	/imaʒ/
208.	<i>index</i>	/ɛ̃dɛks/	<i>indeks</i>	/indeks/
209.	<i>initiative</i>	/inisjativ/	<i>inisiyatif</i>	/inisijatif/
210.	<i>squelette</i>	/skɔlɛt/	<i>iskelet</i>	/iskelet/
211.	<i>station</i>	/stasjɔ̃/	<i>istasyon</i>	/istasjɔn/
212.	<i>statistique</i>	/statistik/	<i>istatistik</i>	/istatistik/
213.	<i>ion</i>	/jɔ̃/	<i>iyon</i>	/ijɔn/
214.	<i>geste</i>	/ʒɛst/	<i>jest</i>	/ʒɛst/
215.	<i>jury</i>	/ʒyʁi/	<i>jüri</i>	/ʒyri/
216.	<i>cabine</i>	/kabin/	<i>kabin</i>	/kabin/
217.	<i>cabinet</i>	/kabine/	<i>kabine</i>	/kabine/

218.	<i>câble</i>	/kabl/	<i>kablo</i>	/kablɔ/
219.	<i>qualité</i>	/kalite/	<i>kalite</i>	/kalite/
220.	<i>calcium</i>	/kalsjɔm/	<i>kalsiyum</i>	/kalsijum/
221.	<i>caméra</i>	/kameʁa/	<i>kamera</i>	/kamera/
222.	<i>camp</i>	/kɑ̃/	<i>kamp</i>	/kamp/
223.	<i>campus</i>	/kɑ̃pys/	<i>kampüs</i>	/kampys/
224.	<i>canal</i>	/kanal/	<i>kanal</i>	/kanal/
225.	<i>canapé</i>	/kanape/	<i>kanepə</i>	/kanepə/
226.	<i>cancer</i>	/kɑ̃sɛʁ/	<i>kanser</i>	/kanser/
227.	<i>chaos</i>	/kao/	<i>kaos</i>	/kaɔs/
228.	<i>capacité</i>	/kapasite/	<i>kapasite</i>	/kapasite/
229.	<i>capitaliste</i>	/kapitalist/	<i>kapitalist</i>	/kapitalist/
230.	<i>capitalisme</i>	/kapitalizm/	<i>kapitalizm</i>	/kapitalizm/
231.	<i>caractère</i>	/kɑʁaktɛʁ/	<i>karakter</i>	/karakter/
232.	<i>caractéristique</i>	/kɑʁaktɛʁistik/	<i>karakteristik</i>	/karakteristik/
233.	<i>carbone</i>	/kɑʁbɔn/	<i>karbon</i>	/karbɔn/
234.	<i>carbondioxyde</i>	/kɑʁbɔndiɔksid/	<i>karbondioksit</i>	/karbɔndiɔksit/
235.	<i>carré</i>	/kɑʁe/	<i>kare</i>	/kare/
236.	<i>caricature</i>	/kɑʁikatyʁ/	<i>karikatür</i>	/karikatyʁ/
237.	<i>carrière</i>	/kɑʁjeʁ/	<i>kariyer</i>	/karijer/
238.	<i>carnet</i>	/kɑʁnɛ/	<i>karne</i>	/karne/
239.	<i>carte</i>	/kɑʁt/	<i>kart</i>	/kart/
240.	<i>carton</i>	/kɑʁtɔ̃/	<i>karton</i>	/kartɔ̃n/
241.	<i>cassette</i>	/kaset/	<i>kaset</i>	/kaset/
242.	<i>catalogue</i>	/katalɔg/	<i>katalog</i>	/katalɔg/
243.	<i>catégorie</i>	/kategɔʁi/	<i>kategori</i>	/kategɔʁi/
244.	<i>casaque</i>	/kazak/	<i>kazak</i>	/kazak/
245.	<i>kilo</i>	/kilo/	<i>kilo</i>	/kilo/
246.	<i>kilomètre</i>	/kilɔmetʁ/	<i>kilometre</i>	/kilɔmetʁ/
247.	<i>classique</i>	/klasik/	<i>klasik</i>	/klasik/
248.	<i>clinique</i>	/klinik/	<i>linik</i>	/klinik/
249.	<i>coalition</i>	/kɔalisjɔ̃/	<i>koalisyon</i>	/kɔalisjɔ̃n/
250.	<i>code</i>	/kɔd/	<i>kod</i>	/kɔd/
251.	<i>collège</i>	/kɔlez/	<i>kolej</i>	/kɔlez/
252.	<i>collection</i>	/kɔleksjɔ̃/	<i>koleksiyon</i>	/kɔleksijɔ̃n/
253.	<i>collectif</i>	/kɔlektif/	<i>kolektif</i>	/kɔlektif/
254.	<i>cholestérol</i>	/kɔlestɛʁɔl/	<i>kolesterol</i>	/kɔlestɛʁɔl/

255.	<i>colonne</i>	/kɔlɔn/	<i>kolon</i>	/kɔlɔn/
256.	<i>colonie</i>	/kɔlɔni/	<i>koloni</i>	/kɔlɔni/
257.	<i>comédie</i>	/kɔmedi/	<i>komedi</i>	/kɔmedi/
258.	<i>comique</i>	/kɔmik/	<i>komik</i>	/kɔmik/
259.	<i>commissaire</i>	/kɔmisɛʁ/	<i>komiser</i>	/kɔmiser/
260.	<i>commission</i>	/kɔmisjɔ̃/	<i>komisyon</i>	/kɔmisjɔ̃n/
261.	<i>comité</i>	/kɔmite/	<i>komite</i>	/kɔmite/
262.	<i>complexe</i>	/kɔ̃pleks/	<i>kompleks</i>	/kɔ̃mpleks/
263.	<i>complot</i>	/kɔ̃plo/	<i>komplo</i>	/kɔ̃m plo/
264.	<i>composition</i>	/kɔ̃pozisjɔ̃/	<i>kompozisyon</i>	/kɔ̃mpɔzisi jɔ̃n/
265.	<i>communiste</i>	/kɔmynist/	<i>komünist</i>	/kɔmynist/
266.	<i>communisme</i>	/kɔmynism/	<i>komünizm</i>	/kɔmynizm/
267.	<i>conférence</i>	/kɔ̃fɛʁãs/	<i>konferans</i>	/kɔ̃nferans/
268.	<i>congrès</i>	/kɔ̃gʁɛ/	<i>kongre</i>	/kɔ̃ngre/
269.	<i>conjoncture</i>	/kɔ̃zɔ̃ktɥʁ/	<i>konjonktür</i>	/kɔ̃zɔ̃nktɥr/
270.	<i>concentration</i>	/kɔ̃sãtʁasjɔ̃/	<i>konsantrasyon</i>	/kɔ̃santrasjɔ̃n/
271.	<i>concert</i>	/kɔ̃sɛʁ/	<i>konser</i>	/kɔ̃nsɛr/
272.	<i>conservatoire</i>	/kɔ̃sɛʁvatwaʁ/	<i>konservatuvar</i>	/kɔ̃nsɛrvatɯvar/
273.	<i>conseil</i>	/kɔ̃sɛj/	<i>konsey</i>	/kɔ̃nsɛj/
274.	<i>contingent</i>	/kɔ̃tɛ̃zã/	<i>kontenjan</i>	/kɔ̃ntɛ̃zã/
275.	<i>contrôle</i>	/kɔ̃tʁɔl/	<i>kontrol</i>	/kɔ̃ntʁɔl/
276.	<i>coopérative</i>	/kɔ̃ɔpɛʁatif/	<i>kooperatif</i>	/kɔ̃ɔpɛratif/
277.	<i>coordination</i>	/kɔ̃ɔʁdinasjɔ̃/	<i>koordinasyon</i>	/kɔ̃ɔrdinasjɔ̃n/
278.	<i>corridor</i>	/kɔ̃ʁidɔʁ/	<i>koridor</i>	/kɔ̃ʁidɔr/
279.	<i>quota</i>	/kwɔta/	<i>kota</i>	/kɔta/
280.	<i>cravate</i>	/kʁavat/	<i>kravat</i>	/kʁavat/
281.	<i>crédit</i>	/kʁɛdi/	<i>kredi</i>	/kʁɛdi/
282.	<i>crème</i>	/kʁɛm/	<i>krem</i>	/kʁɛm/
283.	<i>cristal</i>	/kʁistal/	<i>kristal</i>	/kʁistal/
284.	<i>critère</i>	/kʁitɛʁ/	<i>kriter</i>	/kʁitɛr/
285.	<i>critique</i>	/kʁitik/	<i>kritik</i>	/kʁitik/
286.	<i>crise</i>	/kʁiz/	<i>kriz</i>	/kʁiz/
287.	<i>chromosome</i>	/kʁɔmozom/	<i>kromozom</i>	/kʁɔmɔzɔm/
288.	<i>chronique</i>	/kʁɔnik/	<i>kronik</i>	/kʁɔnik/
289.	<i>coulisse</i>	/kulis/	<i>kulis</i>	/kulis/
290.	<i>club</i>	/klœb/	<i>kulüp</i>	/kuly p/
291.	<i>commandé</i>	/kɔmãd/	<i>kumanda</i>	/kumanda/

292.	<i>commandant</i>	/kɔmãdã/	<i>kumandan</i>	/kumandan/
293.	<i>cours</i>	/kurs/	<i>kurs</i>	/kurs/
294.	<i>cousin</i>	/kuzẽ/	<i>kuzen</i>	/kuzen/
295.	<i>culture</i>	/kyltyʁ/	<i>kültür</i>	/kyltyr/
296.	<i>culturel</i>	/kyltyʁɛl/	<i>kültürel</i>	/kyltyrel/
297.	<i>laboratoire</i>	/labɔʁatwaʁ/	<i>laboratuvar</i>	/labɔratuvar/
298.	<i>laïque</i>	/laik/	<i>laik</i>	/laik/
299.	<i>élastique</i>	/elastik/	<i>lastik</i>	/lastik/
300.	<i>libéral</i>	/libɛʁal/	<i>liberal</i>	/liberal/
301.	<i>libéralisme</i>	/libɛʁalism/	<i>liberalizm</i>	/liberalizm/
302.	<i>leader</i>	/lidɛʁ/	<i>lider</i>	/lider/
303.	<i>ligue</i>	/lig/	<i>lig</i>	/lig/
304.	<i>limite</i>	/limit/	<i>limit</i>	/limit/
305.	<i>licence</i>	/lisãs/	<i>lisans</i>	/lisans/
306.	<i>lycée</i>	/lise/	<i>lise</i>	/lise/
307.	<i>littérature</i>	/liteʁatyʁ/	<i>literatür</i>	/literatyr/
308.	<i>lobby</i>	/lobi/	<i>lobi</i>	/lobi/
309.	<i>logement</i>	/lɔʒmã/	<i>lojman</i>	/lɔʒman/
310.	<i>local</i>	/lɔkal/	<i>lokal</i>	/lɔkal/
311.	<i>luxe</i>	/lyks/	<i>lüks</i>	/lyks/
312.	<i>madame</i>	/madam/	<i>madam</i>	/madam/
313.	<i>magazine</i>	/magazin/	<i>magazin</i>	/magazin/
314.	<i>maximum</i>	/maksimɔm/	<i>maksimum</i>	/maksimum/
315.	<i>maquillage</i>	/makijaʒ/	<i>makyaj</i>	/makjaʒ/
316.	<i>mannequin</i>	/mankẽ/	<i>manken</i>	/manken/
317.	<i>manchette</i>	/mãʃɛt/	<i>manşet</i>	/manşet/
318.	<i>maniaque</i>	/manjak/	<i>manyak</i>	/manjak/
319.	<i>magnétique</i>	/majetik/	<i>manyetik</i>	/manjetik/
320.	<i>marginal</i>	/marʒinal/	<i>marjinal</i>	/marʒinal/
321.	<i>marche</i>	/marʃ/	<i>marş</i>	/marʃ/
322.	<i>masqué</i>	/maske/	<i>maske</i>	/maske/
323.	<i>mathématique</i>	/matematik/	<i>matematik</i>	/matematik/
324.	<i>matériel</i>	/materjɛl/	<i>materyal</i>	/materjal/
325.	<i>média</i>	/medja/	<i>medya</i>	/medja/
326.	<i>mécanique</i>	/mekanik/	<i>mekanik</i>	/mekanik/
327.	<i>mécanisme</i>	/mekanism/	<i>mekanizma</i>	/mekanizma/
328.	<i>mélodie</i>	/melɔdi/	<i>melodi</i>	/melodi/

329.	<i>menu</i>	/məny/	<i>menü</i>	/meny/
330.	<i>message</i>	/mesəʒ/	<i>mesaj</i>	/mesəʒ/
331.	<i>métaphysique</i>	/metafizik/	<i>metafizik</i>	/metafizik/
332.	<i>métal</i>	/metal/	<i>metal</i>	/metal/
333.	<i>méthode</i>	/metəd/	<i>metot</i>	/metət/
334.	<i>mètre</i>	/metʁ/	<i>metre</i>	/metre/
335.	<i>métro</i>	/metʁo/	<i>metro</i>	/metrə/
336.	<i>métropole</i>	/metʁopəl/	<i>metropol</i>	/metröpəl/
337.	<i>microphone</i>	/mikʁɔfɔn/	<i>mikrofon</i>	/mikrɔfɔn/
338.	<i>microorganisme</i>	/mikʁoɔʁganizm/	<i>mikroorganizma</i>	/mikrɔɔrganizma/
339.	<i>microbe</i>	/mikʁɔb/	<i>mikrop</i>	/mikrɔp/
340.	<i>mille</i>	/mil/	<i>mil</i>	/mil/
341.	<i>militant</i>	/militɑ̃/	<i>militan</i>	/militan/
342.	<i>minéral</i>	/mineʁal/	<i>mineral</i>	/mineral/
343.	<i>mini</i>	/mini/	<i>mini</i>	/mini/
344.	<i>minibus</i>	/minibys/	<i>minibüs</i>	/minibys/
345.	<i>minimum</i>	/miniməm/	<i>minimum</i>	/minimum/
346.	<i>mystique</i>	/mistik/	<i>mistik</i>	/mistik/
347.	<i>mission</i>	/misjɔ̃/	<i>misyon</i>	/misjɔ̃n/
348.	<i>mythe</i>	/mit/	<i>mit</i>	/mit/
349.	<i>mobile</i>	/mɔbil/	<i>mobil</i>	/mɔbil/
350.	<i>modèle</i>	/mɔdɛl/	<i>model</i>	/mɔdɛl/
351.	<i>moderne</i>	/mɔdɛʁn/	<i>modern</i>	/mɔdɛʁn/
352.	<i>modernisme</i>	/mɔdɛʁnizm/	<i>modernizm</i>	/mɔdɛʁnizm/
353.	<i>molécule</i>	/mɔlekyl/	<i>molekül</i>	/mɔlekyl/
354.	<i>montage</i>	/mɔ̃taʒ/	<i>montaj</i>	/mɔ̃ntaʒ/
355.	<i>morale</i>	/mɔʁal/	<i>moral</i>	/mɔʁal/
356.	<i>motif</i>	/mɔtif/	<i>motif</i>	/mɔtif/
357.	<i>motivation</i>	/mɔtivasjɔ̃/	<i>motivasyon</i>	/mɔtivasjɔ̃n/
358.	<i>moteur</i>	/mɔtœʁ/	<i>motor</i>	/mɔtɔʁ/
359.	<i>musée</i>	/myze/	<i>müze</i>	/myze/
360.	<i>musique</i>	/myzik/	<i>müzik</i>	/myzik/
361.	<i>musicien</i>	/myzisjɛ̃/	<i>müzisyen</i>	/myzisjen/
362.	<i>nylon</i>	/nilɔ̃/	<i>naylon</i>	/najlɔ̃n/
363.	<i>négatif</i>	/negatif/	<i>negatif</i>	/negatif/
364.	<i>net</i>	/net/	<i>net</i>	/net/
365.	<i>norme</i>	/nɔʁm/	<i>norm</i>	/nɔʁm/

366.	<i>normal</i>	/nɔʁmal/	<i>normal</i>	/nɔʁmal/
367.	<i>note</i>	/nɔt/	<i>not</i>	/nɔt/
368.	<i>nucléaire</i>	/nykleɛʁ/	<i>nükleer</i>	/nykleer/
369.	<i>objet</i>	/ɔbzɛ/	<i>obje</i>	/ɔbzɛ/
370.	<i>objectif</i>	/ɔbzɛktif/	<i>objektif</i>	/ɔbzɛktif/
371.	<i>office</i>	/ɔfis/	<i>ofis</i>	/ɔfis/
372.	<i>oxygène</i>	/ɔksizɛn/	<i>oksijen</i>	/ɔksizɛn/
373.	<i>olympiade</i>	/ɔlɛ̃pjad/	<i>olimpiyat</i>	/ɔlimpijat/
374.	<i>opération</i>	/ɔpɛʁasjɔ̃/	<i>operasyon</i>	/ɔpɛrasjɔn/
375.	<i>opérateur</i>	/ɔpɛʁatœʁ/	<i>operatör</i>	/ɔpɛratœr/
376.	<i>optique</i>	/ɔptik/	<i>optik</i>	/ɔptik/
377.	<i>organe</i>	/ɔʁgan/	<i>organ</i>	/ɔʁgan/
378.	<i>organique</i>	/ɔʁganik/	<i>organik</i>	/ɔʁganik/
379.	<i>organisation</i>	/ɔʁganizasjɔ̃/	<i>organizasyon</i>	/ɔʁganizasjɔn/
380.	<i>original</i>	/ɔʁizinal/	<i>orijinal</i>	/ɔʁizinal/
381.	<i>orchestre</i>	/ɔʁkɛstʁ/	<i>orkestra</i>	/ɔʁkestra/
382.	<i>orthodoxe</i>	/ɔʁtɔdɔks/	<i>ortodoks</i>	/ɔʁtɔdɔks/
383.	<i>hôtel</i>	/ɔtɛl/	<i>otel</i>	/ɔtɛl/
384.	<i>autobus</i>	/ɔtɔbys/	<i>otobüs</i>	/ɔtɔbys/
385.	<i>automatique</i>	/ɔtɔmatik/	<i>otomatik</i>	/ɔtɔmatik/
386.	<i>automobile</i>	/ɔtɔmɔbil/	<i>otomobil</i>	/ɔtɔmɔbil/
387.	<i>autorité</i>	/ɔtɔʁite/	<i>otorite</i>	/ɔtɔʁite/
388.	<i>autoritaire</i>	/ɔtɔʁiteʁ/	<i>otoriter</i>	/ɔtɔʁiter/
389.	<i>paquet</i>	/pakɛ/	<i>paket</i>	/paket/
390.	<i>paletot</i>	/paltɔ/	<i>palto</i>	/paltɔ/
391.	<i>panel</i>	/panɛl/	<i>panel</i>	/panel/
392.	<i>panique</i>	/panik/	<i>panik</i>	/panik/
393.	<i>pancarte</i>	/pãkãʁt/	<i>pankart</i>	/pankart/
394.	<i>panneau</i>	/panɔ/	<i>pano</i>	/panɔ/
395.	<i>pension</i>	/pãsjɔ̃/	<i>pansiyon</i>	/pansijɔn/
396.	<i>pantalon</i>	/pãtalɔ̃/	<i>pantolon</i>	/pantɔlɔn/
397.	<i>paradigme</i>	/pãʁadigm/	<i>paradigma</i>	/paradigma/
398.	<i>paragraphe</i>	/pãʁãgʁãf/	<i>paragraf</i>	/paragraf/
399.	<i>parallèle</i>	/pãʁalɛl/	<i>paralel</i>	/paralel/
400.	<i>paramètre</i>	/pãʁamɛtʁ/	<i>parametre</i>	/parametre/
401.	<i>parenthèse</i>	/pãʁãtɛz/	<i>parantez</i>	/parantez/
402.	<i>parfum</i>	/pãʁfœ /	<i>parfüm</i>	/parfym/

403.	<i>parc</i>	/paʁk/	<i>park</i>	/pa:rk/
404.	<i>parlementaire</i>	/paʁləmɑ̃tɛʁ/	<i>parlamentar</i>	/pa:rlaməntə:/
405.	<i>partie</i>	/paʁti/	<i>parti</i>	/pa:ti/
406.	<i>passage</i>	/pasɑʒ/	<i>pasaj</i>	/pa:saʒ/
407.	<i>passport</i>	/paspoʁ/	<i>pasaport</i>	/pa:sa:pɔ:rt/
408.	<i>passif</i>	/pasif/	<i>pasif</i>	/pa:sif/
409.	<i>patente</i>	/patɑ̃t/	<i>patent</i>	/pa:tənt/
410.	<i>patron</i>	/paʁtʁɔ̃/	<i>patron</i>	/pa:trɔ:n/
411.	<i>pavillon</i>	/paviʝɔ̃/	<i>pavyon</i>	/pa:vjɔ:n/
412.	<i>performance</i>	/pɛʁfɔʁmɑ̃s/	<i>performans</i>	/pɛ:fɔ:mɑ:ns/
413.	<i>période</i>	/pɛʁjɔd/	<i>periyot</i>	/pɛ:rijɔ:t/
414.	<i>personnel</i>	/pɛʁsɔnɛl/	<i>personel</i>	/pɛ:rsɔnɛl/
415.	<i>perspective</i>	/pɛʁspɛktiv/	<i>perspektif</i>	/pɛ:spɛktif/
416.	<i>pétrole</i>	/pɛʁtʁɔl/	<i>petrol</i>	/pɛ:trɔ:l/
417.	<i>pique-nique</i>	/piknik/	<i>piknik</i>	/piknik/
418.	<i>pile</i>	/pil/	<i>pil</i>	/pil/
419.	<i>pilote</i>	/pilɔt/	<i>pilot</i>	/pilɔ:t/
420.	<i>piste</i>	/pist/	<i>pist</i>	/pist/
421.	<i>plage</i>	/plɑʒ/	<i>plaj</i>	/pla:ʒ/
422.	<i>plaque</i>	/plak/	<i>plak</i>	/plak/
423.	<i>plan</i>	/plɑ̃/	<i>plan</i>	/plan/
424.	<i>plastique</i>	/plastik/	<i>plastik</i>	/plastik/
425.	<i>plateforme</i>	/platfɔʁm/	<i>platform</i>	/platfɔ:m/
426.	<i>police</i>	/pɔlis/	<i>polis</i>	/pɔ:lis/
427.	<i>politique</i>	/pɔlitik/	<i>politik</i>	/pɔ:litik/
428.	<i>pop</i>	/pɔp/	<i>pop</i>	/pɔ:p/
429.	<i>populaire</i>	/pɔpylɛʁ/	<i>popüler</i>	/pɔ:pylɛ:/
430.	<i>portefeuille</i>	/pɔʁtɛfœj/	<i>portföy</i>	/pɔ:rtfœj/
431.	<i>portrait</i>	/pɔʁtʁɛ/	<i>portre</i>	/pɔ:trɛ/
432.	<i>postmoderne</i>	/pɔstmɔdɛʁn/	<i>postmodern</i>	/pɔ:stmɔ:dɛ:n/
433.	<i>pochette</i>	/pɔʃɛt/	<i>poşet</i>	/pɔ:ʃɛt/
434.	<i>potentiel</i>	/pɔtɑ̃sjɛl/	<i>potansiyel</i>	/pɔ:tɑ:nsijɛl/
435.	<i>pose</i>	/poz/	<i>poz</i>	/pɔ:z/
436.	<i>position</i>	/pozisjɔ̃/	<i>pozisyon</i>	/pɔ:zisjɔ:n/
437.	<i>positif</i>	/pozitif/	<i>pozitif</i>	/pɔ:zitif/
438.	<i>pratique</i>	/pʁatik/	<i>pratik</i>	/pra:tik/
439.	<i>prince</i>	/pʁɛ̃s/	<i>prens</i>	/prens/

440.	<i>princesse</i>	/pʁɛ̃sɛs/	<i>prensės</i>	/prensɛs/
441.	<i>principe</i>	/pʁɛ̃sip/	<i>prensip</i>	/prensip/
442.	<i>prime</i>	/pʁim/	<i>prim</i>	/prim/
443.	<i>problème</i>	/pʁɔblɛm/	<i>problem</i>	/pʁɔblɛm/
444.	<i>professeur</i>	/pʁɔfɛsœʁ/	<i>profesör</i>	/pʁɔfɛsœr/
445.	<i>professionnel</i>	/pʁɔfɛsjɔnɛl/	<i>profesyonel</i>	/pʁɔfɛsjɔnɛl/
446.	<i>profil</i>	/pʁɔfil/	<i>profil</i>	/pʁɔfil/
447.	<i>programme</i>	/pʁɔgʁam/	<i>program</i>	/pʁɔgʁam/
448.	<i>projet</i>	/pʁɔʒɛ/	<i>proje</i>	/pʁɔʒɛ/
449.	<i>procédure</i>	/pʁɔsɛdyʁ/	<i>prosedür</i>	/pʁɔsɛdyr/
450.	<i>protéine</i>	/pʁɔtein/	<i>protein</i>	/pʁɔtein/
451.	<i>protocole</i>	/pʁɔtɔkɔl/	<i>protokol</i>	/pʁɔtɔkɔl/
452.	<i>psychiatrie</i>	/psikjatrɪ/	<i>psikiyatri</i>	/psikijatri/
453.	<i>psychologue</i>	/psikɔlɔg/	<i>psikolog</i>	/psikɔlɔg/
454.	<i>psychologie</i>	/psikɔlɔʒi/	<i>psikoloji</i>	/psikɔlɔʒi/
455.	<i>psychologique</i>	/psikɔlɔʒik/	<i>psikolojik</i>	/psikɔlɔʒik/
456.	<i>point</i>	/pwɛ̃/	<i>puan</i>	/puan/
457.	<i>radical</i>	/ʁadikal/	<i>radikal</i>	/radikal/
458.	<i>radiation</i>	/ʁadjasjɔ̃/	<i>radyasyon</i>	/radjasjɔn/
459.	<i>radio</i>	/ʁadjo/	<i>radyo</i>	/radjo/
460.	<i>rendez-vous</i>	/ʁɑ̃devu/	<i>randevu</i>	/randevu/
461.	<i>rente</i>	/ʁɑ̃t/	<i>rant</i>	/rant/
462.	<i>rapport</i>	/ʁapɔʁ/	<i>rapor</i>	/rapɔr/
463.	<i>rationnel</i>	/ʁasjɔnɛl/	<i>rasyonel</i>	/rasjɔnɛl/
464.	<i>rail</i>	/ʁaj/	<i>ray</i>	/raj/
465.	<i>réaction</i>	/ʁeaksjɔ̃/	<i>reaksiyon</i>	/reaksijɔn/
466.	<i>réacteur</i>	/ʁeaktœʁ/	<i>reaktör</i>	/reaktœr/
467.	<i>réel</i>	/ʁeɛl/	<i>reel</i>	/reel/
468.	<i>référendum</i>	/ʁefɛʁɛ̃dɔm/	<i>referandum</i>	/referandum/
469.	<i>référence</i>	/ʁefɛʁɑ̃s/	<i>referans</i>	/referans/
470.	<i>réflexe</i>	/ʁɛflɛks/	<i>refleks</i>	/refleks/
471.	<i>réforme</i>	/ʁɛfɔʁm/	<i>reform</i>	/refɔʁm /
472.	<i>régime</i>	/ʁɛʒim/	<i>rejim</i>	/rezim/
473.	<i>réclame</i>	/ʁeklam/	<i>reklam</i>	/reklam/
474.	<i>record</i>	/ʁɛkɔʁ/	<i>rekor</i>	/rekɔr/
475.	<i>recteur</i>	/ʁɛktœʁ/	<i>rektör</i>	/rektœr/
476.	<i>restaurant</i>	/ʁɛstɔʁɑ̃/	<i>restoran</i>	/restɔran/

477.	<i>réserve</i>	/ʁezɛʁv/	<i>rezerv</i>	/rezerv/
478.	<i>risque</i>	/ʁisk/	<i>risk</i>	/risk/
479.	<i>rythme</i>	/ʁitm/	<i>ritim</i>	/ritim/
480.	<i>roman</i>	/ʁɔmɑ̃/	<i>roman</i>	/rɔman/
481.	<i>romantique</i>	/ʁɔmɑ̃tik/	<i>romantik</i>	/rɔmantik/
482.	<i>renaissance</i>	/ʁənɛsɑ̃s/	<i>rönesans</i>	/rønesans/
483.	<i>reportage</i>	/ʁəpɔʁtaʒ/	<i>röportaj</i>	/røpɔrtaj/
484.	<i>routine</i>	/ʁutin/	<i>rutin</i>	/rutin/
485.	<i>salon</i>	/salɔ̃/	<i>salon</i>	/salɔn/
486.	<i>censure</i>	/sɑ̃syʁ/	<i>sansür</i>	/sansur/
487.	<i>central</i>	/sɑ̃tral/	<i>santral</i>	/santral/
488.	<i>séance</i>	/seɑ̃s/	<i>seans</i>	/seans/
489.	<i>sec</i>	/sek/	<i>sek</i>	/sek/
490.	<i>secrétaire</i>	/səkʁetɛʁ/	<i>sekreter</i>	/sekreter/
491.	<i>sexe</i>	/seks/	<i>seks</i>	/seks/
492.	<i>secteur</i>	/sektœʁ/	<i>sektör</i>	/sektør/
493.	<i>symbole</i>	/sɛ̃bɔl/	<i>sembol</i>	/sembɔl/
494.	<i>symbolique</i>	/sɛ̃bɔlik/	<i>sembolik</i>	/sembɔlik/
495.	<i>séminaire</i>	/seminɛʁ/	<i>seminer</i>	/seminer/
496.	<i>symposium</i>	/sɛ̃pozjɔm/	<i>sempozyum</i>	/sempozjum/
497.	<i>scénario</i>	/senɑʁjo/	<i>senaryo</i>	/senarjo/
498.	<i>syndicat</i>	/sɛ̃dikɑ/	<i>sendika</i>	/sendika/
499.	<i>syndical</i>	/sɛ̃dikɑl/	<i>sendikal</i>	/sendikal/
500.	<i>syndrome</i>	/sɛ̃dʁɔm/	<i>sendrom</i>	/sendrɔm/
501.	<i>synthèse</i>	/sɛ̃tez/	<i>sentez</i>	/sentez/
502.	<i>céramique</i>	/seʁamik/	<i>seramik</i>	/seramik/
503.	<i>série</i>	/seʁi/	<i>seri</i>	/seri/
504.	<i>certificat</i>	/sɛʁtifika/	<i>sertifika</i>	/sertifika/
505.	<i>sérum</i>	/seʁɔm/	<i>serum</i>	/serum/
506.	<i>service</i>	/sɛʁvis/	<i>servis</i>	/servis/
507.	<i>saison</i>	/sezɔ̃/	<i>sezon</i>	/sezɔn/
508.	<i>cinéma</i>	/sinema/	<i>sinema</i>	/sinema/
509.	<i>signal</i>	/sijal/	<i>sinyal</i>	/sinjal/
510.	<i>système</i>	/sistem/	<i>sistem</i>	/sistem/
511.	<i>systématique</i>	/sistematik/	<i>sistematik</i>	/sistematik/
512.	<i>cité</i>	/site/	<i>site</i>	/site/
513.	<i>civil</i>	/sivil/	<i>sivil</i>	/sivil/

514.	<i>scandale</i>	/skãdal/	<i>skandal</i>	/skandal/
515.	<i>slogan</i>	/slɔgã/	<i>slogan</i>	/slɔgan/
516.	<i>sodium</i>	/sɔdjɔm/	<i>sodyum</i>	/sɔdjum/
517.	<i>social</i>	/sɔsjal/	<i>sosyal</i>	/sɔsjal/
518.	<i>socialiste</i>	/sɔsjalist/	<i>sosyalist</i>	/sɔsjalist/
519.	<i>socialisme</i>	/sɔsjalizm/	<i>sosyalizm</i>	/sɔsjalizm/
520.	<i>sociologie</i>	/sɔsjɔləzi/	<i>sosyoloji</i>	/sɔsjɔləzi/
521.	<i>sociologique</i>	/sɔsjɔləzik/	<i>sosyolojik</i>	/sɔsjɔləzik/
522.	<i>spéculation</i>	/spekylasjɔ/	<i>spekülasyon</i>	/spekylasjɔn/
523.	<i>sport</i>	/spɔb/	<i>spor</i>	/spɔr/
524.	<i>stage</i>	/staz/	<i>staj</i>	/staj/
525.	<i>standard</i>	/stãdaʁ/	<i>standart</i>	/standart/
526.	<i>stade</i>	/stad/	<i>stat</i>	/stat/
527.	<i>statut</i>	/staty/	<i>statü</i>	/staty/
528.	<i>style</i>	/stil/	<i>stil</i>	/stil/
529.	<i>stratégie</i>	/stʁatezi/	<i>strateji</i>	/stratezi/
530.	<i>stratégique</i>	/stʁatezik/	<i>stratejik</i>	/stratezik/
531.	<i>studio</i>	/stydjɔ/	<i>stüdyo</i>	/stydjɔ/
532.	<i>super</i>	/syper/	<i>süper</i>	/syper/
533.	<i>champion</i>	/ʃãpjɔ/	<i>şampiyon</i>	/ʃãmpijɔn/
534.	<i>chance</i>	/ʃãs/	<i>şans</i>	/ʃans/
535.	<i>chef</i>	/ʃɛf/	<i>şef</i>	/ʃef/
536.	<i>schéma</i>	/ʃema/	<i>şema</i>	/ʃema/
537.	<i>chic</i>	/ʃik/	<i>şık</i>	/ʃuk/
538.	<i>chiffre</i>	/ʃifʁe/	<i>şifre</i>	/ʃifre/
539.	<i>chauffeur</i>	/ʃofœʁ/	<i>şoför</i>	/ʃɔfœr/
540.	<i>choc</i>	/ʃɔk/	<i>şok</i>	/ʃɔk/
541.	<i>tableau</i>	/tablo/	<i>tablo</i>	/tablo/
542.	<i>tabou</i>	/tabu/	<i>tabu</i>	/tabu/
543.	<i>tactique</i>	/taktik/	<i>taktik</i>	/taktik/
544.	<i>taxi</i>	/taksi/	<i>taksi</i>	/taksi/
545.	<i>tank</i>	/tãk/	<i>tank</i>	/tank/
546.	<i>tension</i>	/tãsjɔ/	<i>tansiyon</i>	/tãnsijɔn/
547.	<i>technique</i>	/teknik/	<i>teknik</i>	/teknik/
548.	<i>technologie</i>	/teknɔləzi/	<i>teknoloji</i>	/teknɔləzi/
549.	<i>technologique</i>	/teknɔləzik/	<i>teknolojik</i>	/teknɔləzik/
550.	<i>textile</i>	/tekstil/	<i>tekstil</i>	/tekstil/

551.	<i>téléphone</i>	/telefɔn/	<i>telefon</i>	/telefɔn/
552.	<i>télévision</i>	/televizjɔ̃/	<i>televizyon</i>	/televizjɔn/
553.	<i>télégraphe</i>	/telegʁaf/	<i>telgraf</i>	/telgraf/
554.	<i>théorie</i>	/teɔʁi/	<i>teori</i>	/teɔri/
555.	<i>théorique</i>	/teɔʁik/	<i>teorik</i>	/teɔrik/
556.	<i>terrasse</i>	/teʁas/	<i>teras</i>	/teras/
557.	<i>terminal</i>	/tɛʁminal/	<i>terminal</i>	/terminal/
558.	<i>terreur</i>	/teʁœʁ/	<i>terör</i>	/teʁœr/
559.	<i>terroriste</i>	/teʁœʁist/	<i>terörist</i>	/teʁœrist/
560.	<i>terrorisme</i>	/teʁœʁism/	<i>terörizm</i>	/teʁœrizm/
561.	<i>thèse</i>	/tez/	<i>tez</i>	/tez/
562.	<i>type</i>	/tip/	<i>tip</i>	/tip/
563.	<i>typique</i>	/tipik/	<i>tipik</i>	/tipik/
564.	<i>tonne</i>	/tɔn/	<i>ton</i>	/tɔn/
565.	<i>trafic</i>	/tʁafik/	<i>trafik</i>	/trafik/
566.	<i>tragédie</i>	/tʁaʒedi/	<i>trajedi</i>	/traʒedi/
567.	<i>tragique</i>	/tʁaʒik/	<i>trajik</i>	/traʒik/
568.	<i>tracteur</i>	/tʁaktœʁ/	<i>traktör</i>	/traktœr/
569.	<i>tramway</i>	/tʁamwe /	<i>tramvay</i>	/tramvaj/
570.	<i>transfert</i>	/tʁɑ̃sfɛʁ/	<i>transfer</i>	/transfer/
571.	<i>trauma</i>	/tʁoma/	<i>travma</i>	/travma/
572.	<i>train</i>	/tʁẽ/	<i>tren</i>	/tren/
573.	<i>tribune</i>	/tʁibyn/	<i>tribün</i>	/tribyn/
574.	<i>tour</i>	/tuʁ/	<i>tur</i>	/tur/
575.	<i>touriste</i>	/tuʁist/	<i>turist</i>	/turist/
576.	<i>touristique</i>	/tuʁistik/	<i>turistik</i>	/turistik/
577.	<i>tourisme</i>	/tuʁism/	<i>turizm</i>	/turizm/
578.	<i>touche</i>	/tuʃ/	<i>tuş</i>	/tuʃ/
579.	<i>toilette</i>	/twalet/	<i>tuvalet</i>	/tuvalet/
580.	<i>tulle</i>	/tyl/	<i>tül</i>	/tyl/
581.	<i>tunnel</i>	/tynel/	<i>tünel</i>	/tynel/
582.	<i>tube</i>	/tyb/	<i>tüp</i>	/typ/
583.	<i>turban</i>	/tyʁbɑ̃/	<i>türban</i>	/tyrban/
584.	<i>unité</i>	/ynite/	<i>ünite</i>	/ynite/
585.	<i>université</i>	/yniveʁsite/	<i>üniversite</i>	/yniversite/
586.	<i>wagon</i>	/vagɔ̃/	<i>vagon</i>	/vagɔn/
587.	<i>valise</i>	/valiz/	<i>valiz</i>	/valiz/

588.	<i>vapeur</i>	/vapœʁ/	<i>vapur</i>	/vapur/
589.	<i>version</i>	/vɛʁsjɔ̃/	<i>versiyon</i>	/versijɔn/
590.	<i>virus</i>	/virys/	<i>virüs</i>	/virys/
591.	<i>vitamine</i>	/vitamin/	<i>vitamin</i>	/vitamin/
592.	<i>vitrine</i>	/vitʁin/	<i>vitrin</i>	/vitrin/
593.	<i>visa</i>	/viza/	<i>vize</i>	/vize/
594.	<i>vision</i>	/vizjɔ̃/	<i>vizyon</i>	/vizjɔn/
595.	<i>volcan</i>	/vɔlkɑ̃/	<i>volkan</i>	/vɔlkan/

ÖZET

Tüm dillerin doğasında var olan sözcük geçişleri ve alıntılama olgusu, alanyazında hem betimsel hem de deneysel araştırmalara konu olan son derece geniş bir çalışma sahası sunmaktadır. Alıntılama sürecinde D1 (alıcı dil) söz varlığında bulunan yabancı sözcükler, o dilin yerlileştirme yönelimleri üzerine önemli veriler sunmaktadır. Öte yandan alıntı sözcüklerin hangi denetleyici kurallar çerçevesinde yerlileştikleri, alanyazında tartışmalı bir konu olarak varlığını sürdürmektedir (Coetsem, 1988; Calabrese ve Wetzels, 2009; Haspelmath ve Tadmor, 2009). Türkçenin alıntı söz varlığında kullanım oranı oldukça yüksek olan Fransızca sözcükler, bu çalışmada betimsel olarak ele alınmıştır. Türkçede yazılı ve sözlü kullanımları kapsayan Sıklık Sözlüğü (Aksan, Mersinli ve Demirhan, 2016) içerisindeki toplam 595 Fransızca birim, yerleşme biçimlerine dayanan etiket grupları oluşturularak incelenmiş ve genel örüntüler sorgulanmıştır. Araştırma sonucunda bu alanda üç temel yaklaşım olan Sesbilimsel (Paradis ve LaCharite, 1997), Algısal (Itô, Kang ve Kenstowicz, 2006) ve Algı-Sesbilimsel (Silverman, 1992) kuramların dışında kalan çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Süreçte Türkçenin ses dizgesel denetimlerinin önemli ölçüde etkisiz kaldığı ve yerleşme biçimlerinde madde başı yazımları, rastlantısal alıntılama ve kullanım sıklığı gibi çeşitli unsurların rol oynadığı görülmüştür. Bu çerçevede Türkçede ünlü uyumları ve seslem yapıları gibi belirgin özelliklerin, alıntı sözcükler üzerinde birincil denetim mekanizmaları olmadıklarını öne sürmek mümkündür.

Anahtar Sözcükler: yerlileştirme yönelimleri, alıntılama süreci, alıntı sözcükler, ses dizgesel etkiler

ABSTRACT

The phenomenon of lexical transitions and borrowing, which is inherent in all languages, offers an extremely wide field of study that has been the subject of both descriptive and empirical research in the literature. The loanwords found in the L1 (recipient language) vocabulary during the borrowing process provide important data on the nativization tendencies and systematics of that language. On the other hand, the supervisory rules under which loanwords are nativized remains a controversial issue in the literature (Coetsem, 1988; Calabrese & Wetzels, 2009; Haspelmath & Tadmor, 2009). Loanwords from French, which have a very high rate of usage in Turkish loan inventory, are discussed descriptively and phonologically in this study. A total of 595 French units in the Frequency Dictionary (Aksan, Mersinli, & Demirhan, 2016), which includes written and spoken usages in Turkish, were examined by creating label groups based on the forms of their nativization styles and general patterns were also questioned. As a result of the research, various findings were reached that fall outside the three main approaches in the field of borrowing, namely Phonological (Paradis & LaCharite, 1997), Perceptual (Itô, Kang, & Kenstowicz, 2006) and Perceptual-Phonological (Silverman, 1992) theories. In the process, it was observed that the phonological governance of Turkish were considerably ineffective and various factors such as the spelling effects of lexical entries, coincidental borrowings and frequency of use played a role in the forms of localization. In this framework, it is seen that distinct phonotactic features of Turkish such as vowel harmonization and syllable structures don't have a significant effect on the nativization process of loanwords.

Keywords: loanword phonology, nativization processes, word-borrowing, borrowing and phonotactics